nr. 10, octombrie 1984

Proletari din toate țările, uniți-vă!

(anul XC, nr. 1178)

CONVORBIRI LITERARE

REVISTĂ LITERARĂ FONDATĂ DE SOCIETATEA «JUNIMEA» DIN IAȘI LA 1 MARTIE 1867
EDITATĂ DE UNIUNEA SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

în întîmpinarea congresului

Puțină vreme ne mai desparte de unul din evenimentele de importanță majoră din viața partidului și a patriei: Congresul al XIII-lea al P.C.R. Proiectul de **Directive**, cunoscut și studiat în marea dezbatere care pregătește Congresul, pune în lumină cu exactitate amploarea planului măreț de dezvoltare a României în viitorul cincinal și liniile principale de evoluție ale țării pînă în anul 2000.

Efortul constructiv coordonat de partid, în frunte cu secretarul său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, ale cărui roade sînt pretutindeni vizibile în jurul nostru, va culmina, în perioada care urmează, cu finalizarea unor obiective, cu începerea și ducerea la bun sfîrșit a altora, adăugîndu-se mereu și mereu noi înfăptuiri pe harta geografică și pe harta spirituală a României — jaloane impresionante ale progresului continuu al țării către culmi la care n-a ajuns pînă acum niciodată în toată istoria ei.

Continuitate dinamizată de spiritul revoluționar innoitor — aceasta este ideea care se desprinde din datele exacte prezentate în **Directive. Directive** pe care, cu ajutorul imaginației, ni le putem închipui de pe acum trecute impresionant în fapte — așa cum s-a întîmplat cu tot ceea ce și-a propus poporul român, condus de partid, în ultimii douăzeci de ani, de cînd în fruntea sa se află tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Douăzeci de ani care înseamnă și vor însemna pentru istoricii viitorului ceea ce, cu mîndrie și cu responsabilitate, numim Epoca Ceaușescu. O epocă în care înfăptuirile au întrecut de multe ori prognozele cele mai optimiste, România înfățișîndu-se astăzi în fața lumii cu realizări care păreau de domeniul purei fantezii în urmă cu mai multe decenii.

Evoluția impresionantă a economiei din toți acești ani s-a împletit permanent cu grija față de om, cu preocuparea pentru formarea și aprofundarea unui puternic spirit revoluționar, cu adînci reverberații în conștiința fiecăruia din cei ce construiesc astăzi socialismul în România. Toate manifestările din domeniul culturii au arătat, în acest sens, un accent deosebit pus pe caracterul educativ, umanist, de formare a conștiințelor.

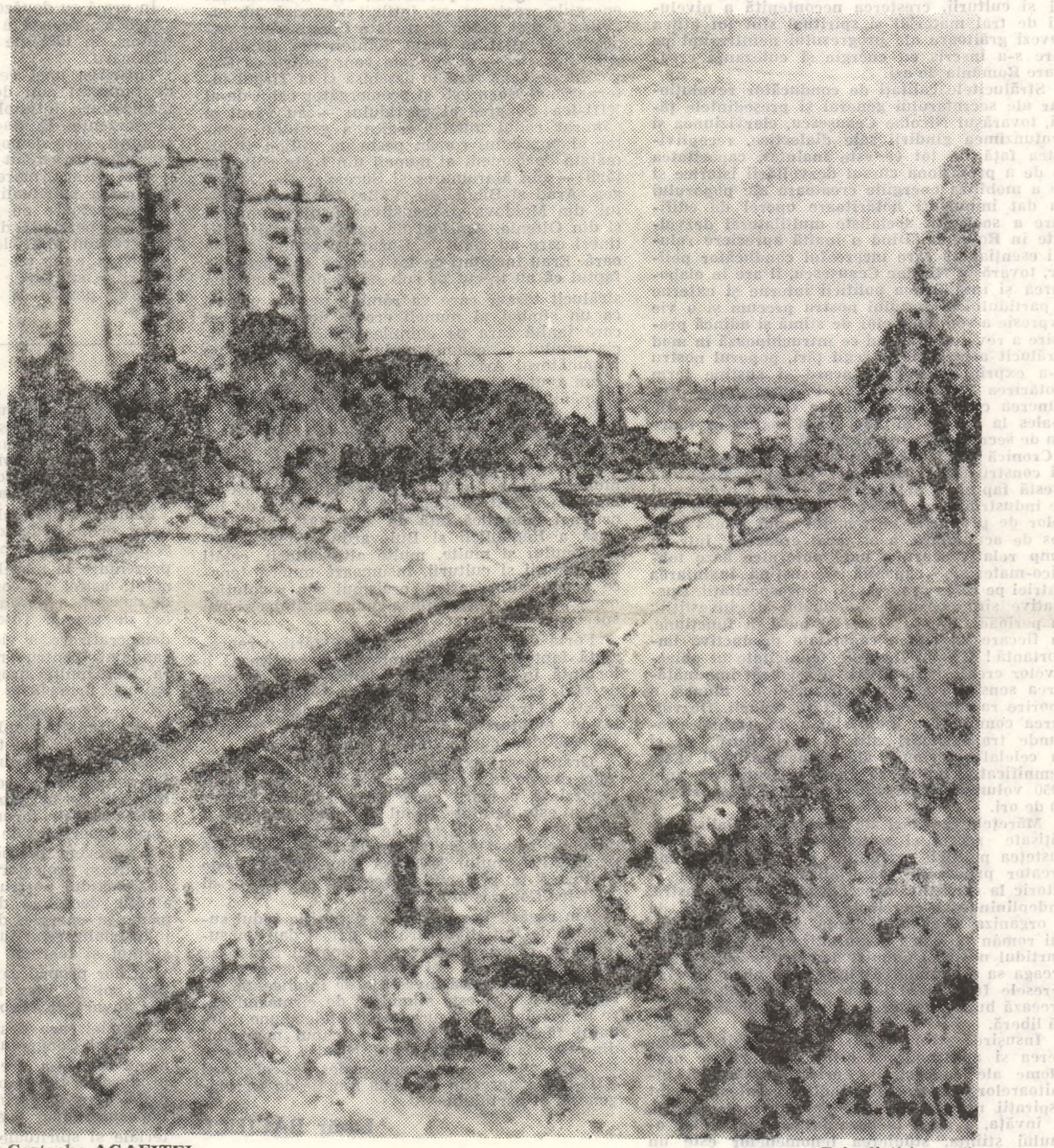
Scriitorii au avut, ca întotdeauna, un rol remarcabil în această responsabilă și dificilă acțiune de edificare a unei noi conștiințe, a unei conștiințe pe măsura timpului istoric pe care-l trăim. Împreună cu marea creație a oamenilor muncii din uzine, din centrele de cercetare, din laboratoare, de pe ogoare, creația celor care trudesc la desăvîrșirea artistică a mesajelor pe care le transmit omenirii — scriitorii — a contribuit, cu mijloacele specifice literaturii, la întregirea imaginii pe care o avem astăzi cînd vorbim de Epoca Ceaușescu.

Munca scriitorului, aplecat ore în șir asupra paginii care-i va purta gîndurile și sentimentele, este în consonanță cu munca miilor și miilor de oameni din cele mai diferite domenii de activitate care cinstesc astăzi, prin realizările lor, importantul eveniment care va avea loc în luna noiembrie.

În mijlocul celor ce muncesc, gîndindu-se la cei ce muncesc, adresîndu-se celor ce muncesc, poeții, prozatorii, dramaturgii noștri sînt alături de poporul lor în eforturile construcției socialismului și în bucuriile oferite de încununarea creatoare a muncii lor.

„Suflet în sufletul neamului", cum spunea poetul, scriitorul român de astăzi este, acum, în preajma Congresului, mai mult ca oricînd implicat în existența dinamică a societății noastre socialiste, transmițînd cititorilor, amplificat de puterea iradiantă a artei, sentimentul de responsabilitate care se desprinde cu claritate din tot ceea ce fac oamenii acestui timp în România.

C. L.

Costache AGAFIȚEI: „Priveliști ieșene"

în celelalte pagini:

așa vom decide în for

În pămînt n-am de gînd să cobor.
Măcinat sînt de boli de tot felul,
Ba inima, ba oasele dor
Dar știu că nu moartea mi-i țelul
Stîlpii timpului ne sînt hotărîrile,
Viața pulsează cu inima lor
Tot ce în mine-i curat cum e lacrima
Permanent se constituie-n For

Vedeți dumneavoastră, cu plușul
Nu-mi mîngîi existența și gîndul
Uneori ni-i Golgotă urcușul
Zvîrle cu pietre pămîntul
Ca pe vremuri încă, pe roată
Să ne tragă imperii mai vor...
Să nu murim niciodată
Așa vom decide în For

Pe marginea vieți-s și ce-i?
Nu moartea în fond mă-ntristează
Doar atît că mă ustură lacrima ei,
Mă doare să mor la amiază,
Mă doare că-n lume-i furtună
Dar, iată-s Carpați peste nor
Pace pe Pămînt și pe Lună;
Așa vom decide în For

Tot ce-am făcut noi de veacuri
Schimbă tot sensul mormîntului
Am înălțat peste praguri
De jertfă pe fața pămîntului

Ni-s praguri-acum albe trepte
Partidul li-i ctitorul lor
Vom face vecia să-aștepte;
Așa vom decide în For

Desigur, nu lapte și miere
Vor curge din orice izvor
Destin comunist astei ere
Așa vom decide în For.
Cu visul sculptînd insuși timpul,
Cu fapta-ndulcind insuși spațiul
Vom face de veghe cu schimbul
Cuprinși de un dor cu nesațiu

Vom fi soare blînd care-alungă
Spre ploaie și fulger și nor
Și curge-va rouă de muncă;
Așa vom decide în For
Ni-s zările frunte de geniu
Ni-i dor de luminile lor
Să-nflorim și-n apus de mileniu
Așa vom decide în For

Norocul cînd este și este
Ne-a născut în timp greu fiu de seamă
Ni-i sfîrșitul de veac o poveste
Care patrie sfîntă se cheamă
Ni-i mereu călăuză o stea
Și inimă patriei, iarăși, vom pune-o cu dor
Să-aducem în case tot cerul prin ea
Așa vom decide în For.

Ion CHIRIAC

sentimentul mîndriei patriotice

Începută prin organizarea şi victoria insurecţiei armate din August 1944, revoluţia de eliberare socială şi naţională, antifascistă şi antiimperialistă a inaugurat o nouă eră în istoria patriei noastre, marcată de profunde prefaceri în structurile politice, economice şi sociale care au asigurat instaurarea puterii democrat-populare şi trecerea la edificarea societăţii socialiste. Cuprinderea din perspectivele prezentului a celor patru decenii care s-au derulat de la eliberarea naţională a României ne relevă cu deplină claritate că marile schimbări înnoitoare de pe întreg teritoriul ţării, realizările impresionante în toate sferele de activitate materială şi spirituală îşi au izvorul în justeţea şi clarviziunea politicii promovate de partidul comunist, în capacitatea sa de a mobiliza, de a organiza şi conduce întregul popor pe calea revoluţionară, a principiilor ce prefigurează, fără putinţa de a fi clintite, societatea viitorului, societatea comunistă.

Inaugurată în anul celei de a 40-a aniversări a zilei de 23 August, Expoziţia jubiliară „Dezvoltarea Economică şi Socială a României" de la Bucureşti, ce a fost vizitată de milioane de oameni ai muncii, înfăţişează tocmai transformările structurale în toate domeniile ce au determinat adîncile prefaceri revoluţionare ale societăţii româneşti. În mod deosebit, în marea Expoziţie au fost reflectate succesele poporului român dobîndite în perioada deschisă de Congresul al IX-lea al partidului. Imagine vie a vieţii libere şi prospere, ea atestă faptul că procesul de industrializare a ţării, de modernizare a forţelor de producţie, pe baza celor mai noi cuceriri ale ştiinţei şi tehnicii, înflorirea artei şi culturii, creşterea necontenită a nivelului de trai material şi spiritual sînt tot atîtea dovezi grăitoare ale progresului neîntrerupt pe care s-a înscris cu energie şi cutezanţă creatoare România de azi.

Strălucitele calităţi de conducător revoluţionar ale secretarului general şi preşedintele ţării, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, clarviziunea şi profunzimea gîndirii sale dialectice, receptivitatea faţă de tot ce este înaintat, capacitatea sa de a previziona cursul dezvoltării istorice şi de a mobiliza energiile creatoare ale poporului au dat impulsuri hotărîtoare operei de edificare a societăţii socialiste multilateral dezvoltate în România. Dînd o înaltă apreciere rolului esenţial pe care încercatul conducător politic, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, îl are în elaborarea şi înfăptuirea politicii interne şi externe a partidului şi statului nostru precum şi o vie expresie a sentimentelor de stimă şi adîncă preţuire a revoluţionarului ce întruchipează în mod strălucit aspiraţiile întregii ţări, poporul nostru şi-a exprimat deplinul acord şi susţine ferm Hotărîrea Plenarei C.C. al P.C.R. privind propunerea ca tovarăşul Nicolae Ceauşescu să fie reales la cel de al XIII-lea Congres în funcţia de secretar general al partidului.

Cronică fidelă şi emoţionantă a istoriei vieţii constructive a României de astăzi, Expoziţia atestă faptul că desfăşurarea largă a procesului de industrializare a ţării, de modernizare a forţelor de producţie pe temeiul unui intens proces de acumulare, a asigurat crearea, într-un timp relativ scurt, a unei puternice baze tehnico-materiale capabilă să susţină înaintarea patriei pe calea progresului şi prosperităţii. Ilustrative sînt sporurile fondurilor de investiţii: în perioada 1965—1984 a fost pusă în funcţiune, în fiecare zi, cîte o capacitate productivă importantă! Gradul înalt de tehnicitate al obiectivelor create în industrie a asigurat îmbunătăţirea sensibilă a structurii forţei de muncă, o sporire rapidă a productivităţii muncii. Dezvoltarea complexă a industriei a determinat profunde transformări atît în agricultură, cît şi în celelalte sectoare ale economiei ţării. Este semnificativ faptul că în comparaţie cu anul 1950 volumul exportului românesc a sporit de 50 de ori.

Măreţele realizări ale României socialiste înfăţişate recent şi sintetic în Expoziţie atestă justeţea politicii partidului, care aplică în mod creator principiile materialismului dialectic şi istoric la condiţiile concrete ale patriei noastre. Îndeplinindu-şi cu cinste misiunea istorică de a organiza şi conduce lupta şi munca poporului român pe calea demnităţii, a noii orînduiri, partidul nostru comunist demonstrează prin întreaga sa activitate că slujeşte cu abnegaţie interesele fundamentale ale celor ce muncesc şi creează bunuri materiale şi spirituale într-o ţară liberă.

Însuşirea ştiinţei ca stare de spirit, înţelegerea şi aprofundarea celor mai diverse probleme ale cunoaşterii, curiozitatea aflării uimitoarelor ipoteze ale gîndirii creatoare sînt aspiraţii neîntrerupte ale omului contemporan. A învăţa, a pune la baza tuturor acţiunilor omului ştiinţa, studierea fenomenelor este un deziderat al tuturor celor ce sînt gata „să facă totul pentru a cuceri cele mai înalte culmi ale progresului, ale tehnicii, ale ştiinţei, ale cunoaşterii umane în general", cum sublinia secretarul general al partidului cu prilejul deschiderii noului an de învăţămînt.

Totodată a fost pusă în lumină importanţa deosebită ce se acordă educaţiei revoluţionare, frontului ideologic, deopotrivă angajate eficient în opera de edificare a noii societăţi şi de formare a omului nou. Este etapa istorică în care se deschide un cîmp din ce în ce mai larg ştiinţei, tehnicii, calităţii, potenţialului creator al întregului popor. Pentru scriitori, pentru oamenii de artă, pentru educatori sînt de o mare însemnătate imperativele ce privesc îmbunătăţirea calitativă a mijloacelor de ridicare a conştiinţei revoluţionare, patriotice a tuturor celor ce muncesc. A forma oameni de o calitate nouă este pentru societatea noastră un ţel înalt, iar pentru scriitori o mare mîndrie. Esenţa devenirii umane este un ideal concret şi în acelaşi timp înălţător pentru toţi cei ce îşi consacră viaţa nobilei îndeletniciri a scrisului.

Iuliu MOLDOVEANU

tezaur

o mare carte deschisă spre viitor

O vară istorică — vara anului '40 al libertăţii poporului român, anotimp încărcat de rodul muncii, rod mănos înscris în bilanţul eroic al urmaşilor celor care, de-a lungul veacurilor, au udat, cu sîngele şi sudoarea lor, glia ţării pentru o viaţă mai bună şi demnă, pentru eliberarea socială şi naţională.

O toamnă istorică — toamna celui de-al XIII-lea Congres al partidului comuniştilor, arhitectul şi constructorul care a asigurat şi asigură victoria revoluţiei şi marilor înfăptuiri ale construcţiei socialiste şi comuniste în mîndra şi frumoasa patrie română.

O vară şi o toamnă istorice în care, liber, stăpîn şi suveran în ţara lui, cu braţele oţelite şi mintea ingenioasă, lucidă şi ageră, poporul nostru, făcînd bilanţul faptelor eroice, de înaltă vibraţie şi adîncă semnificaţie care ne umplu inimile de bucurie şi ne înnobilează sufletele, constituindu-se într-un grandios tezaur, priveşte cu mîndrie, de pe piscul pe care a ajuns, spre anul 2000.

Cea mai strălucită sinteză a muncii şi gîndirii geniului naţiunii noastre, a suişului vertiginos al economiei, vieţii sociale şi spirituale româneşti, a progreselor epocale înregistrate în cele patru decenii, dar mai ales după cel de-al IX-lea Congres al partidului, care a descătuşat energiile creatoare, am întîlnit-o expusă sub cupola din oţel, beton şi sticlă a Complexului expoziţional aflat în Piaţa Scînteii din Capitală. Au venit aici — şi vor mai veni pentru că Expoziţia de bază rămîne deschisă şi la Tîrgul internaţional Bucureşti şi premergător celui de-al XIII-lea Congres al partidului — au văzut şi admirat rodul muncii eroice a geniului creator al poporului român peste un milion şi jumătate de oameni ai muncii din toate colţurile ţării — din Maramureş şi Suceava, din Dobrogea, Arad şi Bihor, din Văile Prahovei şi Jiului, din Moldova şi Transilvania, din Muntenia şi din Oltenia. Am stat de vorbă cu mai mulţi tineri care au venit la Bucureşti pentru prima oară. Erau încîntaţi de tot ceea ce au văzut, de faptul că au trecut pe sub Arcul de Triumf, un strălucit tezaur care va rămîne pentru urmaşi ca un simbol al muncii eroice depusă de cei care înalţă ţara pe culmile luminoase ale socialismului şi comunismului. Trecînd pe sub impunătorul Arc am aruncat o privire în timp şi am avut în imagine obiectivele de mare forţă plămădite şi durate în anii de aur ai celei mai rodnice epoci validată de istorie drept Epoca Ceauşescu. Canalul Dunăre—Marea Neagră, Metroul bucureştean, platformele industriale din aproape toate oraşele şi municipiile şi din mai multe comune din toate judeţele ţării, care au făcut ca industria României să fie astăzi de 103 ori mai puternică faţă de anul 1945, viitoarea Casă a Republicii şi Bulevardul Victoria Socialismului şi multe, multe alte ctitorii, cetăţi ale luminii şi culturii, însumează munca tenace a poporului nostru, eroismul său revoluţionar şi ne dau certitudinea unor împliniri şi mai spectaculoase.

Forţa de convingere a puterii ţării o reprezintă faptele — în trei minute se realizează o locuinţă, în trei minute se plămădesc 60 de tone de oţel, în trei minute se fabrică 1 000 de rulmenţi, la trei minute iese de pe banda de montaj un autoturism, la patru minute un tractor, iar la 49 de secunde un televizor.

Grandioasa expoziţie închinată celor două mari evenimente politice ale anului istoric 1984 reprezintă o mare carte deschisă spre viitor. În ea este schiţat piscul pe care s-a înălţat România în 40 de ani de muncă liberă, pisc de unde priveşte cu siguranţă şi mîndrie spre perspectiva anului 2000, aşa cum strălucit este conturată în proiectul Directivelor celui de-al XIII-lea Congres al partidului.

Am regăsit în grandioasa expoziţie rodul şuvoiului de iniţiative care au dat şi dau un suflu tonic celor ce muncesc în spaţiul românesc unde s-a făcut în cei 40 de ani şi se va face şi în viitor o densă investiţie de inteligenţă. Aceasta a fost şi este stimulată de cîrmaciul care ne conduce cu siguranţă şi înţelepciune, bărbatul fără seamăn, trup din trupul poporului din care s-a născut, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, pe care cu toţii îl dorim reales la cel de-al XIII-lea Congres în suprema funcţie de secretar general al partidului.

Lazăr BĂCIUCU

spre mîine!

Partidul pentru mine e adevăr şi vis
E floarea vieţii noastre spre mîine desfăcută
E fructul ce-o să aibă conturul lui precis
Sub o lumină nouă, în soare, mai avută...

Partidul pentru mine e adevărul pur
În care vorbe false nicicînd n-or să încapă
E cel ce ne conduce spre pace şi azur
Lumini de bucurie să freamăte sub pleoapă,

Partidul pentru mine e adevăr şi vis
E vara ce-şi declină cu aur bogăţia
E zborul nostru liber prin largu-i luminiş
În frumuseţi să crească de-a pururi România!

mărire patriei

Mărire apelor, izvor de energie
Şi munţilor cu vîrful prinşi de-o stea,
Mărire codrului ce a învins furtuna
Fiindu-ne exemplu-n cutezanţa sa,

Mărire soarelui ce arde în furnale
Şi celui ce răsare din cărbuni
Şi tîmplelor ce ne veghează mersul
Ca anii să ne fie paşnici, buni,

Mărire patriei cu gîndul ei de bine
Răsfrînt în inimile noastre, steag de dor
Congresului Partidului iubire, slavă
Şi celui mai iubit şi brav Conducător

Mărire dealului ce-mi creşte fruct de aur
Cîmpiilor cu spicul greu de vis
Mărire-acestui neam cutezător şi harnic
Ce numele-n istorie cu cinste şi l-a-nscris.

Dumitru GRIGORAŞ

ziditorul

Zidind veşnicia
Dintr-o frunte fără seamăn —
Veşnicia libertăţii
Pentru toate frunţile obidite;
Adîncind într-o străveche glie
Seminţele înfrigurate
Ale marii lumini
Spre-a revărsa
Visatul magnific răsărit,
Partidul — zidind fericirea
Zidind veşnicia!

Cristian M. PETRE-ARGEŞ

ateneu 20

În urmă cu douăzeci de ani la Bacău reapărea „Ateneu", revistă a cărei primă serie i-a avut editori, în 1925, pe George Bacovia şi Grigore Tăbăcaru.

Tipărirea unei reviste în acest oraş cuprins de tumultul noii dezvoltări sociale n-a fost o manifestare întîmplătoare, ci rezultatul firesc al prezenţei la Bacău a unor talentaţi tineri scriitori, care demonstrau încă de pe atunci că vor avea un cuvînt de spus în viaţa noastră literară, ca şi urmarea existenţei unui climat de viguroasă spiritualitate. Apărută în condiţiile generatoare de progres pe toate planurile, în acea perioadă de mari elanuri şi înnoiri a Congresului al IX-lea al partidului, revista „Ateneu" a avut un rol important în afirmarea valorilor spirituale în această parte a ţării. Aceasta pentru că aşa cum se confesează Eugen Uricaru într-o tabletă apărută în ultimul număr al revistei, „Ateneu nu este doar o revistă, nu este doar o instituţie. Este o stare de spirit care uneori s-a manifestat sau s-a putut manifesta cu plenitudine, alteori în condiţii şi cu mijloace mai modeste dar întotdeauna s-a făcut simţită. Şi întotdeauna prezenţa şi manifestarea acestei stări de spirit a avut ecou. Un ecou ale cărui unde reverberează în cărţi, în oameni, în biblioteci, în lucrări ştiinţifice, în pînze şi în sculpturi. Ba chiar şi în sălile de concerte".

Prezenţa „Ateneului" este incitantă şi plină de tinereţe şi astăzi. Numărul 9, din septembrie, apărut într-o nouă formulă publicistică, este o dovadă incontestabilă. Revista are dinamism, se află cu antenele sale îndreptate spre captarea a tot ceea ce este semnificativ în realitatea ce ne înconjoară. Îi dorim mereu această reconfortantă tinereţe.

G. I.

adeziune

A constituit un moment de reală bucurie nu numai pentru noi românii, ci şi pentru toţi oamenii cinstiţi de pretutindeni, hotărîrea Plenarei Comitetului Central al P.C.R. din 27 iunie de a propune realegerea de către Congresul al XIII-lea, în funcţia supremă de secretar general al partidului, pe tovarăşul Nicolae Ceauşescu, cel mai iubit fiu al naţiunii noastre, personalitate de primă mărime a lumii contemporane, spre care se îndreaptă nădejdile de pace şi bine ale tuturor popoarelor. Hotărîrea plenarei emană din dorinţa arzătoare şi voinţa neclintită a tuturor comuniştilor, a întregului popor. Vestea hotărîrii plenarei partidului nostru a umplut inimile de bucurie ale tuturor, ale muncitorilor, ţăranilor şi intelectualilor: din cea mai mică organizaţie de bază, colectiv de muncă şi pînă la Biroul Comitetului Politic Executiv şi Consiliul de miniştri, mii de oameni şi-au exprimat prin telegrame adînca lor adeziune ca tovarăşul Nicolae Ceauşescu să fie reales în fruntea partidului şi a ţării spre binele fiecăruia dintre noi întru propăşirea poporului român pe treptele de aur ale progresului şi civilizaţiei, pentru salvgardarea păcii mondiale.

Plenara Comitetului Central al P.C.R. a elaborat ordinea de zi a Congresului al XIII-lea şi o serie de documente privind normele de reprezentare la marele forum al comuniştilor români: astfel la congres vor fi prezenţi 3 127 de delegaţi, revenind 1 delegat la 1 100 de membri de partid. Totodată, pentru o mai largă democratizare a vieţii de partid, pe listele de candidaţi pentru organele superioare vor figura mai multe propuneri dînd posibilitate de opţiune prin justa evaluare a meritelor celor ce vor face parte din Comitetul Central. Pe bună dreptate sublinia secretarul general al partidului, în sintetica şi mobilizatoarea sa cuvîntare, că accentul se va pune pe reprezentarea tuturor categoriilor sociale, a tuturor sectoarelor de activitate din municipii şi judeţe atît la marele forum comunist cît şi în conducerea superioară de partid.

Consecvent politicii sale ştiinţifice, de prospectare şi proiectare, de interpretare a viitorului, partidul nostru va acorda în continuare o atenţie deosebită dezvoltării bazei de materii prime şi energie, diversificîndu-se procesul de industrializare şi automatizare prin introducerea ştiinţei şi tehnicii noi, a descoperirilor şi invenţiilor proprii care sînt echivalente sau complet noi pe plan mondial. O nouă teză a emis tovarăşul Nicolae Ceauşescu în domeniul economiei, care desigur va fi amplu dezbătută în cadrul Congresului ,arătînd că în acest moment România are posibilitatea să realizeze produse cu totul noi, unicate pentru piaţa mondială, care în curînd vor fi puse în circulaţie. Poporul român poate să realizeze bunuri materiale şi spirituale tot atît de valoroase ca acelea prezente în circuitul mondial. În prezent, poporul nostru dispune de toate condiţiile pentru a-şi pune în valoare originalitatea geniului său creator, de a da noi impulsuri ştiinţei şi tehnicii, lucru dovedit deja cu prisosinţă prin savanţii săi care au deschis vaduri noi în gîndire spre uimirea şi admiraţia lumii.

Dacă acum patruzeci de ani, în ziua de 24 august 1944, radioul şi presa de pretutindeni lăudau îndrăzneala şi curajul românilor de a scoate omenirea din incertitudine prin îndreptarea armelor împotriva fascismului, grăbind enorm sfîrşitul flagelului mondial, tot în august, pe data de 22, seara şi pînă noaptea tîrziu toate mijloacele de comunicare în masă de pe glob făceau cunoscută ampla doctrină filosofică, politică, economică şi socială elaborată de genialul gînditor român în Sesiunea solemnă comună a Comitetului Central al Partidului Comunist Român, Marii Adunări Naţionale şi Consiliului Naţional al Frontului Democraţiei şi Unităţii Socialiste consacrată împlinirii a 40 de ani de la înfăptuirea actului revoluţionar de la 23 August 1944.

Prin glasul şi fapta celui mai autorizat reprezentant al naţiunii, ale preşedintelui Nicolae Ceauşescu, România şi-a făcut cunoscute, pe toate meridianele, opţiunile privind pacea, dezarmarea nucleară, renunţarea la forţă şi la ameninţarea cu forţa, neamestecul în treburile interne, rezolvarea paşnică a divergenţelor, militînd, totodată, activ pentru înfăptuirea tuturor marilor obiective ale lumii contemporane — ceea ce a permis ţării să acumuleze un preţios capital de stimă, încredere, simpatie şi adeziune internaţională. Din nou, preşedintele statului român s-a făcut auzit în lume prin chemarea: „Adresăm tuturor şefilor de state şi guverne, tuturor popoarelor europene şi întregii lumi, chemarea de a ne uni eforturile pentru a bara calea unui război mondial, a catastrofei nucleare! Am reuşit timp de aproape 40 de ani să împiedicăm un nou război mondial. Acum ne găsim într-o situaţie gravă. Pînă nu este prea tîrziu, să facem totul, trecînd peste orice considerente, pentru oprirea cursei înarmărilor, în primul rînd a înarmărilor nucleare, pentru retragerea rachetelor cu rază medie şi a altor arme nucleare din Europa, pentru a asigura dreptul suprem al popoarelor la existenţă, la viaţă, la independenţă şi libertate, la pace!" Şi aceşti patruzeci de ani de pace sînt prin excelenţă rodul activităţii popoarelor, a marilor oameni de acţiune în fruntea cărora se situează preşedintele ţării noastre, campionul păcii mondiale cum îl apreciază presa internaţională. Ne reamintim cu plăcere, cînd escaladarea înarmărilor nucleare s-a accentuat, că secretarul general al partidului declara într-un interviu luat de ziarul „Jornal do Brasil": „România se pronunţă ferm împotriva armelor nucleare de orice fel... Noi considerăm că prezenţa armelor nucleare pe teritoriul unor state — deci şi pe teritoriul României — nu înseamnă mai multă securitate, ci, dimpotrivă, înseamnă creşterea pericolului de distrugere. România nu va permite nimănui să-şi amplaseze pe teritoriul său asemenea arme ucigătoare".

Pentru că numai demenţii şi damnaţii pot uita atrocităţile celui de al doilea război mondial. O bombă clasică, de zece tone, cea mai mare folosită în cel de al doilea război mondial putea să distrugă o clădire sau mai multe clădiri învecinate. Astăzi cea mai mică bombă atomică are puterea de a rade de pe suprafaţa pămîntului un oraş mijlociu cu 300 000 de locuitori. Într-un eventual conflict nuclear nu pot exista învingători, ci numai o singură învinsă: viaţa planetei. Acestea fiind datele, folosind din plin dinamismul şi inteligenţa sa clarvăzătoare, secretarul general al partidului, nu numai că a avertizat omenirea asupra cataclismului ce planează asupra ei, ci a şi elaborat o nouă doctrină asupra epocii noastre arătînd că: „problema fundamentală a epocii noastre este oprirea cursei înarmărilor, trecerea la dezarmarea nucleară pentru apărarea dreptului suprem al omului la viaţă". Contradicţiile dintre cele două sisteme sociale nu trebuie să aibă un caracter belicos, ci să se manifeste ca o întrecere între economii, între democraţii, arătînd fiecare cîtă grijă acordă omului, dreptului lui la muncă şi libertate.

Aniversarea a patru decenii de la revoluţia de eliberare socială şi naţională, antifascistă şi antiimperialistă, a prilejuit afirmarea, cu şi mai multă putere, a hotărîrii întregii naţiuni de a munci cu elan şi devotament, în strînsă unitate în jurul partidului, a secretarului general, pentru noi realizări, în întîmpinarea importantului moment din viaţa ţării — al XIII-lea Congres al partidului — pe drumul edificării societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi al înaintării spre comunism, spre înflorirea neîncetată a patriei noastre, Republica Socialistă România.

Stelian BABOI

viaţa noastră

■ Asociaţia scriitorilor din Iaşi a primit vizita regizorului şi dramaturgului John Jory, directorul Teatrului actorilor din Louisville (S.U.A.). Omul de teatru american a purtat discuţii cu scriitori ieşeni şi a asistat la repetiţii ale Teatrului Naţional „Vasile Alecsandri". **■ Igor Lopatynski,** redactor şef al revistei „Zycie partii", organ al C.C. al Partidului Muncitoresc Unit Polonez, a avut convorbiri la Asociaţia scriitorilor cu Mircea Radu Iacoban, Secretarul Asociaţiei şi Gr. Ilisei, membru al Comitetului de conducere, pe tema relaţiilor literare româno-polone. **■ La 7 septembrie, cu prilejul vernisării expoziţiei de pictură a lui Costache Agafiţei, organizată la Galeriile „Cronica", a vorbit Aurel Leon ■ Între 9 — 12 septembrie, în frumosul cadru natural din poiana de la Strunga, judeţul Iaşi, s-a desfăşurat tradiţionalul festival folcloric „Trandafir de la Moldova", la care au fost invitaţi şi scriitorii Al. Husar, Ion Chiriac, Vicenţiu Donose, Emilian Marcu ■ „Decada cărţii româneşti" care, la Iaşi s-a desfăşurat sub genericul „Lumina cărţii într-o epocă de lumină" i-a avut ca participanţi la diferite manifestări pe Corneliu Sturzu, Mircea Radu Iacoban, Liviu Leonte, Ioan Holban, Ion Chiriac ■ Între 7—11 septembrie, poetul Horia Zilieru a participat la un simpozion internaţional de poezie, Yverdone — Elveţia ■ La Studioul experimental al Comitetului de cultură şi educaţie socialistă al judeţului Iaşi a avut loc, la 27 septembrie, o întîlnire cu artistul plastic Adrian Podoleanu în cadrul căreia a luat cuvîntul şi criticul de artă, prof. dr. doc. Const. Ciopraga. ■ La trimestriala dezbatere ideologică organizată cu participarea membrilor asociaţiilor de creatori din Iaşi, la 15 septembrie, avînd ca temă „Mesajul patriotic în creaţie" şi-au adus contribuţia scriitorii Corneliu Sturzu, Dumitru Ignea, Andi Andrieş, Stelian Baboi, Mircea Radu Iacoban, Corneliu Ştefanache, Vasile Constantinescu, Virgil Cuţitaru.**

interviul nostru

liviu leonte: „cu cît citești mai mult, cu atît ești mai înțelept, mai cumpătat"

— Pentru mine și nu numai, dumneavoastră, stimate Liviu Leonte, reprezentați tipul intelectualului de finețe, al omului de carte, nu îngropat în acestea, dar respirînd prin fiecare por al ființei învățăturile dobîndite din lumea lor. Mi-ați fost, pentru scurtă vreme, profesor la Universitatea din Iași, unde predați și astăzi cursul de „Literatură contemporană". Pentru scurtă vreme doar v-am ascultat prelegerile, deoarece ați plecat în vremea aceea ca lector în străinătate. Vă mărturisesc acum public, că pe toți colegii ne-a încercat o părere de rău. Între noi și profesor se stabilise comunicarea, adică lucrul de căpătîi pentru bunul mers al școlii. Am încercat din cîteva tușe să realizez un crochiu al personalității dv. Ce au însemnat, în cristalizarea acestei personalități, anii de școală de la Liceul Internat? Intrînd cîndva, cu destui ani în urmă, în holul severei și impunătoarei clădiri, am descoperit cu plăcere numele Dv. incrustat în înșiruirea iluștrilor șefi ai promoțiilor acestui liceu.

■ Vechiul liceu românesc era o școală exemplară din multe puncte de vedere. Ea dădea elevilor o bază și un orizont de cultură pe care se putea grefa foarte ușor specializarea ulterioară. Un absolvent mediu știa o limbă străină, în speță franceză, la absolvire. Această limbă se studia opt ani. Din clasa a doua (actuala clasă a VI-a), se mai studia, pe parcurs de șapte ani, încă o limbă străină. În clasa a treia începea predarea limbii latine, care ținea, obligatoriu, pînă în clasa a VI-a inclusiv. Cei care urmau secția umanistă mai aveau doi ani de studiu intensiv al limbii latine. Pare de domeniul fanteziei, nu? Fără îndoială că astăzi, în condițiile revoluției științifico-tehnice, cînd construcția socialismului determină o altă structurare a învățămîntului, vechiul sistem nu mai poate fi păstrat. Cum putem însă vorbi de formarea omului nou, de cultivarea umanismului revoluționar, fără o pondere a disciplinelor umaniste? Cît despre statutul limbii latine, aproape că e sublim. E oare nevoie să repet ce înseamnă cunoașterea limbii latine pentru însușirea corectă a limbii române? Mai grav e însă faptul că se împuținează vizibil specialiștii în acest domeniu. Demonstrarea serioasă, argumentată, în fața lumii întregi, a originii noastre, a continuității, se face nu prin poezii și cîntece folk, ci prin studii, prin cărți, printr-o prezență neîntreruptă în confruntările internaționale. Cu cît numărul celor care învață o anume disciplină e mai mare, cu atît crește probabilitatea de a avea, numeric și calitativ, specialiști de înaltă calificare.

Așadar, Liceul Internat „Constantin Negruzzi" aparținea școlilor de elită ale unui învățămînt care el însuși avea o înaltă cotă valorică. Este ceea ce se spunea și ceea ce am avut eu însumi ocazia să constat ca elev al liceului, deși am prins o perioadă de decădere a întregii vieți culturale a țării, anul '40 și apoi anii războiului. Reconstituind astăzi acel timp, îmi dau seama că Liceul Internat a păstrat și în cele mai grele epoci o atmosferă democratică, un respect pentru cultură, care a fost ferită de imixtiunea factorilor politici de tristă amintire. Probabil că un rol l-a avut și selecția severă care se făcea la examenul de admitere dintr-un număr foarte mare de candidați reuniți din toate colțurile țării. Apoi, examenul de capacitate aducea o nouă selecție: din două serii în cursul inferior, rămînea una singură în clasele superioare. Cei reușiți fără loc trebuiau să se ducă la alte licee. Rolul esențial l-au avut însă cadrele didactice. Nu știu după ce criteriu se făcea numirea lor, dar majoritatea erau specialiști eminenți, unii au devenit, după 1944, universitari, și au onorat disciplinele la care au predat. Să citez cîteva nume: N. I. Popa, Al. Obreja, Ștefan Vancea, Mihai Rădulescu, Benone Constantinescu, D. Nichita. După 23 August am beneficiat de prezența unor dascăli ca bunul și înțeleptul Filip Röhrlich, I. Davidsohn, un excelent profesor de latină. Am regretat mai tîrziu cînd acest erudit și dascăl de vocație și-a abandonat specialitatea sau a trecut-o pe un plan secund. Ceea ce spun aici nu este rodul memoriei afective, ci rezultatul unei judecăți făcute cu aceeași exigență astăzi, ca și în perioada studiilor liceale. La 17 ani ești mai sever ca oricînd în viață.

Mărturisesc cu toată jena că am fost premiant și încă nu un premiant oarecare, ci, în ultimele clase, premiant pe liceu. Am și circumstanțe atenuante. În cursul inferior, unul din profesori avea fiul în aceeași clasă cu mine, elev silitor de altfel, dar care rămînea cu cîteva sutimi în urmă, pînă la așa numita teză de sinteză de la sfîrșitul anului care rămînea secretă. Atunci se producea răsturnarea exact ca în Caragiale: „— ... Păunescu Ioanițiu, media 9 și fracțiunea 99 și jumătate; apoi Artur Ionescu, mă rog, frumos, media 9 și fracțiunea 99 și trei firtale... No! vezi numa!". Mă necăjeau foarte mult cele „trei firtale", dar, curios, după ce „d. Tiberiu Bumbeș" a trebuit să plece la o altă școală, am rămas cu ambiția, poate chiar, mai tîrziu, cu pasiunea de a acumula cît mai mult, și cu gîndul satisfacției efemere a premiului. Știu că se poartă genialitatea, fronda, eu nu am avut o vocație irepresibilă care să mă îndrepte de tînăr într-o anume direcție. În clasa a VII-a am ezitat pînă să aleg între secția reală și cea modernă. Sînt și astăzi de părere că, înainte de a crea (îmi cer iertare pentru acest termen, îl folosesc fiindcă se aplică acum și elevilor) trebuie să știi carte, cît mai multă carte. Ei bine, la Liceul Internat eu am învățat carte.

— De la Liceul Internat drumul formării dv. intelectuale a continuat la Universitate, la Litere. De ce aici și nu în altă parte?

■ Fiindcă am avut gîndul trufaș că aș putea să aduc o contribuție care să poarte marca mea personală. Am oscilat însă între cîteva specialități. Inițial aș fi dorit să mă ocup de limbile clasice, dar atunci chiar că nu se bănuia nici o perspectivă pe această cale. Am ales română și franceză, iar, cînd în 1950, limbile străine au fost transferate la București, deși mai corect e să spunem că au fost desființate în celelalte centre universitare, am rămas la Iași să studiez limba și literatura română și bine am făcut. Asta se întîmpla cînd trecusem în anul al III-lea. Între 1958—1960 am predat cu mare plăcere literatura universală, în 1968, cînd m-am întors din Franța, mi s-a propus să mă stabilizez la literatura comparată. Am preferat să mă ocup de literatura română, fiindcă am convingerea că aici poți face ceva care nu s-a mai făcut pînă la tine. Pe cînd dincolo nu știu, sau poate nu îmi dau seama ce se poate spune în plus peste ceea ce au realizat specialiștii din țările respective. Sînt și fericite excepții: **Dicționarul personajelor lui Dostoievski**, de Valeriu Cristea.

Rămînînd în 1950 la limba și literatura română optasem pentru o specialitate, nu pentru modul în care se preda în facultate. Erau vicii care țineau de reorganizarea învățămîntului în 1948, de climatul general cultural, dar și de situația specială de la Iași. Pînă în 1950 nici de Eminescu nu se pomenea la cursuri și seminarii, despre alții, ce să mai vorbim? Abia după sărbătorirea centenarului Eminescu am avut impresia că ceva se schimbă, au început să se predea cursuri sistematice despre literatura română pînă pe la sfîrșitul secolului al XIX-lea. Dar ce cursuri!? Un personaj care timp de douăzeci de ani a scris un singur articol, **Omagiu președintelui nostru**, președintele fiind Mihail Sadoveanu, își transforma prelegerile în injurii. Începea cu colegii apropiați, Al. Dima, N. I. Popa și termina invariabil cu G. Călinescu și Șerban Cioculescu. Pot să vă dau și două titluri de cursuri: un semestru — polemica Sofiei Nădejde cu Maiorescu în chestiunea femeii, alt semestru — poezia lui A. Toma. Același a făcut la seminar, cred că aproape tot un semestru, broșura **Critica criticii**, cu insistență asupra articolului **Opera de critică și istorie literară a d-lui prof. G. Călinescu**, unde se scrie: „Estetismul d-lui Călinescu este de natură pur afectivă, respingînd atributele rațiunii. Doctrina d-sale critică este antiintelectualistă și antiraționalistă". Regret că nu am acordat atunci atenție cursurilor și seminariilor de limbă română. Profesorul G. Ivănescu ne-a predat un curs de gramatică istorică a limbii române de a cărui valoare mi-am dat seama mai tîrziu. Din nefericire pentru dînsul și pentru facultate, G. Ivănescu a trebuit să părăsească, în 1952, învățămîntul, întrucît obișnuia să și spună ceea ce gîndea. Astfel, contrar doctrinei lui Marr, atunci la putere, a afirmat că limba nu e suprastructură, măcar în latura ei materială, fonetică. „Ideologii" Universității l-au acuzat de idealism iar, cînd a apărut **Marxismul și problemele lingvisticii**, de marrism.

— Există pentru fiecare dintre noi acele spirite tutelare. Se ivesc în anii inceputurilor dar ne însoțesc, din depărtări sau apropieri, o viață. Sînt dascălii noștri, marii scriitori și cărturari la care ne întoarcem mereu. Cine s-au întîmplat să fie în cazul Dv.?

■ Dascălii din imediata apropiere traversau o etapă dificilă. Ei erau sincer animați de dorința participării la ridicarea unui nou edificiu cultural, dar coercițiile dogmatismului îi tracasau fără încetare. Chiar și în aceste condiții, au răspuns chemării lor intelectuale și educative. Îmi amintesc foarte bine de un curs al profesorului Al. Dima pe care l-am audiat în anul întîi. Era o prezentare istorică a doctrinelor estetice, domeniu în care Al. Dima a exprimat la modul optim solida sa pregătire filozofică, vocația teoretică. Ulterior, profesorul a trecut la disciplina nou creată, literatura universală. N. I. Popa a fost nu numai un om de înaltă distincție sufletească, dar și un erudit, un inițiat în mai multe arte. El și-a sacrificat parte din cariera științifică pentru cea didactică. Pe atunci nu erau ore de consultații, dar el programa întîlniri cu fiecare student în parte — și eram foarte mulți —, venea cu servieta burdușită de cărți pe care ni le împrumuta. În ultimul an, a apărut cu un nou asistent care, prin pregătire și ținută părea coborît din tihna bibliotecilor, nu din lumea tranșeelor și a lagărelor de prizonieri pe care o privise din interior. Era profesorul Constantin Ciopraga de care m-am legat și am suferit atunci cînd nori confuzi au tulburat, sper pentru o clipă, niște relații care m-au onorat totdeauna.

Există însă și fascinații exercitate de la distanță, pe o mare suprafață. Cultura noastră a beneficiat în deceniul al șaselea de reverberația unor spirite tutelare, mari cărturari care au întreținut flacăra pasiunii pentru literatura română, pentru marile ei valori. Cine poate uita că a fost contemporan cu G. Călinescu? Cînd a început să scrie, săptămînal, la „Contemporanul", am trăit cu toții o adevărată sărbătoare a spiritului. Unii sînt tentați să apese pe laturile conjuncturale ale opțiunilor sale de atunci, spre exemplu cărți născute moarte pe care le-a lăudat fără ca cineva să-l oblige și fără ca să presupunem vreo consecință neplăcută dacă n-ar fi făcut-o. Judecata posterității trebuie să ia totul în discuție, dar nu poate, nu trebuie să uite rolul uriaș al cuvîntului semnat de G. Călinescu pentru conștiința publică. El a scris **Bietul Ioanide**, a dat cele două monografii, **N. Filimon, Gr. M. Alecsandrescu** și a îndreptat mereu atenția asupra permanențelor culturii. Eminescu este una din ele și G. Călinescu nu a obosit în a-i sublinia, în plin proletcultism, virtuțile artistice. **Eminescu făuritor al limbii literare** datează din 1950. Un cărturar exemplar în toate privințele rămîne Tudor Vianu. Se mai aud, pe ici și pe acolo, glasuri care insinuează că după 23 August Tudor Vianu ar fi scris numai articole de popularizare. Dacă studiile, volumele sale de stilistică, direcția inițiată de cercetarea limbii literare și artistice înseamnă popularizare, atunci termenii au căpătat accepții neconsemnate în dicționare. Și de data aceasta, ignoranța se dovedește soră cu reaua credință.

— Într-o mărturisire pe care a-ți făcut-o la lansarea cărții „Prozatori contemporani", apărută la Editura Junimea, spuneați că pendulați între critică și istorie literară. Pe aceste două drumuri paralele ați mers de la început?

■ Da, de la început. Literatura contemporană m-a atras totdeauna și cu atît mai mult mă atrage astăzi cînd o simt integral sau aproape ca un răspuns la întrebările, la obsesiile noastre. Istoria literară îți dă un sentiment de securitate, acolo valorile sînt consolidate. După ce ai citit un clasic și ți-ai făcut însemnările de rigoare, cînd le confrunți cu ceea ce s-a scris despre el — eu am obiceiul să fac de fiecare dată această confruntare — vezi că tot sau aproape tot s-a spus înaintea ta. Ceva se mai poate adăuga însă, dacă scotocești atent prin unghere. Negruzzi mi-a dat un asemenea prilej. La literatura actuală, raportul dintre investiții și rezultate nu mai e previzibil. Poți citi multe cărți fără folos, dar, atunci cînd dai peste grăunțele de aur, ai bucuria de a spune lucruri în premieră sau fără a fi blocat de o bibliografie critică prea abundentă.

— N-ați manifestat graba, ce se observă adeseori, să vă vedeți numele adunat pe o carte. Debutul s-a petrecut tîrziu, chiar după mulți, mulți ani de activitate critică. Sînt lucruri legate, bănuiesc, de firea dv. Cîndva, v-am auzit mărturisind că nu e ușor să citești ceea ce ai scris la prima lectură după o carte. Timpul creează rînduieli și ierarhii noi. Dar să vedem ce simte și ce gîndește Liviu Leonte.

■ Mi-am manifestat totdeauna rezerva față de cărțile care reprezintă o simplă însumare de cronici și recenzii. Mi-am mai nuanțat între timp atitudinea. Astfel de cărți au posibilitatea, atunci cînd se opresc la o etapă restrînsă, să sugereze pulsul unui moment literar. Asta se întîmplă însă rar. Cînd scrii despre o carte, in mod fatal, repeți aprecieri făcute la alte cărți ale aceluiași scriitor. Cronica se depreciază în litera ei și satisfacția e să vezi că ai dat judecăți exacte la prima lectură. Ca să scrii despre un autor, despre literatura unei epoci sau a unei etape, trebuie recitit totul, judecățile anterioare se cer și ele reformulate din perspectiva întregului, mai evident după trecerea timpului.

— Cu o frumoasă împătimire v-ați consacrat cercetării și editării operei lui Negruzzi. Truda dv. a fost răsplătită cu premiul Perpessicius. Un lucru greu, cerind competență și răbdare, pe care l-ați făcut cu pasiune, cu acel entuziasm bine temperat necesar celor temeinice și înalte ale existenței. Ce v-a chemat către Negruzzi, care sînt izvoarele acestei pasiuni?

■ Lucram, după ce fusesem redactor la almanahul „Iașul nou", în colectivul de lingvistică al Academiei, condus de profesorul Gavril Istrate. Nu prea aveam de ales cele posturi, dar mă gîndeam că, după doi-trei ani, necesari pentru a mă iniția, voi putea să mă transfer în colectivul de literatură. Nu altfel mă programasem și cînd am trecut la „Cronica", dar în ambele cazuri cei trei ani au devenit aproape zece. Dacă planurile personale și situația mea au avut de suferit — aștept și acum să devin conferențiar, să fiu deci pe un post pe care l-am avut cu aproape 20 de ani în urmă în Franța, ce vrei, exigențele sînt sporite — profiturile întrec, tot in ambele cazuri, neplăcerile ulterioare. În studenție fusese așa cum am spus. M-am format în timpul perioadei mele „academice". Mi-am dat seama că nu poți înțelege literatura română veche și modernă dacă nu ai și o pregătire filologică. Mi-am complinit cunoștințele propriu-zise de istorie literară. Noroc de baza din liceu, fiindcă am știut de unde să pornesc și încotro să mă îndrept. Lucrul la „Negruzzi" a fost declanșat de o întîmplare. Prin 1957, profesorul N. I. Popa m-a întrebat dacă nu vreau să-i devin colaborator la o ediție „Negruzzi" pe care o avea contractată, alături de o monografie consacrată scriitorului. Niciodată nu mi s-a întîmplat ca o dorință secretă să-și capete împlinire, ca prin intervenția unei forțe benefice. Negruzzi era slăbiciunea mea, mi se părea că e cel mai mare scriitor al epocii sale. Azi știu că Alecsandri și Heliade au acoperit mai mult cu personalitatea lor, dar am temeiuri în plus să-l consider pe Negruzzi cel mai artist. Seriozitatea sub zîmbet, echilibrul în timpuri agitate sînt însușiri la care am aspirat totdeauna. Munca e grea, foarte grea la o asemenea ediție. Una e să dai dactilografei textul unui roman sau al unui volum de versuri din secolul al XX-lea, alta e să stai în față cu un manuscris chirilic plin de ștersături și adausuri. Din păcate, mai e nevoie de explicat astfel de lucruri elementare. Prevăzusem două volume și s-au făcut patru. Volumul al doilea a întîrziat și fiindcă, în paralel, am lucrat la texte care vor intra în volumele al treilea și al patrulea. Ca vechi premiant, am fost bucuros cînd mi s-a acordat premiul „Perpessicius". Mai ales că președintele juriului a fost Șerban Cioculescu pe care nu-l cunoșteam decît din scris.

— Pentru un număr de ani v-ați îndepărtat de Universitate, evident fără a surpa punțile de legătură cu aceasta, și ați condus revista „Cronica". Ce au reprezentat acești ani pentru Dv. dar și pentru hebdomadarul ieșean?

■ Au fost ani foarte fierbinți. Nu aș fi bănuit că am să mă leg atît de mult de revistă, de oamenii care lucrează acolo, mai ales că gîndul meu era să-mi îmbunătățesc poziția universitară, întîrziată și la acea dată. După vreun an, nu mai știam altceva în afară de revistă. Cred că cea mai bună perioadă a fost cînd predomina profilul cultural, cînd am putut avea mai multă inițiativă și întreg colectivul redacțional își traducea în viață propriile idei. Am răsfoit recent cîteva numere din acel timp și mi s-au părut bune, chiar foarte bune. S-ar putea să greșesc, fiecare părinte își crede copilul plin de calități. Accentuarea profilului social-politic ridică problema calității publicistice a materialelor. Nu am competența să judec capacitatea profesională a politologilor, filozofilor, sociologilor, economiștilor ș.a.m.d., cu siguranță însă că foarte puțini scriu în presă — mă refer la întreaga noastră presă — lucruri care să afirme niște idei personale în acel veșmînt specific publicisticii. Un articol de revistă nu e un capitol de curs. Dar, despre toate acestea îmi voi spune părerile după ce va mai trece cîtva timp.

— Ispita literaturii ce se naște sub ochii noștri pare a fi mai puternică în cazul dv. Vă place să vă aruncați în mijlocul curentului, judecînd însă cu o anume necesară cumpănire. Mă înșel cumva?

■ Este, într-adevăr, extraordinar să te duci în librării, să cumperi o carte care să se cheme **Moromeții, Groapa, 11 elegii, Vînătoarea regală, Galeria cu viță sălbatică**, o carte pe care nu ai mai citit-o, pe care foarte puțini au citit-o înaintea ta și, pe deasupra, să ai și privilegiul de a te pronunța asupra ei. E o satisfacție cu nimic comparabilă și care răscumpără timpul pierdut cu cărțile proaste pe care ai încercat să le citești. Zic „încercat", fiindcă nu cred că o astfel de carte merită a fi terminată. Iată de ce nu prea scriu despre cărțile ratate. Cine știe, poate că scriitorul a petrecut zile și nopți la masa de scris, a investit într-un efort suprem materia sa cenușie, talentul, atît cît îl are. Prefer să-i las lucrarea să moară de moarte naturală decît să-l amărăsc pe bietul autor. Și apoi, e mult mai greu să demonstrezi de ce o operă e valoroasă și e mai ușor să „desființezi" o victimă care se oferă cu ingenuitate și fără ascunzișuri. „Cumpănire" e foarte bine spus și înseamnă nu numai un dat temperamental, ci și, dacă nu am prea bune păreri despre mine, rezultatul unor îndelungi lecturi. Cu cît citești mai mult, cu atît ești mai înțelept, mai cumpănit.

— Ca un martor activ și observator lucid al fenomenului literar v-aș ruga, în aceste zile de bilanț și de prospectivă, cînd ne pregătim să întîmpinăm Congresul al XIII-lea al Partidului, să definiți cîteva din elementele ce au devenit caracteristice scrisului nostru după Congresul al IX-lea și totodată să configurați, în măsura posibiliului, cîteva din direcțiile viitorului.

■ Congresul al IX-lea a creat climatul propice liberei expansiuni a personalităților creatoare în lumina umanismului care definește societatea noastră. În comparație cu perioada anterioară foarte limitată ca modalități de expresie, proza, poezia, dramaturgia, critica abordează o multitudine de formule, în consens cu ceea ce se petrece astăzi în lume. Esențial este criteriul adevărului care însuflețește pe scriitorul român contemporan. Literatura e, în egală măsură, o chestiune de artă și una de conștiință. Dominanta ultimelor două decenii și care are toate datele ca să se mențină privește dimensiunea social-politică în cadrul diversității modurilor de exprimare. Romanul condiției umane stă, valoric, alături de ce s-a scris mai bun pe această temă în literaturile străine. După trilogia lui Marin Preda, literatura română a intrat într-o nouă vîrstă, a sintezelor. Esențiale vor fi totdeauna căutările, „întrebările active", cum spunea Al. Ivasiuc, ale unei literaturi cu conștiința misiunii sale artistice, etice și sociale.

— Am auzit cîte ceva despre un proiect la care lucrați, elaborarea unei „Istorii a literaturii române contemporane". Volumul „Prozatori contemporani" poate fi socotit un început în acest sens? Ce alte proiecte se află pe masa de lucru a criticului și istoricului literar Liviu Leonte?

■ Cartea face parte dintr-o lucrare mai amplă consacrată literaturii contemporane. Începînd-o, mi-am dat seama că deceniul al șaselea formează o unitate distinctă și merită un volum aparte. Atunci mi-am început și eu activitatea, dar cărțile nu prea erau încurajatoare, așa că preferam inițierea filologică, unde aveam și plan de îndeplinit. Să nu se înțeleagă de aici că mă prenumăr între eroii, „rezistenții" care se bat acum cu pumnul în piept și povestesc ce vitejii critice au făcut de ai crede chiar că e adevărat dacă nu i-ai cunoaște și din scris. Unul a dat un interviu de dimensiunile unui volum, unde uită însă să ne spună că în scara sa de valori Ion Sîntu era superior **Anilor de ucenicie ai lui Wilhelm Meister** și că a denunțat, alături de un confrate „în teoriile lui Titu Liviu (Maiorescu, n. n.), germenii iraționalismului estetist contemporan și primejdii posibile pentru literatura noastră nouă". Ce să mai zicem de dogmaticii care și-au luat tălpășița și care acum jelesc statutul literaturii sub comuniști? Artur Silvestri face o utilă lucrare de ecarisaj cultural punîndu-le alături opiniile vechi și noi. Îmi amintesc și eu de unul care, sub semnătura Ion Lucrețiu (între timp și-a schimbat buletinul literar pe numele Eugen Luca), striga în „Lupta Moldovei" împotriva versurilor lui Ion Barbu și Tudor Arghezi, la fel de periculoase ca și gloanțele imperialiștilor. Între timp, Ion Lucrețiu a plecat la gloanțele imperialiștilor și a părăsit pe Ion Barbu și Tudor Arghezi.

Pentru a scrie despre această literatură trebuie s-o iubești, s-o citești din nou, s-o judeci cu sinceritate în împlinirile și căderile ei. Apoi, vreau să-l termin pe Negruzzi și să nu mai aud de el. Iar cronicile literare vor continua, chiar dacă unele nu vor constitui materie pentru viitoare volume de critică.

Grigore ILISEI

momentul '84 al

actualitate şi perspectivă în literatură

Temele mari şi, desigur, eterne, unesc într-o perfectă rodnicie spiritul. Acest adevăr devine axiomatic pentru oricine citeşte literatura apărută la noi în ultimii 19 ani, sau, mai exact, de la Congresul al IX-lea al P.C.R. şi pînă în clipa de faţă. Cărţile acestei epoci subliniază încă o dată (întemeierile esenţiale revocă orice demonstraţie) faptul că Patria, Partidul Comunist Român, preşedintele României socialiste — Nicolae Ceauşescu — fiinţează adînc în sufletul scriitorilor şi le înnobilează creaţia. Pe de altă parte, cuprinsul literaturii noastre impune lectorului o seamă de asocieri, nuanţări şi disocieri necesare înţelegerii raporturilor existente între noţiunile **politică, ideologie, artă.**

Prezentă în însăşi structura creaţiei, substanţa esenţială a politicii este ideologia care determină şi hotărăşte destinul operei de artă. Exprimînd forme ale conştiinţei sociale precum şi transformările acesteia în configurarea unui moment istoric dat, politicul are o pondere mai accentuată asupra înţelegerii şi participării conştiente către ţelul propus, acest lucru fiind posibil şi datorită modului întotdeauna accesibil prin care se materializează expresia ideologică : program bine gîndit, clar şi manifest. Or, dacă actul ideologic se adresează conştiinţei umane, în chip firesc, el nu înlătură ecranul stărilor de spirit şi reacţiile afective care ţin de planul psihologicului, ci, dimpotrivă, îl include, sfera înţelegerii şi a convingerii lărgindu-se, de aici înainte, şi prin intervenţia imediată a literaturii şi artei în general, care, genetic, emană din acelaşi amplu şi complex ansamblu social determinat de fenomenul politic. Întîmplarea că ecoul creaţiei are o rezonanţă atît de eficientă în conturarea climatului istoric direcţionat de ideologie se explică (motivîndu-se totodată), atît prin mijloacele sale specifice de a se adresa emoţiilor şi sensibilităţii, cît şi prin spontaneitatea şi farmecul ei — atribute ce-i conferă valoarea esenţială : receptarea la fel de eruptivă şi nepremeditată din partea publicului. Aşadar, întîiul argument care susţine cuplul **artă-ideologie** (ordinea noţiunilor din sintagma subliniată este alfabetică, nu de primat) ar fi acela că, atît ideologia, cît şi arta sînt forme ale spiritului şi că numai raporturile dintre conştient şi spontan, raţional şi iraţional, obiectiv şi subiectiv etc., prezente în structurile lor, sînt sensibil diferite. Actul creaţiei presupune în laboratorul său intim pretexte inexprimabile în concepte şi pînă la un punct inexplicabile, ţinînd deci, de ceea ce numim inefabil. Pe cînd **politicul** (ideologia) este, în general, rezultatul unui îndelung proces de acţiuni premeditate, care, succesiv, conduc la atitudini şi decizii ale unor personalităţi conducătoare reprezentative şi conştiente atît de necesităţile obiective ale momentului istoric respectiv, cît şi de legile procesului social. Altfel spus, politica, în cadrul sistemului existenţial este, în acelaşi timp, „stat major" şi „avangardă" a evenimentelor, condiţia creaţiei situîndu-se astfel undeva la mijloc, de unde, asemenea unui reflector aruncă lumini învăluitoare.

Poezia şi proza noastră de azi, în totalitatea lor, reflectă înfăţişarea viguroasă a perspectivelor de înalt umanism ale politicii duse de Partidul Comunist Român, de conducătorul statului nostru — preşedintele Nicolae Ceauşescu. Sub înfăţişarea lor ideală, poemele cărţilor dezvăluie, prin simplitate, verosimilitate şi în afara oricăror ornamente sterile, realităţile limpezi şi simbolurile palpabile şi trainice ale muncii creatoare şi de atîtea ori eroică a acestui popor : „Ce cald s-a făcut înaintea porumbului, / Ce daruri mai purtăm dincolo de haină, / Eu pot veni oricînd în istorie / Să-mi cadă stelele-n cap, / Să-mi cadă stele-n gură, / Să nu pot înghiţi / Băutura adusă de vulturi / Minţită apă vie / Şi în toată încleştarea / De stele şi mortar / Să rostesc / numele tău Românie". Din poezia actuală desprindem cu uşurinţă concluzia că valoarea şi împlinirea spiritului românesc stau dincolo de cuvîntul abscons şi de falsificarea subiectivă a imperativului obiectiv : „Cît fagurii de miere ai limbii / vor rămîne / şi cît eroii noştri vor fi lumină trează / vom lua ca pildă în toate / pe cel care lucrează / de pe acum la chipul / istoriei de mîine", afirmă poetul Paul Balahur în poemul de ales şi profund simbol intitulat **Omagiu.** Nu este mai puţin adevărat nici faptul că, uneori, datorită specificităţii lui, înţelegerea exactă a mesajului artistic depinde şi de personalitatea receptorului, de sensibilitatea acestuia, ba chiar şi de dispoziţia dintr-un moment dat a consumatorului de literatură. Din acest punct de vedere însă, fondul culturii noastre de azi este validat nu numai de practica socială a timpului pe care el îl reflectă, ci şi de dobîndirea unui anume tip de obiectivitate ce i-l conferă faptul că în cadrul prezentului context istoric substanţa ei a devenit punct de reper şi mod de referinţă pentru realitatea culturală în care ne aflăm. Acest privilegiu (situat în armonie perfectă cu întreg ansamblul realizărilor actuale) este posibil şi datorită împrejurării că din tabloul divers al vieţii noastre de azi, poeţii autentici ştiu să releve în creaţiile lor ceea ce se desprinde ca **esenţial** din ampla complexitate a realului. Numele scriitorilor importanţi azi şi nu numai ale acestora sînt concludente şi deasupra oricărui comentariu. Se poate spune despre cei mai mulţi dintre autorii noştri că sînt nişte scrutători lucizi ai vieţii, fără ca din structura lor spirituală să lipsească acea „ingenuitate" despre care vorbea G. Călinescu — privire adolescentină, care-i determină să rămînă mereu uimiţi în faţa lumii tocmai pentru a o redescoperi mereu. Iată de ce în versurile lor sînt prezenţi oameni obişnuiţi, autentici, incluşi organic în uriaşul spectacol al existenţei, aşa cum sînt prezenţi şi eroi între eroi, cum este portretul tovarăşului Nicolae Ceauşescu, surprins magistral în următoarele versuri : „Fii pururea ferice, tu, fiu al ţării mele / Şi-al dăinuirii noastre pe Mureş, Olt şi Prut / Femeile-ţi ţes chipul în flori de cîmp şi stele / E sărbătoare ziua în care te-ai născut / Nu te lăsa, fii tare ! ai patria în spate / La vorba ta şi munţii din matca lor tresar / Din hronici, voievozii te-ncuviinţează-n toate / Căci rugul lor, prin tine, nu arse în zadar".

Pentru ochii noştri este plăcut să vadă răsărind, de la o zi la alta ,oraşe noi şi formidabile complexe industriale realizate într-un ritm de neconceput altădată ; lucrări de folos obştesc menite să apere omul de tot ce-l poate ameninţa, edificii de cultură, descoperiri şi invenţii ce-i uşurează munca etc., dar toate acestea implică, firesc, unele sacrificii şi aşteptări, pe care simţul artistic contemporan nu le eludează în nici o ocazie. Cărţile actualităţii reflectă **integralitatea** vieţii noastre de azi şi tocmai prin aceasta îşi croiesc drum către viitor. G. Călinescu spunea că un scriitor ia cunoştinţă de sine prin „reacţia contemporanilor şi a posterităţii". Nu ştim cît de aplicabilă poate fi astăzi afirmaţia marelui cărturar, dar sigur este faptul că artistul vremilor noastre îşi vede împlinirile topite în înflorirea materială şi spirituală a ţării.

Vremurile paseiste, prielnice gîndurilor calme, se pare că au trecut pentru totdeauna. Omul contemporan şi-a făcut din **a construi** o emblemă statornică. Iubirile lui sînt deschise şi directe. El ştie că visătorul care amînă mereu se situează în afara ritmului vieţii cotidiene şi deci în afara urgenţelor ce se impun a fi realizate. Nevoia aplicării directe nu este doar un principiu tehnic, ci o stare spirituală, de conştiinţă. Istoria oricărei culturi facilitează observaţia că pe şantierul etern al **creaţiei** sîntem numai ceea ce am **reuşit** să fim, nu ceea ce gîndeam că am fi **putut** deveni.

Conturul politic al literaturii noastre de azi se constituie din adevărul că în conflictele predilecte ale autorilor se mişcă, trăiesc şi muncesc oamenii faptei, oamenii care, pornind de la sine, au ajuns la conştiinţa de sine, această împlinire fiind posibilă numai între coordonatele efervescente ale timpului nostru. Finalitatea operei de artă constă nu în reflectarea oricum a unei realităţi, ci în efortul scriitorului de a trece dincolo de limitele ştiute pentru descoperirea **noului** situat în spaţiul deschis al ideologicului. Acoperirea materială a acestui adjectiv (nou), care cuprinde în sine alte (superioare) forme prielnice de existenţă organizată, vibrantă şi ascendentă nu se lasă văzut decît de ochiul care ştie să privească, să caute. Nu trebuie să se înţeleagă, prin urmare, că „angajarea" politică a creaţiei presupune o înşiruire de elanuri şi întîmplări albe lipsite de unele stridenţe fireşti existente în zgura rămasă după orice revoluţie şi schimbare. Dimpotrivă, realismul artei, decantat de privirea lucidă a scriitorului, reflectă pe cum ar trebui să fie alături de ceea ce ar trebui să fie concret, adică idealul dispus în congruenţa lui liberă. Artistul contemporan reuşeşte să reflecte în creaţia sa integritatea vieţii noastre de azi şi tocmai prin aceasta îşi croieşte drum către viitor.

Virgil CUŢITARU

de la nivelul 1984

A încerca să cuprinzi fenomenul literar actual, fascinant de bogat şi de diversificat, în cîteva formule generale e un lucru, fără îndoială, dificil. Mai întîi, din pricina poziţiei noastre de contemporani care nu se pot distanţa, care nu pot renunţa la propria lor implicare, cu oricîtă bunăvoinţă, căci au, totuşi, formaţia altei perioade literare, o optică pentru care noul nu există în stare „pură", ci doar ca o confruntare cu ceea ce au deprins în adolescenţă şi în prima tinereţe. Citindu-i pe Ioan Alexandru, pe Mircea Dinescu ori pe Mircea Cărtărescu, n-am nici o şansă de a **descoperi poezia**, aşa cum mi s-a întîmplat cînd i-am citit, încărcaţi de propriile-mi reverberaţii matinale, pe Tudor Arghezi şi pe Dimitrie Stelaru, pe Lucian Blaga şi pe Constant Tonegaru. Este de netăgăduit că pentru „botezul" actualităţii sînt apţi cu adevărat cei ce, biologic, îşi **încep** drumul de căutători ai Poeziei sub auspiciile ei. Iată o apreciere, aci potrivită, a acelui mare lucid care a fost André Gide : „Cred că fiecare generaţie nouă vine încărcată cu un mesaj pe care trebuie să-l nască ; rolul nostru este să ajutăm această naştere. Cred că ceea ce se numeşte «experienţă» nu e, adesea, decît oboseală nemărturisită, resemnare, amărăciune". Aceasta nu înseamnă că nu-i putem gusta, că nu-i putem judeca pe autorii mai tineri, că nu-i putem integra universului nostru intim de valori. Dar **noutatea** lor ca atare — atîta cîtă este ! — va putea fi percepută cu mai multă fidelitate de către alţii, de cei care vin şi pentru care autorii zilelor de azi vor constitui un trecut. Proclamînd geniul eminescian, Titu Maiorescu n-a dat nici o dezvoltare emoţiei sale revelatoare, conţinută în puţine fraze constatative, recunoscîndu-l pe Arghezi (nu fără întîrziere), E. Lovinescu n-a fost acela care să-l aprofundeze într-o exegeză specială, menţionîndu-l pe Emil Botta, G. Călinescu nu i-a acordat nici pe departe interesul cuvenit. Scara de valori a epocii în curs, aşa cum o putem stabili, e, prin forţa lucrurilor, aproximativă, urmînd a fi supusă conştiinţei severe a celor ce ne vor urma şi care, incontestabil, ne vor amenda în suficiente puncte, reducînd unele reputaţii exagerate, amplificînd nume pe care nu le-am luat îndeajuns în seamă, scoţînd din necunoscut — cine ştie ? — vreo stea glorioasă, stabilind alte relaţii între scriitori, grupări, direcţii, tendinţe, dînd întregului o altă configuraţie. N-am infatuarea şi nici ipocrizia unei „obiectivităţi" care mi-ar permite a considera, atît de confortabil, că opiniile **noastre** sînt cele mai judicioase, infailibile, „definitive"... Generaţia noastră e îndatorată, oricum, a-şi depune mărturia, a-şi prezenta opţiunile, a-şi scrie istoriile literare, dar un cuvînt cu o mai mare pondere le va aparţine, cred, celor ce vor alcătui una-două generaţii în urma noastră (susceptibili şi aceştia de evoluţia firească a interpretării fenomenului, la infinit !). Lor le va reveni şi misiunea de a regîndi **„sistematizarea"** ansamblului literaturii noastre, de a-i lega pe scriitorii contemporani, în chip plauzibil, de interbelici şi chiar de autorii veacului al **XIX**-lea, ceea ce va schimba, în mai mică ori în mai mare măsură, peisajul conexiunilor (Buzura va fi raportat nu numai la Rebreanu, dar şi la Slavici, Leonid Dimov va fi pus în legătură nu numai cu autorul **Cuvintelor potrivite**, dar şi cu carnavalescul Anton Pann, Adrian Păunescu va fi asociat cu Bolintineanu, cu paşoptiştii în genere, într-o sincronie a categoriilor pe care o putem presupune plină de miez). O altă dificultate rezidă în decalajul dintre conştiinţă şi creaţie, în sensul unei „primordialităţi" a conştiinţei. Să ne amintim de cuvintele lui E. Lovinescu din prefaţa la **Istoria literaturii române contemporane (1937)**, vizînd situaţia din perioada interbelică : „Tragedia scrisului românesc constă în faptul că evoluţia gustului literar a publicului n-a mers paralel cu evoluţia literaturii însăşi. Pe cînd literatura prin scriitorii cei mai însemnaţi (T. Arghezi, Hortensia Papadat-Bengescu, L. Rebreanu, I. Barbu etc., etc.), s-a încadrat printre valorile absolute, educaţia estetică a publicului a rămas mult îndărăt". Dacă relaxăm noţiunea de public, atribuindu-i, aşa cum ni se pare normal, şi acea lamură a lui prin specializare, care este critica, ne dăm seama că azi situaţia s-a inversat. După 1965, cînd s-a revenit la statutul normal al literaturii, chiar **înaintea** ivirii şi consolidării noilor creaţii, a fost **repusă în drepturi conştiinţa literară** (sub raport estetic şi etic), corporalizată în tradiţia noastră junimistă şi interbelică, în nivelul gîndirii literare europene. Coroborată de textele teoretice ca şi de creaţiile majore ale literaturii noastre şi ale celei universale (cele din urmă amplu traduse în româneşte în ultimele două decenii), o atare poziţie intelectuală a receptorului s-a constituit într-un fel de instanţă de control, într-o „comisie de examen" pentru scriitorii tineri ca şi pentru cei reveniţi în circuit. Astfel, autorii n-au surprins o critică nepregătită de a-i primi (cum era în bună parte, critica dintre cele două războaie, prin N. Iorga, G. Ibrăileanu, G. Bogdan-Duică, M. Dragomirescu, D. Caracostea, fără să uităm înceata re-formare a conştiinţei lui E. Lovinescu şi nici antimodernismul extins al lui Vladimir Streinu), n-au fost nevoiţi a-i forţa mîna, a-i infuza criterii din mediul „atelierelor de creaţie", ci, dimpotrivă, au avut parte de un comentariu care i-a cuprins dintru început în cadrele sale ideologice şi intuitive, care i-a putut „forma" în înţelesul generos al termenului. O critică larg cooperantă, sensibilă, constructivă, cu singurul neajuns al unei anume inerţii derivînd din acea „experienţă" a paradigmelor mai vechi (interbelice). Drept urmare, poeţii au fost cîteodată elogiaţi nu atît pentru contribuţia lor intrinsecă, cît pentru ceea ce ar fi trebuit să-i complexeze şi anume pentru similitudinile accentuate cu unul sau altul dintre iluştrii înaintaşi ! În orice caz, domeniul criticii, atît de consistent, de productiv în momentul de faţă, indică maturitatea activităţii literare în totalitatea sa, capacitatea sa de a se referi la propriile-i criterii, de a se autodirija pe drumurile specifice. Critica reprezintă, după cum afirmă G. Călinescu, sensul artei, fiind conţinută în operele care, la rîndu-le, reprezintă conspecte ale conştiinţei umane : „Scriitorul care nu crede în critică şi fuge de ea, fuge însuşi de sensul artei, care este sentimentul contactului sufletesc real cu conştiinţa umană luată în abstracţiunea ei". Pentru ca tot autorul **Principiilor de estetică** să ne atragă atenţia, atît de oportun, asupra proliferării surogatului de valoare care e „succesul" lipsit de ratificarea criticii : „Cînd critica lipseşte, arta decade, fiindcă începe a se bizui pe sufragiul public care se cheamă succes". A învinui critica de „sterilitate", de „parazitism" e, prin urmare, profund nedrept. A o blama că „a luat locul" creaţiei e tot atît de nedrept, căci presupune, pe de o parte, a nu recunoaşte calitatea de artă literară a interpretării, participarea ei imprescriptibilă la condiţia literaturii, pe de alta a nu admite **latenţa** critică a operei însăşi, „instinctul" critic al aspiraţiei sale spre desăvîrşire. Să nu uităm că în veacurile în care nu funcţiona critica în sensul său modern, Dante, Shakespeare, Cervantes, ca şi alţi mari creatori, au ilustrat unele din chestiunile acesteia în opera lor. **Mutatis mutandis**, în deceniul şase s-au produs cîteva creaţii de valoare, care au observat, la nivelul practicii, preceptele critice fără de care nici o experienţă estetică nu are şanse de izbîndă. De altminteri, sub o zodie a conştiinţei în expansiune se nasc şi nenumăratele intervenţii cu caracter eseistic, programatic, confesiv etc. ale poeţilor, romancierilor, dramaturgilor, ce conturează mai precis aria de semnificaţii a literaturii noastre actuale. O prognoză ? N-aş putea-o face, decît, aşa cum afirmam la începutul prezentelor însemnări, recunoscîndu-mi cu umilinţă limitele în faţa unui obiect în devenire, a cărui complexitate alţii o vor analiza, fatalmente, cu mai multă limpezime şi mai nepărtinitor. Socotesc că literatura noastră, regăsită în ultimele două decenii, în urma unor încercări care au lăsat urme adînci, şi-a trasat o albie temeinică de pe care nu va mai putea fi întoarsă, o albie a acestei epoci, a acestui loc. Ea îşi va contura drumul spre decantarea valorilor sale specifice, spre propria clasicizare, numai în gradul în care conştiinţa critică o va servi cu fidelitate, în care înţelepciunea şi lealitatea contextului social o vor ocroti. Putem nădăjdui cu tărie şi într-o purificare a moravurilor literare, prin dizolvarea spiritului îngust, de grup, prin disparitia acelei mentalităţi provinciale care vede „interesul" literaturii pe termen scurt, în condiţionări meschine, fără destulă forţă de abstragere. Putem nădăjdui într-o înţelegere deplină a faptului că literatura n-are nevoie de operaţii cosmetice, că mai devreme ori mai tîrziu, impostura, indiferent de manevrele la care va recurge, va cădea în neant, iar valoarea va triumfa, chiar fără ajutorul celor ce-o mistifică prin exces de zel, prin supralicitare şi uniformizare, prin metafizica rudimentară a elogiului absolut... Dacă acum iniţiativa aparţine spiritului speculativ, criticii care „supervizează" cu lejeritate creaţia şi se „supervizează" pe sine cu frenezie („Există, observa Gaëtan Picon, o dorinţă de teorie, mai mult decît mijloacele de a o construi"), nu e deloc imposibil ca, prin mişcarea dialectică a factorilor structuranţi, din adîncurile existenţei literare ,să treacă din nou pe primul plan impulsurile organismului literar, ale obiectului. Ori, prin reducerea progresivă (şi cu ce perspectivă fabuloasă !) a diferenţelor dintre operă şi interpretare, dintre imagine şi idee, chestiunea să nu se mai pună...

Gheorghe GRIGURCU

valoarea estetică

Două mi se par a fi, pînă acum, momentele privilegiate ale literaturii române : epoca marilor clasici (moment mai ales intensiv) şi epoca interbelică (aceasta cîştigînd enorm şi în extensiune). A raporta momentul contemporan la ele este hazardat şi imprudent, chiar dacă nu întrutotul ilegitim, mai ales dacă evităm comparaţiile globale şi tranşante şi ne limităm la urmărirea modificărilor de structură şi a liniilor de forţă. Riscul amintitei comparaţii constă, în primul rînd, în statutul diferit al momentelor literare respective : în timp ce primele două sînt epoci literare închise, care, prin firea (temporală) a lucrurilor, şi-au epuizat deja substanţa, momentul literar contemporan este în plină desfăşurare, surprizele — de orice fel — fiind în permanenţă posibile, ceea ce face şi farmecul participării, pe viu, la o epocă literară. În al doilea rînd — şi observaţia este intim legată de precedenta —, raportările individuale ale cîte unui scriitor în activitate la un autor clasic sau la unul din marii interbelici, clasaţi deja de istoria literară (deşi şi aceasta poate cunoaşte seisme puternice în funcţie de mutaţiile din sensibilitatea unei epoci istorice), nu se poate face fără a introduce un coeficient oarecare de ridicol, şi aceasta chiar atunci cînd valoarea autorilor în cauză este echivalentă pe o scară absolută de valori, presupunînd că o astfel de scară este posibilă. În sfîrşit, nu e inutil de amintit că lipsa de omogenitate a literaturii postbelice — pe care unii o privesc ca fiind împărţită în două şi alţii, cu mai multă dreptate, în trei etape distincte : 1944—1947, 1948—1963, şi de la 1964 încoace — este evidentă, în vreme ce epocile precedente au avut o structură cvasimonadică, fapt datorat, nu în ultimul rînd, şi unui tip diferit de raport între literatură, ca formă a conştiinţei unei epoci, şi celelalte forme suprastructurale (economice, politice, filosofice etc.) ale aceleiaşi epoci.

Dincolo de aceste precauţii teoretice preliminarii, putem stabili un fapt sigur şi anume acela că, după 1964, adică după revenirea la primatul criteriului estetic în judecata asupra literaturii, prin reintegrarea criticii literare în linia de evoluţie firească, literatura noastră are posibilitatea de a trăi unul din momentele sale de maximă productivitate valorică, (în paranteză, se poate aminti că rolul lui Nicolae Labiş sau al grupării literare de la revista Steaua, ca şi reintrarea treptată în activitate a unora din marii scriitori interbelici, au avut un rol salutar în „schimbarea la faţă" a literaturii româneşti de azi, rol ce trebuie alăturat celui al modificării de politică literară şi culturală de după 1964).

Prezenţa reconfortantă a unor prozatori, poeţi, critici şi eseişti precum : Marin Preda, Radu Petrescu, Nichita Stănescu, Daniel Turcea, Virgil Mazilescu (a căror dispariţie nu vom înceta niciodată să o regretăm), Nicolae Breban, Nicolae Manolescu, Gheorghe Grigurcu, Eugen Simion, Cornel Regman, Ştefan Aug. Doinaş, Gellu Naum, George Bălăiţă, Alexandru Paleologu, Octavian Paler, Augustin Buzura, Mircea Horia Simionescu, Costache Olăreanu, Leonid Dimov, Mircea Ivănescu, Marin Sorescu, Cezar Ivănescu, Ana Blandiana, Petru Creţia, Eugen Jebeleanu, Mircea Zaciu, Emil Brumaru, Mihai Şora, N. Steinhardt, Alexandru George — şi lista e departe de a fi încheiată, dar e reprezentativă pentru momentul literar actual, ca şi mai tinerii Al. Călinescu, Al. Dobrescu, Ion Pop, Ion Vartic, Dan Cristea, Daniel Dimitriu, Constantin Pricop, Vasile Andru, Gabriela Adameşteanu, Mihai Dinu Gheorghiu, Alexandru Papilian, Ion Mircea, Dinu Flămînd ş.a., fac nu doar posibilă, dar aproape inevitabilă producerea unui moment literar de excepţie în cultura românească. Depinde în măsură hotărîtoare de scriitorii înşişi — din care majoritatea celor amintiţi au dat deja opere revelatorii pentru profilul lor spiritual —, de forţa revistelor literare (unele, precum **Secolul XX, Viaţa românească, Vatra, Convorbiri literare, România literară, Steaua** ş.a., cu direcţii bine stabilite de sprijinire şi evaluare a literaturii de valoare) şi de politica editorială, ca această virtualitate să se transforme în realitate de nimeni **contestabilă.**

Nu mai puţin reconfortantă mi se pare a fi activitatea celei mai tinere generaţii de literatori, cea afirmată în jurul anului 1980 — şi dacă nu voi da nume nu o fac din lipsă de respect pentru munca lor, ci doar pentru că în acest caz, prin firea lucrurilor, distanţa timpului e cu atît mai necesară —, a cărei apariţie în scena publicistică şi editorială este, prin ecoul şi prin controversele suscitate, comparabilă cu intrarea în arenă a „tinerei generaţii" de la confluenţa deceniilor al treilea şi al patrulea al secolului nostru. Importanţa ei poate fi relevată fie în sens pozitiv (cărţile proprii, primirea favorabilă de către o bună parte a presei literare), fie chiar şi în sens negativ. Mă gîndesc, de pildă, că un polemist încercat de talia unui Eugen Barbu n-ar fi iniţiat un vast serial împotriva poeziei acestei generaţii dacă această poezie ar fi fost cu totul lipsită de însemnătate. Nici un polemist redutabil nu-şi încearcă pana pe o i-realitate, pe un ce lipsit de substanţă şi semnificaţie. Rămîne ca aceşti tineri poeţi, dar şi prozatori, eseişti sau critici prin creaţia, conştiinţa literară şi demnitatea lor, să-şi poată vedea situate numele alături de cele ale unor Mircea Eliade, Mihail Sebastian, Şerban Cioculescu, Geo Bogza, Mircea Vulcănescu (vreau să salut, în trecere, procesul de recuperare a acestui autor iniţiat de **Caietele critice** şi de revista **Viaţa românească**), Emil Cioran, Constantin Noica, Eugen Ionescu, Petre Pandrea, Dan Botta sau Petru Comarnescu. Aceste puncte de reper sînt elocvente şi numai prin simpla lor enumerare.

Efortul de recuperare a tradiţiilor literaturii şi culturii naţionale, prin ediţiile în curs de elaborare (din nefericire, nici un clasic nu se bucură încă de o ediţie critică definitivă, deşi mai multe sînt în plină desfăşurare) sau prin exegezele aplicate asupra acestor opere — excelente studii monografice sau eseuri de situare şi analiză au apărut despre majoritatea scriitorilor români importanţi : Eminescu, Sadoveanu, Bacovia, Blaga, Arghezi, Macedonski, Slavici, Ibrăileanu, Caragiale, Dobrogeanu-Gherea, Maiorescu, Lovinescu etc. —, ca şi procesul de realizare a unei vaste biblioteci universale (în sensul visului lui Heliade), prin traducerile susţinute din marea literatură a lumii, contribuie şi ele la definirea unei epoci literare organice. Acestea sînt fenomene a căror continuitate nu poate fi pusă de nimeni — în mod serios — în discuţie fără a perturba şansele de construcţie a unei literaturi puternice, cu o adecvată conştiinţă de sine însăşi.

Pentru compararea, însă, a structurii, originalităţii şi nivelului valoric ale literaturii noastre contemporane cu literatura lumii — veşnica obsesie a scriitorului român care nu-şi are originea numai într-un pretins complex de inferioritate, ci mai cu seamă într-o reală şi firească tentaţie de concurenţă loială, sînt ne-

literaturii române

cesare eforturi considerabile de pătrundere a acestei literaturi pe piaţa internaţională a valorilor spiritului. Or, în această privinţă, trebuie purces, dincolo de unele traduceri meritoase dar întîmplătoare, la elaborarea unei întregi strategii de lansare culturală care să ţină seama, nu doar de valoarea în sine a operelor propuse străinătăţii — deşi acest factor rămîne esenţial —, dar şi de aceea a traducerii propriu-zise, de importanţa editorului care-ţi mijloceşte contactul cu publicul, ca şi de structura intimă şi de orizontul de aşteptare ale spaţiului cultural căruia i te adresezi. Mi se pare, de pildă, preferabil ca impunerea lui Sadoveanu în spaţiul de cultură occidental — să zicem francez — să fie începută printr-o bună traducere a **Zodiei Cancerului**, eventual precedată de un studiu asupra tipologiei spirituale orient-occident şi asupra trăsăturilor care fac din cultura românească una de sinteză. În sens eliadian deci, decît prin **Nicoară Potcoavă** sau **Fraţii Jderi** însoţite, acestea, de anoste prefeţe cuprinzînd date despre „viaţa şi opera" autorului care pot fi expediate într-o succintă notiţă bio-bibliografică. Sînt salutare, desigur, relativ numeroasele traduceri apărute peste hotare din creaţia unor D. R. Popescu, Nichita Stănescu (iată acestea i-au adus două premii internaţionale de prestigiu : **Herder** şi **Struga**), Marin Sorescu, Nicolae Breban, Adrian Marino (care a găsit şi editura potrivită lansării : **Gallimard**), Constantin Ţoiu ş.a., dar pentru ca ecoul să fie mai ridicat şi să trezească un interes real şi permanent pentru literatura şi spiritualitatea românească, trebuie procedat cu metodă şi continuu. În fond, în afirmarea unei literaturi şi a unei culturi organice, nu se poate proceda altfel decît organic. Iniţiativele individuale — cele ale unor Adrian Marino sau Nicolae Breban, de pildă — nu pot suplini o strategie coerentă desfăşurată de instituţii specializate în acest domeniu.

Literatura noastră de astăzi, atunci cînd nu se limitează la rolul de simplă copie a substanţei din care-şi extrage resursele, şi funcţionează ca o viziune artistică autentică — distanţa de la „fotografiere" la viziune nu mai trebuie adîncită aici — asupra acelei substanţe — cazul tuturor scriitorilor români importanţi ai momentului, indiferent de generaţia sau orientarea în care se încadrează — este un fenomen care merită din plin o astfel de tratare plină de atenţie şi înţelegere. În general, trăim în miezul unei literaturi normale (nu pot vedea elogiu mai mare care să poată fi făcut unei literaturi, dacă nu se plac excesiv vorbele mari) şi, oricîte ar fi cazurile de abatere de la normal în acţiunea de ierarhizare a valorilor în funcţie de raportarea la criteriul estetic, nu trebuie să ne neliniştim : istoria literară are bunul obicei de a repune lucrurile în firescul lor. Ceea ce pot dori în legătură cu evoluţia viitoare a acestei literaturi nu poate fi decît păstrarea acestei linii de normalitate, a primatului valorii estetice în raport cu toate celelalte valori implicate într-o operă literară importantă şi semnificativă. Or, datele pe care le am la îndemînă (cărţi deja apărute, scriitori în activitate, nivelul criticii literare), îmi dau un relativ stabil sentiment de siguranţă şi de confort intelectual. Sînt fericit că avem posibilitatea de a trăi un mare moment al literaturii române. Drumul de la posibilitate la realitate (o realitate în constituire, cum s-a putut observa) depinde numai — sau în primul rînd — de noi.

Liviu ANTONESEI

reorganizarea structurilor estetice

Pe criticul care face, azi, cronică literară mi-l închipui ca pe un navigator solitar în mijlocul oceanului, notîndu-şi cu febrilitate numai ce vede de jur-împrejur. Imposibilitatea de-a avea o perspectivă clară asupra actualităţii nu constituie o noutate (predecesorii noştri se simţeau tot atît de puţin edificaţi în legătură cu epoca lor), dar a devenit parcă mai evidentă din cauză că literatura trece acum printr-un moment de reorganizare a structurilor estetice. Numeroase tendinţe aflate în plin avînt au fost abandonate pe neaşteptate şi şi-au făcut apariţia altele, pe care nimeni nu le prevăzuse. Critica literară însăşi a intrat într-o perioadă de tranziţie, astfel încît chiar dacă facem o sinteză a opiniilor nu ajungem la o imagine concludentă. Totuşi, putem înregistra cîteva elemente de domeniul evidenţei.

Constatăm, de exemplu, că în domeniul prozei a trecut moda de a scrie romane justiţiare despre deceniul şase şi că această modă nu a produs nici un mare roman, deşi existau premisele necesare. Faptul în sine de-a se fi stins zelul manifestat în această direcţie nu trebuie să-l regretăm deoarece se asocia cu o inexplicabilă preferinţă pentru procedeele prozei tradiţionale (sau, uneori cu o utilizare plină de stîngăcie a tehnicilor narative moderne). Şi totuşi rămînem oarecum dezamăgiţi gîndindu-ne că o experienţă istorică fără precedent, care a răvăşit fiinţa omenească trecînd-o prin toate stările posibile, de la beatitudine la deznădejde, nu a rămas înscrisă într-un roman extraordinar, aşa cum spun comentatorii că este — şi nu este — **Cel mai iubit dintre pămînteni**.

Vorbind de trilogia lui Marin Preda nu se poate să nu aducem în discuţie şi formula „roman total", folosită cu superficialitate în recenzii la tot felul de cărţi şi luată neserios în serios de diferiţi romancieri. S-a ajuns, parcă, la convingerea că într-un roman spui totul dacă spui orice. Drept urmare se scriu şi se publică pe scară largă romane de tip digresiv în care găseşti, ca într-un almanah, toate consideraţiile posibile, asupra creşterii albinelor, sexualităţii, arhitecturii vechiului Bucureşti, cosmosului. De acest viciu suferă chiar şi romane ale unor scriitori importanţi, cum ar fi **Drumul la zid** de Nicolae Breban sau **Obligado** de Constantin Ţoiu. În acelaşi timp, însă, nu se poate nega faptul că dorinţa de a scrie un roman total poate să ducă, pînă la urmă, chiar la scrierea unui roman total, ceea ce ne-ar da mari satisfacţii creîndu-ne sentimentul că avem şi noi thomasmannul nostru. În ceea ce mă priveşte nu-mi fac iluzii şi nu cred că aceasta este calea pe care proza noastră îşi va cîştiga laurii. După opinia mea mai potrivit cu posibilităţile pe care le avem este romanul scris — dacă se poate spune astfel — pe o singură coardă, a cărui grandoare constă într-o deschidere metafizică şi nu în parada semeaţă de arsenal intelectual. (**Străinul** de Albert Camus, **Femeia nisipurilor** de Kobo Abe — iată genul). La mijlocul deceniului şapte s-au făcut numeroase experimente în domeniul prozei parabolice, dar nu s-a ajuns la o cristalizare.

O anumită lipsă de elan artistic se întrevede şi în prea rapida clasare a prozei textualiştilor noştri, pe care nici admiratorii n-o mai susţin cu suficientă ardoare şi nici detractorii n-o mai resping cu destulă vehemenţă. S-a întîmplat ca la apariţia cometei lui Halley, aşteptată cu mare agitaţie şi uitată, apoi, fără drept de recurs. Mircea Nedelciu, George Cuşnarencu & Co., toţi autori superinteligenţi şi ultraspecializaţi n-au găsit încă acea forţă necesară pentru a se impune ca un moment de neuitat în conştiinţa publică, astfel încît lumea să fie nevoită, din cauza lor, să recurgă obsesiv la adverbele „înainte" şi „după". Poate altădată... Îmi place să sper că acest zăcămînt de valoare literară încă nu s-a epuizat, cu atît mai mult cu cît avem o tradiţie solidă în domeniul „metaliteraturii" reprezentată în toate capitolele istoriei literare, de la Caragiale şi Urmuz, pînă la Radu Petrescu şi Mircea Horia Simionescu. Am avut, de altfel, prilejul să constat — ca semnatar al rubricii **Cenaclu prin corespondenţă** din **Suplimentul literar-artistic al Scînteii tineretului** — că mulţi tineri autori cultivă cu multă inventivitate acest gen de proză, unii dintre ei — Gheorghe Moroşanu, Tudor-Călin Zarojanu, Ecaterina Matache, Ovidiu Hurduzeu — aducînd o vitalitate artistică şi un conţinut literar superioare celor proprii, de exemplu, mult invocaţilor Gheorghe Crăciun sau Adina Kenereş.

Dar maximum de speranţe trebuie investit, cred, într-o altă acţiune literară şi anume în aceea girată de un triumvirat în care — împotriva etimologiei cuvîntului — figurează şi o femeie : Mihai Sin, Gabriela Adameşteanu, Alexandru Papilian. Ei se solidarizează nu prin tehnica propriu-zisă (care, dimpotrivă, îi diferenţiază), ci printr-un scop comun, urmărit cu exemplară angajare artistică : descrierea modului de viaţă din zilele noastre. Dacă aş trăi în anul 2084 şi aş vrea să aflu cum se trăia cu o sută de ani în urmă, cărţile lor le-aş deschide şi nu pe ale altora.

Poezia, după moartea lui Nichita Stănescu, seamănă cu un autobuz al cărui şofer a adormit la volan. Prezenţa marelui poet, adevărat prototip al unei atitudini estetice moderne, crea o competiţie şi dădea un sens acestei competiţii. Acum lipseşte reperul şi, dacă adăugăm la aceasta invazia mai generală de diletantism caracteristică poeziei actuale, am putea fi înclinaţi spre previziuni sumbre. Dar nu sîntem, pentru că avem o încredere pre-logică în geniul poetic naţional, niciodată dezminţit. Cărţile lui Marin Sorescu, Ion Gheorghe, Ioan Alexandru, Adrian Păunescu, Ana Blandiana, deşi bune şi foarte bune, nu aduc nimic nou faţă de ceea ce ştiam despre autorii respectivi. „Cenaclul de Luni" a ocupat timp de cîţiva ani scena, suportînd bombardamente şi cu flori, şi cu ouă stricate, dar în prezent s-a retras în culise şi pregăteşte, probabil, o mare surpriză. Pînă cînd această surpriză se va produce nu ne rămîne decît să urmărim evoluţia unor poeţi izolaţi ca Matei Vişniec, Constantin Pricop sau Mihail Gălăţanu din a căror izolare se poate declanşa o erupţie de originalitate.

Într-o tăcere (bine) prevestitoare s-a scufundat de cîtva timp Mircea Dinescu, poet care, la începutul deceniului opt, în contratimp cu poezia lui Nichita Stănescu, a relansat lirica declarativă, scrisă pentru a fi recitată pe scenă. Într-un moment în care zeci, dacă nu sute de autori fără har îl imitau pe inventatorul necuvintelor, împingînd experienţa lui spre sterilitate, Mircea Dinescu, cu o ameţitoare îndrăzneală artistică, specifică, de altfel, adolescenţei, a relansat poezia cu subiect şi predicat dobîndindu-şi la rîndul lui numeroşi emuli. Această direcţie poate deveni principala axă a poeziei politice, în sensul larg al cuvîntului, deoarece găseşte imediat audienţă la public şi în general are mai mare priză la problemele lumeşti, fiind mai pe placul lui Cătălin decît al lui Hyperion.

Dramaturgia se împarte în două. Pe de o parte există (de fapt, nu există) piesele gen „teatru TV" în care toate personajele, inclusiv îndrăgostiţii în momentele lor de intimitate, discută despre producţie, responsabilitate etc. Pe de altă parte, există un număr mare de dramaturgi importanţi care utilizează cu deplină profesionalitate diferite descoperiri ale teatrului universal din secolul douăzeci : personajele generice (ca în teatrul expresionist), asocierea dintre o epică nerealistă şi un mesaj realist (ca în piesele afiş ale lui Bertolt Brecht sau Vladimir Maiakovski), reprezentarea cu vervă a absurdului (asemenea lui Samuel Beckett, Eugen Ionescu, Fernando Arrabal). Lista dramaturgilor noştri contemporani familiarizaţi cu acest limbaj nou îi cuprinde cel puţin pe Horia Lovinescu, Teodor Mazilu, Paul Everac, Dumitru Radu Popescu, Iosif Naghiu, Ion Băieşu, Marin Sorescu, Dumitru Solomon, Paul Cornel Chitic, Ion D. Sîrbu, Tudor Popescu, Ecaterina Oproiu, Eugen Barbu, Titus Popovici. Din această a doua zonă se va dezvolta, prin sciziparitate, şi dramaturgia noastră de mîine, despre care nu putem crede că va fi altfel decît în pas cu epoca.

O dislocare s-a produs în critica literară, diminuîndu-se mult, pînă aproape de stingere, interesul faţă de critica „foiletonistică" şi crescînd acţiunile criticilor „de bibliotecă", adică dinafara arenei vieţii literare, ca Eugen Negrici, Livius Ciocîrlie sau Ion Vartic. Prin această deplasare de accent avem — calcul simplu — o mare pierdere şi un mare cîştig.

O mare pierdere pentru că nimic nu întreţine mai bine efervescenţa unei literaturi decît discutarea ei sistematică, de către specialişti respectaţi.

La confuzia de valori din domeniul criticii producţiei editoriale curente contribuie şi o invazie de pretinşi critici tineri care, spre deosebire de autenticii critici tineri, scriu critică orice pentru avantajele lor imediate, asemenea unor turişti care devastează un minunat peisaj natural numai în scopul de a se simţi bine timp de cîteva ore, cît durează popasul lor acolo. Va trebui cîndva să analizăm pe larg, cu responsabilitate această situaţie.

Şi un mare cîştig întrucît asimilarea, minuţioasă şi — culmea ! — cu umorul necesar a metodelor moderne de investigaţie critică, interpretarea inventivă a operelor clasicilor, configurarea, fie şi numai pentru uz propriu, a unei estetici pregătesc terenul pentru crearea unei teorii româneşti a literaturii, de care se simte nevoia cam de două sute de ani.

Fenomenul literar actual de la noi este — s-o spunem în concluzie — contradictoriu, deci, viabil.

Alex. ŞTEFĂNESCU

urme pe zăpadă

intrarea într-o poveste

Cînd, la secretariat, află că profesorul nu era în localitate — plecase undeva, într-un sat, la înmormîntarea unei rude şi avea să se întoarcă abia luni — intră în panică, de parcă secretara l-ar fi avertizat că îl paşte cine ştie ce primejdie. Îl îngrozise gîndul că avea să petreacă o jumătate de sîmbătă şi o duminică întreagă într-un oraş pe care aproape nu-l mai recunoştea. În cei zece ani, de cînd absolvise facultatea, nu mai trecuse niciodată prin acest oraş şi acum, de la hotel şi pînă la Universitate, se oprise de cîteva ori să se orienteze pe străzile ce mai păstrau puţine semne ce îi aminteau de anii studenţiei lui. Secretara îi mai spuse că luni avea să se întîlnească sigur cu profesorul, că acesta îi lăsase chiar o notiţă în această privinţă, precizînd şi ora întîlnirii, iar el nu reuşi să scape de starea aceea, de panică. Făcu totuşi un efort, îi zîmbi, îi mulţumi de mai multe ori şi, înainte de a ieşi din biroul ei, fu gata s-o întrebe cum de izbutise, aşa de tînără, să devină secretară şefă, şi să-şi ceară scuze că nu îi adusese nişte flori. După ce închise uşa, dori să intre din nou şi s-o întrebe unde era fosta secretară-şefă, cea de acum zece ani, o doamnă grasă, cu părul roşcat şi cu faţa plină de pistrui. Întrebarea i se păru atît de absurdă, încît panica din el îl paraliză, rămase încremenit în faţa unui afişier, citind mecanic programarea examenelor de restanţă. Ce naiba îl apucase să afle despre soarta femeii aceleia ? Ieşise la pensie sau murise, aşa cum se întîmplă cu toţi bătrînii, îşi răspunsese el singur, încercînd să se calmeze. Dar nu se mişcă decît în clipa cînd simţi mîna care i se lăsase pe umăr şi i-l strîngea încet. O, tu, eşti ? Să nu te mai recunosc !.... Mă întrebam cine o fi actorul sau cîntăreţul de muzică uşoară ?.... ha, ha... unul dintre ăştia, rătăcit la facultatea de geologie... Ce faci, cum o duci ?... Se răsucise încet spre mîna care îi strînsese umărul şi acum zîmbea sau se străduia să zîmbească spre fostul său coleg de facultate, răspunzîndu-i precipitat : trăiesc, mă mişc, muncesc.... Asta se vede, se ştie, spuse celălalt, dar cu ce treburi pe la noi ? Te pot ajuta ?.... La noi ? ! se auzi el spunîndu-şi şi mulţumindu-şi în aceeaşi clipă că nu se mirase cu glas tare, fiindcă fostul coleg tocmai vorbea de faptul că, în sfîrşit, fusese făcut conferenţiar, că avusese şi un pic de noroc, însă restul se bazase pe muncă, trăsese ca un bivol, iar acum respira mai în voie, se afla într-o scurtă pauză, ha, ha..., fiindcă îl aştepta hopul cel mare... El nu-l întrebă ce era cu hopul său, îl felicită, calm, simţind că în locul neliniştii aceleia ciudate, cît discutase cu secretara, începea să trăiască obişnuita lui indiferenţă, se închidea în oul său, cum îl numise singur, ori de cîte ori se întîlnea cu stări de lucruri care pe alţii îi revoltau şi le amărau viaţa. Nu ştiuse că acest coleg, un ins sub mediocru, rămăsese la facultate şi că avansa atît de rapid, iar acum vestea îl lăsa indiferent, nu era treaba lui cum se descurcau alţii în viaţă... Da, am citit, te-am văzut şi la televizor, continuă celălalt. Un erou, domnule..., ha, ha... erou de pagina întîia a ziarelor, un tînăr geolog de mari perspective... Nu fac mare lucru, răspunse el. Modest ca întotdeauna, îi replică celălalt... Totuşi, nu mi-ai spus cu ce treburi pe aici ? În cîteva cuvinte, îi explică rostul prezenţei lui la facultate. Foarte bine, izbucni celălalt. Era şi cazul să te înscrii la doctorat, după atîtea succese, treaba asta va fi o bagatelă... Deci, pînă luni ne putem întîlni. Ai vreun program ?... Nu mai aşteptă răspunsul, scoase dintr-un buzunar cartea de vizită şi-i preciză că a doua zi, la prînz, îl invita la masă. Îi va cunoaşte soţia, copiii..., socru, profesor universitar, acum, nu-i aşa, la pensie, consultant... şi îi spuse numele. Da, îl ştia şi el, le fusese doar profesor la amîndoi şi îşi explică acum, îi era limpede nu numai reţinerea acestui ins de duzină la facultate, ci şi avansarea sa rapidă.... Totuşi luă cartea de vizită şi promise să dea curs invitaţiei. La despărţire, celălalt îl bătu din nou pe umăr.

În stradă, îl uită imediat. Mergînd, se văzu ieşind din Universitate, în ziua absolvirii. Acum înţelegea de ce dorise să se intereseze de soarta fostei secretare-şef, femeia aceea fusese prima care îl felicitase că absolvea facultatea ca şef de promoţie. Era cald, simţea că transpiră şi cravata îl strîngea prea tare. Îi slăbi nodul, îşi descheie nasturele de la guler şi pînă la urmă, desfăcu enervat cravata şi o băgă mototolită în buzunar. Ceva mai tîrziu, se gîndi să viziteze cîteva muzee, însă renunţă repede şi se duse în piaţa centrală. Toamna mai ales îi plăcea să se plimbe prin piaţă, aşa, fără să cumpere nimic. Îl atrăgeau aromele, culorile... De astă dată descoperi că la piaţă puteai vedea, mai mult ca la teatru sau la cinematograf, foarte multe femei, unele dintre ele, aşa cum i se păreau lui, nemaipomenit de frumoase. O blondă cu două plase pline cu gogoşari îi aduse aminte de soţie. O urmări o vreme prin piaţă, spunîndu-şi mereu că va trebui să telefoneze acasă, să-şi anunţe întîrzierea. Apoi mîncă în restaurantul hotelului şi se duse în camera care i se repartizase. Avea o carte poliţistă, dar nu citi decît vreo trei pagini şi adormi. Seara, cînd încercă să-şi lege nodul la cravată, avu pentru prima dată senzaţia că încearcă să se spînzure, că îşi făcea un laţ din ea. O aruncă pe geamantan şi ieşi în grabă, cuprins de aceeaşi panică, de dimineaţă, cînd auzise că profesorul era plecat. Se linişti abia în tramvai. Străbătu oraşul şi, în lumina palidă a becurilor, nu recunoscu nimic, totul i se păru străin. Se întoarse cu acelaşi tramvai, merse pînă la capăt, dar nu coborî nici de astădată. Aproape de miezul nopţii, un controlor, care probabil îl urmărise, fiindcă tramvaiul era cam gol, îi atrase atenţia că nu-şi perforase biletul. Plăti amenda, apoi, spre mirarea celuilalt, perforă cele zece bilete pe care le cumpărase şi coborî în dreptul hotelului. În pat, citi pînă aproape de ziuă. Se trezi după prînz. Îşi aminti că soţia îi pusese în geamantan o pungă cu prăjituri de casă. I se păru că nu aveau gust, însă le mîncă pe toate şi bău apă de la chiuvetă. Renunţă să-i mai telefoneze, iar de invitaţia fostului coleg nu-şi mai aminti. Adormi din nou şi se trezi la începutul nopţii, chinuit de aceeaşi panică. Făcu un duş, se îmbrăcă, hotărît să coboare la restaurant, să se îmbete. Nu găsi nici o masă liberă, se plimbă de colo-colo, pînă ce o zări pe femeia îmbrăcată în negru. Din clipa aceea începu să trăiască o poveste care era ca şi cum ar mai fi trăit-o de nenumărate ori. Se aplecă spre femeie şi îi spuse că numai la masa ei mai erau scaune libere şi dacă i-ar da voie să se aşeze şi el, i-ar fi profund recunoscător. Femeia spuse : poftiţi ! şi întinse mîna spre un scaun. Se aşeză precipitat, cerîndu-şi scuze de mai multe ori, iar ea zîmbi, aprinzîndu-şi ţigara. Ceea ce îl atrăsese la început spre ea fusese doliul evident pe care îl purta, însă acum descoperea un profil fin, de efigie, o piele sănătoasă, bronzată, un păr negru, lucios, tuns aproape băieţeşte. Ochii însă îl intimidau, albastrul lor îl ţineau la distanţă. Beţi ceva ? se trezi vorbind. După cum vedeţi, beau vodcă, îi răspunse ea rîzînd. Cum de nu băgase în seamă paharul din faţa ei ? Se fîstîci şi mai rău, o întrebă dacă mîncase. Nu, coborîse din cameră să bea ceva, doar atît, şi să asculte puţină muzică, orchestra i se părea destul de bună. El o aprobă imediat şi îi făcu semn chelnerului. Se interesă de vinul cel mai bun, îi ceru şi ei părerea şi, cum ea ridică din umeri, comandă două sticle. Vinul era într-adevăr bun, un vin roşu, şi ea nu-l refuză. Ciocniră. O întrebă de unde era. Cînd află că venise din capitală la înmormîntarea unei mătuşe, o compătimi. Pe urmă o întrebă dacă era căsătorită şi femeia îi arătă verigheta. El însă era liber, îi spuse, şi întinse mîna stîngă spre ea, să se convingă, nu avea verighetă. Îl surprinse minciuna, dar efectul fu binefăcător, panica dispăruse, deveni uşor euforic. Întrebat de profesia lui, îi răspunse că era arhitect şi începu o poveste, cum ajunsese el să-şi aleagă această meserie, că, în sfîrşit, avea proiectat oraşul ideal... După miezul nopţii, era aproape beat şi o tutuia, iar femeia, care îi răspunsese de cîteva ori că avea doar douăzecişicinci de ani, intrase în jocul lui, în poveştile lui. La un moment dat, ea îl întrebă de ce nu purta cravată. Am senzaţia că mă spînzur, îi spuse el, că încerc să mă spînzur... În lift, constată că aveau amîndoi camerele la acelaşi etaj. La uşa lui, el se clătină atît de tare, încît ea fu nevoită să-l susţină. Intră după el în cameră, rîzînd încetişor şi spunîndu-i că dorea să-l vadă întins în pat, în afara oricărui pericol... Pericol ? ! se miră el. Întinzînd mîna după şalter, să aprindă lumina, întîlni umărul ei. O cuprinse cu braţele şi o sărută violent. Ea nu opuse nici o rezistenţă şi nu mai scoase nici o vorbă, doar cînd îi cedă, o auzi oftînd prelung...

Dimineaţa se trezi singur. Primul lucru pe care îl văzu, cînd deschise ochii, fu cravata. Părăsi patul, luă cravata şi-o înfăşură după gît. Încercă să facă nodul. În clipa aceea începu să tremure. De ce ? se întrebă el, dar nu înţelegea la ce se putea referi întrebarea. Repetînd-o mereu, ieşi din cameră şi coborî cu liftul...

Cînd sosi maşina salvării, încă se mai întreba şi continua să tremure...

Corneliu ŞTEFANACHE

COSTACHE AGAFIŢEI : „Peisaj ieşean"

bulevardul minulescu 1881–1944 și strada castelului 104

Ion Minulescu este, fără îndoială (ca și Bacovia, căruia Daniel Dimitriu i-a consacrat precedenta sa carte), un „caz" ; dar, spre deosebire de poetul **Plumb**-ului, Minulescu a fost și rămîne un „minor", cu mare succes de public însă acceptat cu jumătate de gură sau chiar refuzat de critică. Spirit fin și bine orientat în lumea valorilor, Daniel Dimitriu nu și-a propus, firește, o reconsiderare spectaculoasă a textelor poetice minulesciene ; am bănuiala că a fost tentat de subiect mai cu seamă deoarece îi oferea prilejul să gloseze în voie pe marginea unei opere compozite și contradictorii, al cărei autor, personaj suculent al vieții literare bucureștene din prima jumătate a secolului nostru, reușea, cu o intuiție fără greș, să vină în întîmpinarea gustului și așteptărilor publicului. Așa încît criticul cu toate că respectă în liniile sale generale profilul colecției (prezentarea biografiei, analiza sistematică, pe genuri, a tuturor sectoarelor operei), va face, de cîte ori va avea ocazia, ample digresiuni, vorbindu-ne, cu o plăcere evidentă, despre Parisul începutului de veac, despre Bucureștiul interbelic, despre cinematograf și **music-hall**, despre cafenelele și saloanele literare din **la belle époque**, chiar dacă „nu există nici un fel de informație care să ateste prezența lui Minulescu în vreun salon al epocii". O statistică sumară confirmă aceste prime observații : din cele trei sute de pagini ale cărții, prima treime se ocupă de proza scriitorului, a doua de dramaturgie și de contextul cultural (în sens larg) al epocii, iar ultima de partea (totuși) cea mai rezistentă a operei, adică de poezie. Desigur, se poate aici obiecta, și pe bună dreptate, că prozele și piesele lui Minulescu sînt, astăzi, practic uitate și că readucerea lor în discuție se impunea în chip necesar. Într-adevăr, Daniel Dimitriu nu numai că întreprinde această operație pe alocuri, fatalmente, fastidioasă, dar ne atrage atenția că unele texte meritau o soartă mai bună : astfel, **3 și cu Rezeda 4** ar propune o modalitate înrudită cu aceea utilizată de Camil Petrescu în **Patul lui Procust.** Mai mult, „cel puțin trei dintre romanele sale – **Roșu, galben și albastru, Bărbierul regelui Midas** și **3 și cu Rezeda 4** rezistă la o analiză din unghiul unei «poetici» novatoare, emancipate". Afirmația schimbă radical datele problemei, analiza mi s-a părut însă, mărturisesc, mai puțin convingătoare și, oricum, abia schițată. Dar preferința criticului se îndreaptă către prozele fantastice ; el ne rezervă aici, o nouă surpriză : „Prozatorul Minulescu nu este, cum se crede, un diletant. În atît de interesanta aventură a fantasticului românesc, el se impune ca o prezență de primă mărime. Aș spune că rolul pe care îl joacă în această aventură e mult mai proeminent și mai semnificativ decît acela pe care îl are poezia sa în competiția dificilă a liricii interbelice". Iată, dar, că mica statistică de mai sus are și o altă semnificație : raportul dintre proza și poezia minulesciană se schimbă în favoarea celei dintîi. Din teatru, se propune reluarea unei piese uitate pînă și de autorul ei, **Nevasta lui moș Zaharia,** în care criticul găsește calități de construcție și de invenție și pe care o situează „undeva între Sebastian și Mușatescu". În rest, analiza e sobră, eficientă, inventariind necruțător clișeele și stîngăciile prozelor și textelor dramatice.

Secțiunea consacrată atmosferei culturale din epocă abundă, cum spuneam, în informații privind viața literară dar nu numai literară. Criticul consideră, și are perfectă dreptate, că poezia modernă este de neînțeles dacă ignorăm un anume climat spiritual, ce cuprinde și manifestele avangardei dar și entuziasmul provocat de progresele tehnicii sau sentimentul exaltant că Pămîntul, grație trenului și avionului, a devenit mai „mic" și mai accesibil. Toate acestea, și multe altele, sînt trecute în revistă alert, alcătuind un tablou pitoresc și cuprinzător. Ar fi de semnalat aici cîteva mici erori, unele datorate, cu siguranță, tiparului : Feydeau apare scris de două ori **Faydeau,** piesa lui Courteline se intitulează **La Conversion d'Alceste** și nu **La Conversation d'Alceste ;** de asemenea, binecunoscutul procedeu consacrat de Gide a fost botezat de Claude-Edmonde Magny **mise en abyme** (termen împrumutat din heraldică) și nu **mise en abîme.** Nu cred, apoi, că „cinematograful nu revoluționează artele, ci gustul artistic" : romanul, teatrul și pictura au suferit transformări importante, de substanță și de structură, după apariția și, îndeosebi, impunerea filmului ca fapt de artă. În fine, am impresia că exegetul, în genere echilibrat și măsurat în aprecieri, exagerează puțin numindu-l undeva pe Minulescu un „magician al vorbelor", identificînd în altă parte prezența unui „spirit voltairian" sau asemuind muzicalitatea poeziei minulesciene cu „vălmășagul și impetuozitatea muzicii romantice a lui Liszt sau Berlioz" ; încercînd să fie cît mai convingător, criticul supralicitează aici niște merite, altfel, reale.

Partea dedicată poeziei este, după părerea mea, cea mai interesantă. Daniel Dimitriu discută cu deosebită pătrundere raportul dintre tradiție și inovație în lirica minulesciană, arătînd, printre altele, că poetul înțelege prin noutate regenerarea formelor de expresie și că deci „contestația lui Minulescu e înainte de toate oportună. Ea dă lovituri de grație unei realități deja compromise și fără putere de opoziție. În același timp, miza mică favorizează o deosebită mobilitate a schimbării. Inovînd la suprafață, Minulescu se primenește fără efort și în chip spectaculos". Întîlnim numeroase caracterizări pregnante, memorabile : „Minulescu nu revoluționează poezia, ci o civilizează", „Originalitatea poeziei minulesciene este pe cît de puternică, de evidentă la nivel de ansamblu, pe atît de vulnerabilă dacă privim lucrurile fragmentar", „Această poezie (...) pare a-și fi limitat orgoliile intelectuale la **Petit Larousse".** Subtilă și exactă este punerea în evidență a modului în care poetul își „captează" publicul : „Toată această paradă lexicală inofensiv cosmopolită are, în fond, semnificația unui omagiu adus unui cititor nou, mai instruit și mai deschis unor realități culturale și de civilizație ele înseși noi, emancipate...". Ar mai trebui măcar citate considerațiile privind exotismul onomastic, caracterul mozaical al textului, rolul procedeelor grafice. Eseul lui Daniel Dimitriu – incitant, dezinvolt, confirmînd calitățile de comentator de poezie ale autorului – se încheie cu caracterizarea lui Minulescu drept „poet baroc", pe filiera Conachi, Bolintineanu, Macedonski. Însăși efervescența avangardistă de la începutul secolului e văzută ca ilustrînd o mentalitate barocă, după cum barocul e definit drept „un stil al decadenței" iar binecunoscutul **Nu sunt ce par a fi** drept un titlu prin excelență baroc. Ne amintim că, pentru Ion Vartic, sensibilitatea lui Minulescu era „specific rococo". Ca să arunc puțin gaz peste foc (și mă grăbesc, apoi, să închei cronica), sugerez următoarea ipoteză : nu vi se pare că **Nu sunt ce par a fi** are ceva comun cu acel cunoscut **concetto** din **Comedia erorilor** a lui Shakespeare : „Sînt eu – eu însumi oare ? Mie însumi îmi apar travestit", citat de Hocke în cartea sa despre manierism ?

Debutul editorial al lui Alexandru Mușina are loc doi ani după ce, în volumul colectiv **Cinci,** tînărul poet se făcea remarcat prin cîteva poezii pline de vervă, ironice, atestînd o deosebită capacitate de a surprinde banalul, derizoriul cotidianului. Am recitit acum, cu aceeași încîntare, ciclul „Lecțiile deschise ale profesorului de limba franceză A.M." : senzația e de extraordinară autenticitate, obținută cu mijloace, aparent, din cele mai simple și mai prozaice. Dar, în **Strada Castelului 104,** acest ciclu ocupă un loc oarecum marginal ; autorul își împarte cartea în două secțiuni, „Îndreptar sentimental" și „Manualul tînărului liniștit", acestea, la rîndul lor, cuprind mai multe cicluri, diferite ca formulă lirică, vrînd parcă să ne demonstreze disponibilitățile poetului. O modalitate privilegiată este aceea a „vignetei", cu variantele : „scenă de gen", „ilustrată", „stop-cadru", „flash". Deși astfel de titluri par a indica o intenție figurativă, în fapt poetul caută vagul, misteriosul, absurdul. Un „Dejun pe mochetă" trimite, parodic, la celebrul motiv pictural al „Dejunului pe iarbă". Făpturi ciudate (un orb însoțit de un bursuc jigărit și în dungi, păianjeni „suavi și persuasivi", spiriduși „grași ca niște picoli provinciali") traversează enigmatic aceste „tablouri" alcătuite din linii frînte și din culori nedecise. „Flash II" operează, ingenios, o „mise à nu" a textului : „Ceva lipsește întotdeauna : / Fie instalația sanitară, fie întrerupătorul. / Ceva face mereu ca în acest poem / Să iasă rînjind firele din tavan". Seria de „Întîmplări" e scrisă într-un registru asemănător : gesturi suspendate, situații insolite, viziuni neliniștitoare : „Eu sosisem cu marfarul de 4,50 / Îmbrăcat în hainele albe, de gală. / Ea mă întîmpinase cu inima / Plină de îndoieli ca un cornet cu semințe. / «Tu, neprihănită, i-am zis, ce mai fac / Liliecii necomunicabili și sofisticați / Ai grădinilor tale ?» / Ea mă privi cu un fel de reproș / Mirată că nu îi sărut mîna sau nu îmi arăt Bucuria de a o revedea ; / Apoi îmi desprinse de pe umărul drept / Un gîndac auriu, și, fără să spună nimic, / Coborî încet treptele tocite / Ale centenarei noastre catedrale". Foarte prezentă e nostalgia adolescenței, a unei prospețimi a trăirilor definitiv pierdută : „Ca într-un pahar / Serile noastre în parcurile adolescenței. / Numai lumina mai ajunge la noi. / Nu și sunetul, mirosul. / Senzația pielei fragede de femeie" ; poetul e acum cînd un „adolescent întîrziat", cînd „un bărbat obosit / De-ndepărtate întîmplări, adolescentine". Violența și concretețea unor notații denotă voința de a cenzura lirismul, forțat alteori să se ascundă în spatele parodiei, ca în acest admirabil „Simptom patriarhal" : „În pridvoare susură glicina, / Contabilul șef își iubește soția, / Nu trebuie să-ți fie teamă, nu, / Vîntul de-apus n-o să ne strice via. / Prin gîrle se bălăcesc rațele comunale, / Copiii se distrează în mod organizat, / Nu, niciodată lăcustele-albastre / Nu vor năvăli peste sat. / În pridvoare susură glicina, / Noi sîntem doi cireși la umbră cumva ; / Nu, nu-ți fie teamă, — aici focurile / Pe dealuri nu mai ard, doamna mea". În fine, un ciclu de șase poeme, cu titlul generic „Poezia în pijama roz", schițează o artă poetică sarcastic-fantezistă, din care aflăm ce poate și mai ales ce nu poate poezia : „poezia în pijama roz nu / ajunge niciodată la semnalul / de alarmă din tren ea nu / poate crea evenimente feroviare ea / poate doar flutura batista de la / fereastră deși / nimeni nu a rămas în gară". Dealtfel, și în alte texte regăsim această atitudine lucidă, ușor dezabuzată, lipsită, așadar, de iluzii. Sintetizînd, voi spune că, dincolo de ironie și de apetența pentru concret (predominante în textele pe care i le cunoșteam mai de mult), notabilă mi se pare în acest prim volum al foarte talentatului Alexandru Mușina dorința de a practica ceea ce aș numi o poetică a sugestiei, a înscenării aluzive, cețoase, ambigue. Autorul ne avertizează chiar că atunci „cînd cerneala e groasă vom prinde / Un greoi poem, un fel de hipopotam. / Cînd e foarte ageră și subțire / Pasărea ftizică, din paradis". Greu de spus în ce direcție va evolua poezia sa ; Alexandru Mușina începe, pe cont propriu, o aventură poetică pe care o definește, superb, drept vînătoare a unor himere : „Căci el nu există, poemul. / Și totuși, neînduplecate fiare. / Noi îl vînăm cu prapuri frumoși. / Cu clopoței de argint și sentimente arzătoare. / Ca pe-o licornă, ca pe un grifon / Cu inima de sare".

Al. CALINESCU

● **Daniel Dimitriu,** Introducere în opera lui Ion Minulescu, **Editura Minerva, 1984.**
● **Alexandru Mușina,** Strada Castelului 104, **Editura Cartea Românească, 1984.**

în apărarea lui barto boldei

Dacă deplasăm unghiul de judecată morală asupra personajului central din romanul **Obligado** de la condiția suferinței la convenția evocării, descoperim, sub straturile aluvionare, matca originală a unui curs epic de frumusețe liniștită, fluviu de șes, aproape de vărsare, tulburător nu prin cascade și nici prin porți de fier, ci prin acea greutate indiferentă și, aparent, lipsită de măreția tragică a înfruntării cu piatra. Romanul lui C. Țoiu pleacă de la faptul dramatic al despărțirii definitive dintre mult evocata Klara și frivolul Barto(lomeu) Boldei. După moartea Klarei, Barto urmează un tratament psihiatric, menit a-l readuce la viața normală. În jurul lui Barto apar, îngeri păzitori, delegați prin voința defunctei soții, arhitectul Jorj Turgea, Frau Sorge — menajera, trioul de femei Lala — Lelia — Teia și doctorul (poreclit) Zigozgoto. Barto își aplică, ce-i drept, o terapeutică prea puțin ortodoxă, în împrejurarea dată, complicîndu-se în relația erotică cu Teia, „focșăneanca", mult mai tînăra prietenă a fostei sale soții. Mai mult, îi povestește aceleia trecute aventuri de tinerețe, cu o detașare care repugnă bunului simț. Ar trebui, cu egală îndreptățire, s-o acuzăm pe Teia, „discipolă" a Klarei, pentru frivolitatea ei. Lala și Lelia și-l dispută pe Barto, la rîndul lor. Jorj Turgea îl consolează cu discreție. Barto este departe de-a fi un apostol al suferinței, ca să merite atenția îngrijorată a atîtor prieteni. Voi spune, cu toate acestea, că Barto trăiește din plin despărțirea de Klara. Nu o face, ca personajele lui Anton Holban, hrănindu-se din suferință. Prin paradoxul sufletului omenesc, a trăi suferința înseamnă a te elibera de suferință. Personajul lui C. Țoiu, „incapabil de dramă", nu trăiește nici o clipă, în „purgatoriu", el rămîne prizonier în „infern". Nesocotind-o „moartă" pe Klara, o înșeală cum a făcut-o și înainte. Neträindu-și drama, Barto nu și-o consumă, ci o eternizează.

C. Țoiu a înțeles, zic eu, că în romanul modern „spovedania" riscă să îmbrace un aer ipocrit. Suferința, în zilele noastre, nu se mai măsoară în grade de afectare, în spectacolul public. Barto, spre deosebire de alți suferinzi ai literaturii, nu se destăinuie, ci-și amintește. Fără remușcare, fără nostalgie, fără false pudori și fără a ridica pumnul spre cer. Aș spune chiar că eroul alege cu bună știință amintirile care-l pun într-o lumină nefavorabilă, ca spre a-și da singur, pedeapsa memoriei. Pînă aici lucrurile țin mai puțin de literatură și mai mult de domeniul psihologiei și al moralei. Legăturile pe care Barto le are cu alte femei, înainte de moartea Klarei, țin de accident și nu atentează la integritatea dragostei lor. Mai aproape de adulter, într-un sens, este corespondența Klarei cu Vițeleanu, purtată în secret, decît aventura lui Barto cu țigăncușa, un capriciu trecător. Klara, în schimb, se face confidenta criticului Vițeleanu, într-un moment de criză existențială. Știind cît leagă taina confidenței pe confident de confesor, nu se sfiește să ascundă lui Barto o „legătură" mai durabilă (era să spun mai „tiranică") decît amorul fizic. Discreția face parte din caracterul Klarei, un personaj memorabil, deși absent în prezentul narațiunii. Femeia, totuși, nu se dezvăluie lui Barto, ci atît de puțin cunoscutului Vițeleanu și, prevestindu-și moartea, pictorului Făinoiu. Ca și cum i-ar fi pozat pentru un nud, Klara **i se dezvăluie.**

Romanul **Obligado** prezintă toate aceste relații subtile cu aer de badinaj. Ele există, însă, și nu trebuie decît să facem efortul de a trece peste cîteva prejudecăți pentru a le descoperi și a le descifra înțelesul. Barto trăiește o dramă dublă și nu are aerul că o face : descoperă în marea dragoste a Klarei o infidelitate de rang superior și-n amintirea pe care i-o păstrează germenul demoniei. Barto se vede pedepsit la neuitare. Aici se și produce, în erou, ruptura pe care Klara a prevăzut-o. Barto nu poate fi un erou (literar vorbind) al suferinței : prezentul dramei e ocupat în permanență de trecutul amintirii. Bărbatul e bîntuit, la infinit, de fantoma Klarei, de care nu se poate despărți. De altfel, Teia și Barto fac un „cuplu" de pe cînd Klara trăia. Dragostea lor nu este o împlinire tardivă, ci mai curînd un reflex al căinței. Legătura are ceva disperat : amîndoi, bărbatul și femeia, se împiedică în amintirea Klarei, o invocă, regretînd, parcă, timpul cînd Klara, trăind, interzicea apropierea dintre ei.

Personal, nu am găsit în aceste complicate relații nici o notă de vulgaritate. Personajele sînt lucide, la modul modern, în nici un caz cinice, Barto nu este, hotărît, un „erou". Dar nici nu trebuie să fie. Strict literar vorbind, el preia o mare parte din sarcinile ce i-ar fi revenit lui Jorj Turgea, îmbrăcîndu-i, pe furiș, fracul, de „maestru al ceremoniilor". „Reflectorul" lumii dintre cele două războaie este J. T., personaj fascinant, de-abia schițat, abandonat cu o grabă de neînțeles. Turgea este un mare personaj de roman, memorie fabuloasă, prin care s-ar fi putut scrie (în primele capitole se și scrie) poemul epic al Bucureștilor. Surpriza stă aici, în refuzul de a-l așeza pe Turgea în centrul romanului. C. Țoiu a renunțat, la fel de ușor, la anticarul evreu din **Galeria cu viță sălbatecă** și a mutat acțiunea, în **Însoțitorul,** de la cadrul închis, din sat, la politica lumii. Toate trei romanele lui C. Țoiu debutează excepțional, cu situații dense și personaje substanțiale, se diluează apoi, scăpînd firul cel mai bogat în aur, concentrîndu-se, către final, în tablouri excesive, în care se epuizează stocul de informații cu referire la subiect ca și cum „fișele", strînse în sertare, s-ar revărsa, copleșind acțiunea romanului. Cum fiecare autor își cunoaște mai bine resursele decît o poate face un ochi din afară, oricît de bine intenționat, îmi vine să cred că și C. Țoiu nu a greșit cînd s-a oprit la Chiril Merișor și nu la Harry Brauner, la Barto și nu la Jorj Turgea. Romanul lui Turgea există și este, poate, mai interesant decît viața lui Barto. Pe acela nu-l poate scrie autorul romanului **Obligado.** În cabinetul doctorului Zigozgoto J. T. face figură tristă. Amănuntele fizice cu privire la Turgea îl discreditează ca erou, așezîndu-l într-un colț pitoresc. Repet : cînd avem construcția în față, ne vine foarte ușor să observăm că se înclină, ca turnul din Pisa. Romanul **Obligado** se înclină și el, în virtutea unui calcul greșit, dar are pagini de literatură de multe ori superioară acelora din **Galeria...** și din **Însoțitorul.** Fără finalul precipitat, încărcat cu acele metafore ale subconștientului, prețioase, **Obligado** ar fi putut fi cel mai frumos roman al lui C. Țoiu. Evocarea Bucureștilor, de la începutul cărții, poate sta alături de cele mai frumoase pagini de proză ale literaturii române.

Așa cum e scris, **Obligado** este romanul lui Bartolomeu Boldei, un ins comun, dacă nu mediocru. Mediocritatea aceasta nu este însă a unei categorii morale ori intelectuale, ea definește, psihologic vorbind, coordonata unei modernități ce începe cu Musil ; „omul fără însușiri" are, și el, calități. Un roman al despărțirii tragice nu se mai poate scrie, ca-n urmă cu cincizeci de ani, dar ce zic eu ?, nici măcar ca-n urmă cu cincisprezece ani (**Love Story**) din pietate și suferință. Deplasarea de accent se face către un **alb de sentiment,** către „gradul zero al sentimentului". Ca să înțelegi suferința lui Barto, nu mai este nevoie ca Barto să-și plîngă suferința. El nu mai întoarce mănușa conștiinței pe dos, dar nu e nici cinic. Klara aproape că-i scrie destinul : legațiile ei nu se bazează pe slăbiciunea de caracter a lui Barto, ci pe datele unei largi observații a sufletului omenesc. Ea știe ce se va petrece cu Barto pentru că știe ce-ar face ea însăși în situația lui. Meritul cărții și al lui C. Țoiu stă tocmai în desemnarea, ca erou, a acestui anti-erou, un ins incapabil să-și depășească condiția. Prin aceasta, personajul dobîndește un statut general.

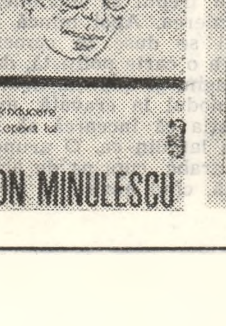
Obligado este și un roman istoric, și unul politic. Apar, în conversații, personaje reale, politice și literare (Averescu, Vinea etc.). „Colajul" nu supără, așa cum nu deranjează nici în **Însoțitorul.** Istoria intră în ficțiune firesc (lucru care nu se întîmpla în **Galeria cu viță sălbatecă**), ca parte trăită de personaje, sentiment între altele. Greșeala, dacă există una, este de ordin artistic. Romanul acesta, cu foarte bune premise, pare expediat, cu graba cu care fugi de-o obsesie. Dezarticularea nu este a memoriei, în capriciul ei involuntar. Ea vine din concepția de ansamblu, distorsionată. Eclectismul poate fi o soluție în proză dacă e controlat.

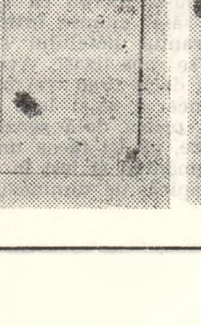
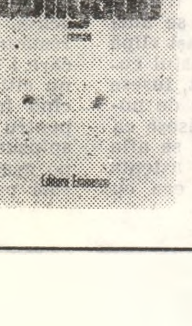
Val CONDURACHE

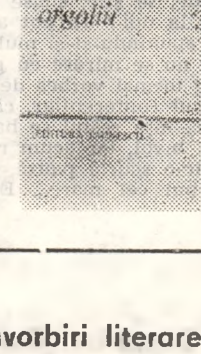
Constantin Țoiu, Obligado, **Editura Eminescu, 1984.**

masculin, feminin

Ploile din primăvară n-au căzut, se vede, în zadar pe ogorul literelor române. N-a fost, e drept, un an prielnic pentru toate genurile, poezia și critica s-au resimțit de pe urma capriciilor vremii, parcă mai mari decît altădată, romanul — în schimb —, probabil unde e mai puțin legat de condițiile climaterice, a crescut bine. Sîntem, iată, în octombrie, „strînsul" romanelor nu s-a încheiat încă, dar informațiile de care dispunem pînă la această oră ne îndreptățesc să estimăm o producție dintre cele mai ridicate. Cu două-trei excepții, fruntașii recoltelor epice nu și-au dezmințit nici de astă dată hărnicia, dînd producții record, dacă avem în vedere numărul de pagini, semn că au folosit la maximum fiecare ceas bun de lucru. **Drumul la zid** de Nicolae Breban, **Obligado** de

Constantin Țoiu, Cina cea de taină de Petre Sălcudeanu, Refugii de Augustin Buzura, Redingota de Mircea Horia Simionescu, sînt doar cîteva titluri căutate de orice cititor declarat și veritabil de romane, partizan al investițiilor în firme serioase, reticent față de acelea cu reputație încă neverificată pe termen lung. Poate fi ceva mai plăcut decît să mergi, sfidînd adagiul strămoșesc, la pomul lăudat cu ditai sacul și abia să-l cari la întoarcere? Poate, zic eu: anume să mergi cu mîinile goale la pomul cu cea mai slabă cotă și să te întorci cu sînul doldora de fructe. Pînă una-alta, marile performanțe ale anului încă în curs, pe care critica nu va întîrzia să-l numească — după un mai vechi și eficace obicei statistic — „al romanului", nu știu să aparțină prozatorilor cu succes garantat de librărie, deși, ca să fim sinceri, participarea lor a sporit farmecul întrecerii, ridicînd nivelul pariurilor criticii, ci outsider-ilor Gabriela Adameșteanu și Mircea Nedelciu, ale căror romane nu sînt numai bine construite, dar — și acest lucru le plasează în fruntea plutonului — scrise cu o excepțională rigoare stilistică. Cine știe însă ce surprize ne rezervă lunile imediat următoare?

Apariția **Refugiilor** lui Augustin Buzura, carte ce deschide — după cum sîntem avertizați — un ciclu epic, **Zidul morții**, a prilejuit criticii dezvoltarea unui subiect pe cît de pasionant, pe atît de delicat, anume locul femeii în romane. S-a constatat cu acest prilej că romanul a exprimat cu deosebire punctul de vedere al bărbatului și că Augustin Buzura rupe cu tradiția, scriind un roman din perspectivă feminină. Ceea ce e, în bună parte, adevărat: **Refugii** reprezintă, pe jumătate, spovedania unei femei internate, în urma unui șoc, într-un spital de psihiatrie; cealaltă jumătate, însă, e alcătuită din scrisorile pe care i le trimite soțul, profesor într-o comună oarecare. Ar mai fi de observat că istoria literaturii nu e chiar săracă în scrieri ce pretind că adoptă punctul de vedere al sexului slab, redactate, deopotrivă, și de bărbați și de femei. Întrebarea care se pune imediat e dacă alegerea unei perspective ori a celeilalte determină schimbări vizibile în ordine literară. Or, curiozitatea e că asemenea modificări nu prea sînt de semnalat. Sigur că fixîndu-se asupra sufletului feminin, scriitorul-bărbat lasă impresia că abandonează viziunea androcentrică pe care s-a clădit întreaga literatură europeană. Dar e numai o impresie. De fapt, această lărgire de orizont e echivalează cu o nouă confirmare a neegalatelor sale puteri. Bărbatul care iubește, suferă, luptă, construiește, gîndește, asupra căruia se concentra atenția romancierilor, își adaugă, astfel, o calitate deosebită, aceea de deținător al secretului feminității. Dinaintea lui nici măcar Eva nu mai e o enigmă. Așa să fie? Oare, într-adevăr, romanul soluționează problemele, dă răspunsuri clare la întrebări? Să fie, oare, limpede, după secole de autoscopie virilă, însăși psihologia masculină? Sau rupe, oare, Lawrence, prin crudele-i observații aura de mister a doamnei Chatterley? Și încă ceva. Oare mult trîmbițata schimbare de optică nu e, în fond, un simplu foc de paie, o stratagemă ca atîtea altele a scriitorului bărbat? Altfel cum să ne explicăm că pînă și romanele ce adoptă punctul de vedere așa-zis feminin situează femeia în tiparele milenarelor prejudecăți masculine? Nu sînt eroinele lor tot slabe, neajutorate, căutînd mereu ocrotirea, imprevizibile în reacții, deci misterioase, dominate de instinct mai degrabă decît de rațiune? Cît despre prozatoare, nici ele nu calcă tipicul, construindu-și personajele pe baza aceleiași antinomii originare, admirabil rezumată de Nietzsche: expresia absolută a fericirii masculine este eu vreau, a celei feminine — el vrea. Ca să-mi duc gîndul pînă la capăt, materia romanelor nu ne îndreptățește a distinge limpede o perspectivă a bărbatului de una a femeii. Există doar perspectivă masculină, recognoscibilă sub diverse travestiuri. Chestiunea ar merita o examinare atentă, pentru că repetatele sondaje în abisurile psihologiilor mai degrabă îmi pare că au sporit a lor taină decît au dezlegat-o. Pe de altă parte, socotesc că e mai de folos, deocamdată, a cerceta beneficiile literare ale diferitelor experiențe romanești, decît să ne grăbim a le atribui merite de cu totul altă natură.

Ce se întîmplă în **Refugii**? Confesîndu-se (în scris), doctorului Vlad Cosma, Ioana Olaru încearcă, pe de o parte, să se elibereze de povara amintirilor dureroase, pe de alta — să-și evalueze experiența de viață, să înțeleagă de ce s-au petrecut toate cîte s-au petrecut și să-și cîntărească șansele de viitor. Accidentul este o răscruce, ocazie de măsurare a drumului parcurs și a eventualelor perspective. Și Petrini din **Cel mai iubit dintre pămînteni** se mărturisește în urma unei situații-limită. **Refugii** e altfel concepute, are dreptate Nicolae Manolescu, ca o replică la romanul lui Marin Preda. În amîndouă sînt cîte trei iubiri eșuate în biografiile protagoniștilor și, tot așa, rememorările acestora sînt declanșate de împrejurări excepționale, crimă — la Marin Preda, tentativă (?) — la Augustin Buzura. Nu e de prisos a ne întreba de unde această preferință a autorilor pentru senzațional. E, la mijloc, și o justă intuiție psihologică, ce condiționează retrospecția de o experiență decisivă, granița dintre viață și moarte, dar și nevoia de spectaculos a prozatorului român, care și-a făcut o lege din ruperea monotoniei faptelor cu evenimente ce ies din obișnuit. Atîta doar că, la Augustin Buzura, puținele informații despre alcătuirea sufletească a lui Anton Crișan, director general în minister, nu prea se leagă cu palpitanta, nocturna urmărire automobilistică. Deși, cine știe, dată fiind întortochierea căilor sufletului omenesc! Oricum, scena cu pricina, cînd echilibrul funcționar, a cărui viață particulară e un contract perfect, își iese din minți, seamănă cu o criză fără motiv, cu o furtună din senin. Faptul că, întrebat de femeie ce-ar face dacă ar pierde-o, el răspunde: te-aș omorî!, nu e suficient. Anton Crișan are o căsnicie ratată și vrea să-și refacă viața sentimentală cu Ioana Olaru. Nu e o iubire nebună, ca a lui Petrini pentru Matilda, ci — mai degrabă — un amor oarecare. El găsește în Ioana o oază de liniște, pe care nu vrea s-o piardă. Nimic tumultuos în această legătură: fiecare are nevoie de un balsam pentru suflet și pare a-l fi găsit în celălalt. Petrini, ne amintim, e întreg în pasiunea pentru Matilda: el iubește și urăște cu egală forță, astfel că orice gest necugetat din partea-i ar avea justificare. Dar calculatul Crișan? În tot ce face se simte o rezervă ce-i pune în cauză participarea. Nu e atît fals, cît mereu egal cu sine. Chiar lungile-i confesiuni, provocate de Ioana, în cuprinsul cărora e dispus să-și recunoască slăbiciunile, lașitățile etc., au o curgere egală. Dacă spectacolul propriei neîmpliniri nu-l cutremură, cum l-ar zdruncina o trădare femeiască, pe el, prea obișnuit cu asemenea trădări? Ieșirea cu totul nejustificată de la Corbeanca e mai la locul ei în datele psihologiei lui Iustin, soțul Ioanei, gelos fără motiv (deși simpla despărțire prin repartiție e, la urma urmelor, un motiv temeinic), ale cărui epistole, dese și interminabile, sînt un fel de paznici ai femeii. Agasată de gelozia bărbatului, surprins în flagrant delict cu fata preotului din satul unde este profesor, vulnerabila Ioana își pansează rănile cu Anton, pe care îl înșeală, apoi, cu un arhitect ratat, Sabin. Nici una dintre experiențe nu o face fericită. Tînjește după dragoste, are cîteva clipe iluzia întîlnirii ei, ca să constate repede că s-a înșelat, că s-a lăsat tîrîtă de aparențe, luînd drept dragoste sentimente dintre cele mai diferite. E în alcătuirea ei o deficiență de construcție ce o împiedică să se acomodeze. Vrea o iubire adevărată și deplină, care să-i umple viața și e mereu nevoită să constate că aleargă după o himeră. Interesant că toate personajele lui Buzura tînjesc după ea. Doctorița Victoria Oprea își pune toate speranțele în Helgomar David, inginerul chinuit de ideea justiției pînă la pierderea instinctului de conservare. Pînă și primarul Socoliuc îi simte lipsa prin crusta de cinism cu care s-a înconjurat. Dacă însă recunoașterea acestei neîmpliniri e, la el, o slăbiciune de moment, pentru Ioana Olaru și Victoria Oprea ea se transformă în obsesie. Nu există un singur cuplu armonios, toate intră mai devreme ori mai tîrziu în criză. Personajelor le lipsește aptitudinea de a iubi și de a se lăsa iubite. Degradate, sentimentele asigură degradarea relațiilor între oameni, devenite scandalos de convenționale. În locul iubirii proliferează opusele ei. Nu e timp pentru dragoste în largul înțeles al cuvîntului. Puritatea, candoarea, dăruirea par simple visuri romanțioase, de adolescenți hrăniți cu lecturi nepotrivite. Ioana face, de altminteri, figură de străină în această lume clădită pe altfel de raporturi. Alcătuirea ei e contrară unui univers unde selecția naturală funcționează implacabil. Îi lipsesc, pentru a rezista, nepăsarea și cinismul, agresivitatea și dezinteresul. Ea suferă, organic, cu toate celulele corpului, pentru amănunte pe care alții nu le-ar observa. Și, mai ales, nu învață nimic din lecțiile zilnice ale vieții. După fiecare experiență e, de fapt, la fel de nepregătită să trăiască printre ceilalți. În loc să se adapteze, ea speră pe mai departe că ceea ce caută există cu adevărat. Este mica ei utopie, la care nimic nu o poate convinge să renunțe.

Cum ideea **Refugiilor** nu diferă de a **Celui mai iubit dintre pămînteni,** cum biografia sentimentală a Ioanei Olaru este a unui mic Petrini feminin și cum autoscopia nu pune în evidență complicații psihologice noi, romanul lui Augustin Buzura — redus la mărturisirea eroinei — ar prezenta un interes cu totul modic, instruind cel mult asupra puterii de fascinație a modelului. Critica, de la Nicolae Manolescu la Alex. Ștefănescu, a elogiat în primul rînd, paginile de analiză psihologică, pretinzînd a vedea în ele marea reușită a scriitorului. Dar e suficient să facem un test, eliminînd din confesiunea Ioanei relatările la a doua mînă, datorate lui Anton Cristea, Helgomar David, Victoriei Oprea și altora, spre a ne lămuri asupra consistenței investigațiilor psihologice. Densitatea este a faptelor povestite, nu a trăirilor, și, dacă se poate vorbi de un progres al romancierului, el e de căutat la nivelul povestirii, nu al descrierii stărilor. Datele talentului lui Augustin Buzura înclină balanța spre observația realistă a mediilor sociale și a comportamentelor individuale. Nu-i reproșez, în nici un caz, autorului adoptarea în roman a punctului de vedere al Ioanei Olaru. Chiar și atunci cînd perspectiva pare că se modifică, în epistolele lui Iustin, pasajele analitice sînt la fel de plicticoase. Intermitentul monolog al bărbatului are defectele și calitățile monologului femeii, monoton și banal pe porțiunile de introspecție, alert și atrăgător în descrierea de medii și caractere. Umanitatea din Măgura e concentrată într-o serie de portrete memorabile. Socoliuc, Oituz, Giurgea cu tot neamul lor au complicație lăuntrică, pe care tratarea în registru comic nu o anulează. Nu luciditatea le lipsește, ci rectitudinea morală. Indiferent în ce cred, sînt atei din punct de vedere etic. Sînt cele mai dense pagini din **Refugii,** carte mult inegală, minată de o curioasă predilecție pentru scenele de senzație, și de mai vechea atracție a lui Augustin Buzura pentru recuzita jurnalistică.

Al. DOBRESCU

Augustin Buzura, Refugii, Editura Cartea Românească, 1984.

critica simpatetică

O carte care adună cronicile unui critic — spunea N. Manolescu într-o încercare de a defini, în termenii sociologiei literaturii, locul privilegiat pe care-l ocupă de atîta timp foiletonul în viața literară de la noi — are întotdeauna mai puțină audiență decît cronica proaspăt apărută în pagina de revistă. Pentru că cititorul asociază, în general, opinia din recenzie cu poziția publicației și transferă astfel ceva din autoritatea oficială a acesteia articolului. Observație valabilă nu doar în cazul publicului larg. Îi poți auzi deseori chiar pe scriitori făcînd remarca: „ai văzut ce s-a scris despre x în cutare sau cutare revistă?" și doar apoi, eventual, urmează numele recenzentului. Articolul de întîmpinare e strîns determinat de condiția sa efemeră cu toate că destule din judecățile exprimate în aceste inconfortabile limite pot rămîne definitive (prezentările de cărți ale lui Pompiliu Constantinescu se citesc, astăzi, adunate în totalitatea lor, ca o istorie exactă — și cît de exactă! — a literaturii interbelice). În afară de aceasta, antologiile de foiletoane sînt mai puțin o dare de seamă asupra literaturii în desfășurare — cum au probabil intenția autorii lor — și mai mult o foaie de temperatură a experiențelor unui critic ajuns într-o anumită perioadă de activitate. Opțiunile pentru unele modalități literare, concluziile cu caracter mai general desprinse din contactul îndelungat cu literatura produsă sub ochii lor etc. se împletesc cu experiența subiectivă de scriitor a celui care meditează asupra destinelor artei cuvîntului.

Cîteva articole din **Modestie și orgoliu** conțin de altfel, explicit, punctele de vedere ale criticului, implicat de aproape douăzeci de ani în dificila operație de decantare a valorilor noii literaturi. Ce este și semnificativ și tulburător totodată e sinceritatea pusă de autor în mărturisirile sale. Ne-am obișnuit să vedem în critic un oficiant, o persoană publică ale cărei reacții, chiar cele mai „spontane", sînt bine strunite și urmează, îndeobște, o anumită strategie. Nici în paginile criticului, cum nici în cele ale prozatorului (chiar dacă narațiunea e făcută la persoana întîi) nu-l întîlnești pe cetățeanul al cărui nume îl poartă scriitorul. Valeriu Cristea e exclusivist în exigențele sale și tratează relația cu opera (despre care relație s-au scris atîtea și atîtea pagini) ca și cum ar fi vorba de un bun prieten pe care nu-l poți ierta atunci cînd te înșeală. „Ca să am încredere într-un critic trebuie să-l simt și să am încredere în omul care o face".

Dar cum poate fi „simțit" un critic, cum se poate ajunge la încredere în omul care face critică? Dacă aș vrea să vorbesc despre „omul" Pompiliu Constantinescu, pentru că tot l-am amintit mai înainte, îmi dau seama că nu pot spune despre el mai nimic. Imaginea pe care o avem despre cel care scrie se desprinde din textele sale. Și ceea ce putem aprecia în ele sînt calitățile specifice scriitorului: siguranța gustului, talentul expresiei, capacitățile analitice, viziunea de ansamblu a fenomenului ș.a.m.d. Valeriu Cristea pare însă a nu fi de acord cu aceste lucruri bine știute și cere comentatorului și altceva. „Nici criticii [...] nu trebuie neapărat să fie niște «simțiri reci» (vorba poetului). E în avantajul scrisului lor ca acesta să exprime, integral, o personalitate cît mai bogată. Căci critica înseamnă mai mult decît stil, interpretare; ea presupune un ton, o mentalitate, o perspectivă și o «simțire» a vieții. Or, sînt critici de valoare, unii dintre ei chiar mari (cu sau fără ghilimete) la care, deși le apreciem mult ideile, stilul, interpretările, tocmai tonul, mentalitatea, perspectiva și «simțirea» de care vorbeam (sau mai bine zis lipsa de simțire) ne displac. În aceste cazuri critica fie că se rupe de cel care o face, de ființa lui vie, reducîndu-se la actul critic sau, mai rău, la orgoliul actului critic (orgoliu întotdeauna mai supărător la un critic decît la un scriitor și la urma urmei inadmisibil deoarece critica nu e, orice s-ar spune, creație și o anumită modestie îi stă bine), fie că reflectă o trăire palidă, săracă, o incapacitate de a simți (după cum spuneam mai sus) viața".

Aceste puncte de vedere, cu evident caracter polemic, reclamă cu insistență cîteva disocieri. Cum se poate descoperi, mă întreb, ruptura dintre actul critic și ființa vie a autorului atîta vreme cît în mod obișnuit nu-l cunoaștem pe critic decît din ceea ce publică? O anumită răceală a stilului nu înseamnă neapărat orgoliu gratuit și nici nu o putem lua ca semn al „rupturii" dintre om și text (dimpotrivă, sînt cunoscute cazuri în care pagini ardente au fost scrise cu o detașare desăvîrșită). Apoi, pot să existe „critici de valoare" care să nu dovedească nimic din calitățile pe care le cere autorul unui critic într-adevăr important? Răspunsul afirmativ nu înseamnă altceva decît că Valeriu Cristea îi pretinde exegetului ceea ce nu ține de condiția lui. Pentru că aspirația literaturii și a artei în general (și cum poate accede la valoare o scriere lipsită de însușiri care ne apar, din cele susținute de Valeriu Cristea, fundamentale, cel puțin în sistemul său de evaluare?) este valoarea. Și, încă, dacă există ceva care ar fi „în avantajul scrisului" unui critic de valoare, înseamnă fie că acel ceva îl va face „și mai de valoare", fie că valoarea nu este totuși țelul suprem al literaturii.

Deși lucrurile nu par prea clare, nu cred că la originea lor ar sta o confuzie între ceea ce Murray Krieger numea, în Teoria criticii, „persoana" și „persona" criticului (cea din urmă fiind „personalitatea publică pe care și-o asumă acesta, dovedind o considerabilă fermitate [...], pe măsură ce trece de la un demers critic la altul sau la o formulare generică a principiilor critice proprii, a teoriei sale privind natura literaturii. Acesta este sistemul său — fie el implicit sau explicit —, acestea sînt prezumțiile și criteriile estetice primare cu care se prezintă în fața fiecărei opere, precondiționînd-o"). Mi se pare că e vorba mai degrabă de descoperirea, în critica de astăzi, a unor anomalii (lipsa de consecvență în aplicarea criteriilor, abandonarea tacită a exigențelor în unele cazuri și trecerea sub tăcere a unor cărți bune sau „desființarea" lor în altele etc.), într-un cuvînt, a unor încălcări prea frecvente ale acelor principii fără de care critica de întîmpinare nu poate să-și mai mențină autoritatea. E foarte puțin probabil ca lectura „cititorului nesofisticat, dar evoluat, onest față de propriile sale impresii" să îndrepte ceea ce au stricat criticii, cum crede Valeriu Cristea, numai pentru că impresiile acestui cititor „nu pot fi cu nici un chip mistificate". A-ți pune speranțele în dreptatea pe care o va face publicul înseamă — și asta nu pentru că n-aș avea încredere într-o astfel de judecată — să recunoști, folosind un eufemism, neîncrederea în critica de astăzi. „Criticii de valoare" din citatul de mai sus nu par a fi alții decît criticii aduși în prim plan de viața literară a momentului. Și presupunerea mi-i întărită de distincția făcută de Valeriu Cristea între „egalitariști" și „elitariști". Egalitariștii uniformizează, interpretînd la nesfîrșit, fără discernămînt, punînd alături cărți de excepție și volume lipsite de calități. Dar admirația continuă și nediferențiată le anulează, ea însăși, după un timp, calitatea de critici ai literaturii curente (ei pot fi dealtfel, foarte buni eseiști sau analiști ai literaturii clasice, românești și universale, cum se vede limpede în cîteva cazuri). În schimb cealaltă tendință, a elitariștilor, mi se pare mult mai nocivă. Aceștia îi departajează — dar numai în aparență — pe scriitori după criterii axiologice. De fapt e vorba de o categorisire „înghețată" în scriitori buni și în scriitori mediocri. Scriitorii buni (uneori buni pentru că ocupă o anumită poziție socială) publică întotdeauna — dacă te-ai lua după elitariști — numai cărți excelente. Și oricît de bun ar fi volumul unuia trecut la mediocri el nu va avea în ochii acestor critici nici o șansă să fie luat în seamă. Imobilitatea clasificărilor transpune în cele din urmă peisajul dinamic al literaturii de astăzi într-o imagine statică în care rareori se întîmplă ceva.

Din păcate, deși semnalate simptomele, autorul nu alege exemple concrete, așa cum ne-am fi așteptat. Cronicile strînse în volumul de față sînt, de altfel, în majoritate pozitive și, deși selectarea autorilor și cărților constituie ea însăși o implicită judecată de valoare, aș fi vrut să descopăr o mai clară evidențiere a nivelelor valorice — acea evidențiere a diferențelor pe care o estompează egalitariștii. În general, mi se pare că autorul reușește mai bine să-și pună în valoare calitățile atunci cînd se oprește la creația epică. O anumită ideologie, pe care o explicitează în cîteva articole din prima parte a volumului, îi conduce interpretarea — excelînd în acribie analitică și degajare a semnificațiilor majore. Cu deosebire fertilă mi se pare interpretarea din **Nenea Anghelache față cu dublii săi.** Enigmatica nuvelă **Inspecțiune** găsește în Valeriu Cristea același perfect cunoscător al lui Caragiale pe care ni l-a relevat substanțialul studiu din **Alianțe literare.** Nu mai puțin incitante sînt cele două eseuri pe marginea **Celui mai iubit dintre pămînteni** — cu deosebire cel despre **Conștiința blindată.** La același nivel se ridică exegezele creației dostoievskiene — în a cărui operă autorul s-a dovedit și pînă acum a fi poate cel mai avizat specialist al nostru.

De altfel, în acest cuprinzător „spațiu al literaturii" care este proza literară autorul vede dincolo de simpla interpretare a textelor. El cere scriitorului o „inimă caldă", „o calitate umană mai complexă". **Inima prozei,** din acest volum, este un fel de concluzie a solidelor studii **Spre romanul „total"** și **Romanul „total"** din **Alianțe literare** — studii care nu s-au bucurat la apariție de atenția cuvenită. Calitatea umană, crede pe bună dreptate autorul (și aici se întîlnește cu opiniile romancierului american John Gardner, care a stîrnit, prin ideile din **On Moral Fiction** și **The Art of Fiction,** furtunoase discuții printre scriitorii din țara sa), nu mai este o problemă oarecare în literatura contemporană. De ce opțiunile pentru bogăția sufletească și înalta ținută morală a personajelor exprimată în studiile din **Alianțe literare** n-au stîrnit mai nici un ecou în publicistica noastră? — mă întreb, alăturîndu-mă lui Valeriu Cristea. În primul rînd, cred, pentru că mentalitatea cronicarilor e de multe ori mobilată doar cu cîteva principii (sigure, e drept, dar nerepuse în discuție de zeci de ani, ca și cum nici în literatură, nici în viața societății nu s-ar fi întîmplat nimic de pe vremea lui Maiorescu) între ele fiind cel, simplificator, că „o idee morală prea vădită ar fi dăunătoare artei". În plus, cunoaștem adevărul că există mai multe cărți de valoare cu personaje care-s departe de a fi în primejdia de a fi contaminate de o astfel de idee. Dificultatea de a scrie o carte valoroasă cu un „personaj pozitiv" o mărturisea și Dostoievski, în însemnările pregătitoare la **Idiotul.** Poate însă transforma dificultatea o constatare într-o axiomă și, mai mult, poate ea elimina din preocupările criticilor o problemă fundamentală a spiritului contemporan? Desigur că nu și mulțimea cărților cu personaje cinice și lipsite de înălțime sufletească poate anunța „avangarda" de mîine, fervent implicată în dezvăluirea bogăției sufletului omenesc. Nu e improbabil ca această „salvare" dintr-un impas — al problematicii prozei contemporane — să fie întrevăzută nu numai de Valeriu Cristea. Poate că de astă dată cele cîteva articole în care autorul pledează cu fervoare pentru această direcție — și care constituie partea cea mai incitantă din carte — vor avea parte de ecoul pe care îl merită.

Cît privește poezia am impresia că imaginația exegetului o ia de multe ori înaintea textelor comentate. Sau poate că e vorba doar de o alegere nefericită a citatelor — pentru că altfel nu-mi explic discrepanța dintre generozitatea comentariului și exemplificările produse în, de pildă, recenzia la **Ochiul de greier** de Ana Blandiana. În altă ordine de idei mi se pare că în preferința fățișă a lui Valeriu Cristea pentru cîțiva autori contemporani judecata de valoare precede analiza (cum recomanda de altfel criticul undeva chiar în această carte) aceasta din urmă adaptîndu-se, din mers, opțiunii inițiale.

Incitante, uneori contradictorii, articolele teoretice din **Modestie și orgoliu,** cărora li se adaugă cele cîteva analize pe care le-am semnalat, ni-l înfățișează pe Valeriu Cristea ca pe unul din puținii critici de astăzi gata să-și asume marile probleme ale literaturii.

Constantin PRICOP

Valeriu Cristea, Modestie și orgoliu, Ed. Eminescu, 1984.

aurel rău

șase fapte

Faptul că nu pot să scriu nimic
și că pot să scriu despre orice

Faptul că trecutul e prezent
și prezentul e trecut

Faptul că nimeni nu găsește
și căutăm iar și iar

ca o iască

Scoica adusă din Caribe
prinde un mov
cîrtitor

Focul peltic
urzește un imn nopții
cum l-ar citi pe Novalis

Prin miazănoapte
și pe o latură foarte îngustă
Ca o iască

brazii în oraș

Cu ciorile, cu lopețile și cu lămpile
cu paltoanele și cu cîinii
am dovedit în oraș iarna.
Acum un vînt din sud ține sub pumni nebun
brazii răsleți ce stau să-și dea duhul.
Chiar, cum nu i-am remarcat
cît a fost în pețit zăpada și-au fost colinzile
și numai acum cît nu
s-a decis firul ierbii ies singuri
în arenă
sugîndu-și trupul
descrescînd pînă-n punctul cel mai de sus
făcîndu-ne să simțim dintr-o dată tangajul
zdrobindu-și de gînd catargele ?

neptun

Intră
înflorind mărgeanuri
intră pînă la apele freatice
ale poemului

cu aripi de scoici moarte
cu slove scrise de ghiare de păsări sălbatice
cu trene de ciupiri de vărsat

dimineața de vară și n-am deschis încă
și trece peste

scriind cu picsul

pe ultimul milimetru de pastă
se face această-nsemnare

ca
să

nu se stingă nici o fereastră
din cîte ard prin înserare

ca
să

rămînă dovadă că epoca
hidrocarburilor a fost

că
a-

tit cît a ținut numai de noi
n-am cedat

C. AGAFIȚEI : „Natură statică"

norman manea
scrisoarea

Doamna doctor Gafton nu căpăta formă decît în momente privilegiate. Adevărate clipe-șoc : erai obligat să constați că magia avea și această putere surprinzătoare, de a se nega brusc, prin întruchiparea cea mai neutră. O apariție absolut concretă și perfect oarecare : doamna doctor Gafton. Pur și simplu !... Dacă nu cumva tocmai banalitatea codifica disponibilități imprevizibile.

Fluid insinuant, absența micuței doamne stăruia în orice vibrație a tăcerii și în toate ritmurile sonore ale mesajelor casnice, negativ înșelător iradiație, învăluind imperceptibil întreg cadrul domestic, migrînd bizar și continuu, n-aveai cum s-o înfrunți și nu puteai face abstracție de vasta ei stinsă pulsație vorace, pătrunzînd prin pereți și în gîlgîitul robinetului, în tremurul ferestrelor sub furtună și în țicneala dospită a după-amiezelor de arșiță, vara. în lenea vinului roșu din pahare și în diafana invazie neașteptată a pufului de păpădie, rotind vîrtejuri suave de neant în fața ușii larg deschise, dintr-o dată, prin cine știe ce miraculos oftat neauzit al zidurilor de colivie.

Doamna Veturia Gafton nu se auzea mai niciodată prin casă ; bineînțeles, nici de văzut nu se putea spune că ar fi fost ușor. Dar exista, o, desigur... în toate, tot timpul.

Mișcările cuplului Gafton în baie, dimineața ? Nu însemna că Dominic chiar auzise căzînd o agrafă pe lavoar sau xilofonul papucilor cu toc, ciocănind mozaicul sau bîlbîiala șuierată, somnolentă a ciufulitei din oglindă. Vreun sunet care să aparțină distinct imaterialei făpturi ? Nicidecum : doar pașii sfioși ai lunganului pensionar : foșnetul prosoapelor pe care le schimba : înspumarea pensonului de ras. Ceea ce nu însemna că nu era și consoarta alături sau fusese sau avea să vină.

Nu era necesar, ba, ar fi fost chiar o greșeală s-o identifici prin repertoriul uzual de semne ; acestea nu apăreau decît ca surprize greu de acceptat, neverosimile, cînd demult nu te mai așteptai la capcanele firescului. Dar Dominic intercepta, cu regularitate, destule confirmări ale prezenței doamnei Veturia, disimulate în cele mai senzaționale simplificări, încît cu temei considera zgomotele ce se auzeau în baie, pe culoar, la bucătărie, aparținînd cuplului. Chiar dacă, aparent, parveneau doar dinspre domnul Mauriciu... Bîzîitul unei muște sau fiorul unei brize iuți, de pildă, ofereau o demascare flagrantă. Clipa materializa permanența, o făcea sesizabilă. Doamna își comunica existența cum voia, ca o prăpădită muscă neroadă, sîcîitoare... sau prin fîșîitul lung al perdelelor, bătute de vîntul dimineții. Asemenea scurte subterfugii avertisment captau într-o volută fulger respirația mereu estompată, înșelător întreruptă și nicicînd stinsă, disipată prin toate colțurile. Zadarnic ar fi încercat apoi aparențele să șteargă asemenea imprudențe sau avertizoare, să contrazică și să ascundă ceea ce se dovedea pentru atentul observator ca definitivat, infiltrat durabil și dominator, agitație perversă, pentru că obscură, tăcută, subțiată pînă la infime urme rătăcitoare, din care abia parvenea cîte un stimul scurt și uriaș, ca o grea clipire de gene a giganticei...

Poate, în dimineața însorită de marți, doamna Veturia chiar întrebase, cum obișnuia: „domnul profesor a închis ușa ?" sau : „parcă s-a auzit cheia, a plecat profesorul ?" Oricum, ceva asemănător.

Cuvintele rămăseseră, însă, în aerul umflat al tăcerii în care își încercau inutil energia, amînate și închise în potențiale. Pînă joi, pînă vineri...

Da, abia vineri dimineața, cînd Dominic se întorsese din prag să-și ia umbrela. Începuse o ploaie cu fire lungi și dese. Abia vineri dimineața, cînd cheia se învîrti în broască, o dată și încă o dată, scrîșnind, răzbiseră, parcă, în sfîrșit, în golul rapid dintre rotiri, cuvintele șoptite cu cîteva zile în urmă. Obișnuitele vorbe de dimineață ale coanei Veturia ajunseseră abia vineri la Don Dominic, în intervalul abia perceptibil dintre cele două repezi rotiri ale cheii, cînd i se păru că broasca șoptește, sătulă de atîta complicitate : „parcă a plecat profesorul".

Cuvintele stăruiră mult în urma sa, bolborosind orice... „A luat scrisoarea ? Parcă a luat scrisoarea, profesorul"... Dacă țineai neapărat, ai fi putut desluși și un astfel de înțeles. Susur, aproape, departe, greu de localizat unde și ce, cum se întîmpla și cînd nu reușea să intercepteze cuvintele, mai în fiecare dimineață.

Judecînd după agitația pe care avea s-o atribuie faptului, domnul profesor era deja, vineri, în posesia scrisorii. Ceea ce voise a înțelege din scîncetul broaștei ruginite sau citise, poate, în curgerea monotonă a cerului umed, în care se împotmoleau tăceri și se deșira așteptarea, s-ar fi putut, la fel de bine, decupa din privirea fixă, fosforescentă a gurii de burlan de lîngă poartă, unde se refugia cotoiul vagabond al străzii. Nu rămăsese din sulul felinei înșurubat, ca un dop, în cotul strîmb de tablă, decît privirea electrică : luciul unei melancolii umede, scrutătoare, pulsația sîngerie scînteind în vîrful săgeții verzui în care se concentrase firește, pentru o rapidă incursiune de contact, enigma migratoare, atoateștiutoare, codificată cu numele Veturia...

În loc de bună ziua sau ce mai faceți, domnul Mauriciu nu ezita să ofere mai mult. Lăsa, ca de obicei, o pauză consistentă, relua vechea conversație, exact din punctul la care rămăsese ultima oară, cu un superior tic al complicității, abia perceptibil și cu atît mai rezistent, care îl exaspera și, de ce să nu recunoască îl anihila pe Don Dominic încă și încă o dată...

Persista în firescul plin de gravitate al conversației în care se lansa invariabil Mauriciu Gafton ceva de la sine înțeles, destinat a-l îngloba pe interlocutor în chiar intimitatea, cu ascunse multiple îndreptățiri, a subiectului. Ca și cum doar ei doi știau că aparența vag batjocoritoare a întrebării nu era decît o decentă eschivă. Una din obligațiile elementare ale domnului Vancea, desigur, silit și dispus mereu, știm noi de ce, să-și accepte caricatura, pentru a evita orice stînjenitoare slăbiciuni sentimentale, e-he, autoironie, prin urmare, pentru că, de fapt, dumneata, don Dominic, aparții întru totul acestui subiect, cine o știe mai bine decît noi : vrînd-nevrînd te afli înăuntrul acestei caraghioase pasiuni astenice a vecinului pensionar care tot dă tîrcoale, ca un liliac rablagit, depozitului de prețioase rămășițe valorificabile.

Altminteri, nu se comitea, bineînțeles, nici o aluzie... nu era vorba decît a se învîrti împreună, cîteva clipe, nu-i așa, în jurul unor amintiri încă neepuizate cu totul, adică interesante, încă interesante, cu atîtea sugestii controversabile care merită evocate, fie și în treacăt, în aceste vremuri searbăde și triste, cînd neîncrederea, frica și plictisul desfășoară, cum spui dumneata, fastul nostru vegetativ, atîtea magnifice scîncete și atît miracol larvar, așa spui dumneata, așteptarea aceasta continuă, somnolentă, îmbelșugată de trucaje, atîtea pasiuni și prăpăstii, doar aparente, aparente pasiuni și prăpăstii, așa susții, un miracol larvar, cum îți place să numești, cu înflorituri tragedia.

„Degeaba îmi ceri să demonstrez obișnuitul. Cum se desfășura o logodnă, o înmormîntare, ce se mînca, ce se citea, cum se infiltrase limbajul autoritar în frazele de fiecare zi ale oamenilor, în gîndurile lor. Sigur, și asta e important. Mi-amintesc cîte ceva. Mai greu de găsit în arhivele în care cotrobăiesc. Dar chiar și amănuntele pe care le reiau eu, nu-i greu te presupus ce importanță au avut în existența omului obișnuit. Uite, să recapitulăm cele cîteva zile înainte de invadarea Poloniei"...

Domnul Vancea încă nu începuse să bîțîie piciorul, de enervare, pentru că nici nu părea a se fi oprit, deocamdată, cu adevărat, în fața vecinului Gafton. Doar îl zărise, s-ar zice, întîmplător, în momentul cînd, de foarte departe, dintre mișcătoarele insule de nori ale înaltului în care rătăcea, îi scăpase nu se știe cum coada ochiului spre pustiul pămîntesc, forfotit de furnici, și zărise mai întîi, vrînd-nevrînd, acul acela arămiu cu gămălia ruginită, un om, un bărbat, parcă, oho, chiar pistruiatul, lunganul nostru Mauriciu... Aripa stîngă, mai lungă, a zburătorului vibrase instantaneu, o, numai de n-ar observa mototolul, ți-ai găsit !, se și crezuse salutat, gata beleaua. Acum o să contrasalute, bineînțeles, a și început, parcă, vreo poveste apoasă despre strategia lăcustelor în vreme de secetă, le știe pe toate capsomanul, detalii înnebunitoare despre reflexele cîrtițelor și replierea broaștelor și escadroanele de fluturi devastînd cerul dintr-o dată acoperit de haoticele umbre ale epidemiilor nocturne...

„Cunoști scenariul. Operațiuni în doi timpi. Austriei i se propusese o reformă internă. Apoi s-a pretins că nu și-a respectat-o. Deci, invazie. Cehoslovaciei i s-au cerut Sudeții. Apoi, s-a luat apărarea slovacilor, cică asupriți. Deci, anexați și cehii. Atîtea divizii blindate, atîtea avioane și bombardamente vă așteaptă dacă nu cedați. Cabotinul urla... Intrau ieșeau tot soiul înalte figuri cazone. În sfîrșit : ultimatum. Cîteva ore ! În fața catastrofei iminente, nenorocitul musafir ceda. Asta însemna, după Führer, tehnica gradației. O națiune suportă treptat doze de umilință pe care nu le-ar tolera dintr-o dată... Adică, șoc pregătit cu grijă. Operații succesive de derutare. Minciuni, tratative, amenințări și de la capăt. Brusc : ultimatum !".

Zburătorul încă mai clipea, neauzit, din marile sale aripi transparente, rotindu-se invizibil deasupra micuței căpițe de fîn de pe creștetul țepos al povestitorului. Încă nu voia să audă vreun cuvînt, nu admitea că atîtea propozițiuni limpezi, bine articulate, pătrunseseră deja pe nesimțite legănîndu-se lin, subțiri, inevitabile în prețioasele orificii vulnerabile ale celestului hoinar, accidentat, iată, atît de repede, de tirul nemilos al vorbelor, clătinîndu-se, rănit, pe-undeva pe aproape, în zbateri melodice ale aerului, gata să se prăbușească, iată, o umbră lunguiață, doar atît, vagă întunecare a pardoselii în apropierea uriașului pantof galben, acest duios transatlantic eșuat care adăpostește impunătoarea labă 46 a piciorului Gafton...

„În '34, tratat de neagresiune cu Polonia, pe 10 ani. Nu se poate refuza unei țări de 35 milioane locuitori accesul la mare, declara, generos, caporalul. Înțelegem că țările noastre trebuie să trăiască împreună și că nici una nu se poate lipsi de cealaltă... Iar în ianuarie '39 mai avea tupeul să declare în fața Reichstagului : în timpul lunilor tulburi din anul trecut, prietenia Germaniei cu Polonia a fost unul din factorii liniștitori ai vieții politice din Europa... La 28 august... Hitler se isterizează, ca un administrator de internat : va distruge Polonia ! Sir Nevile Henderson, ambasadorul englez, știind că urmează criza de anvergură a cabotinului, apucă să pună două întrebări precise : este Führerul gata să negocieze cu polonezii ? Este dispus la un eventual schimb de populație ? Clovnul se repliază, grav... Trebuie să studieze, mai întîi, mesajul englez. Dar ar fi dispusă Marea Britanie să ofere imediat, ca garanție a bunelor intenții, cîteva colonii ? Ambasadorul răspunde, precaut, că orice concesii sînt mai ușoare într-o bună, și nu într-o proastă atmosferă".

Dar ce ne interesează pe noi, nenorociții postbelici, toate aceste vechi povești clasate ? Te-am întrebat doar ce mai faci, ce mai citești, n-avem nici un chef să-ți zgîndărim mania, zău așa, coane, sîntem sătui de istorie pînă peste scăfîrlie, crede-ne... „În dimineața de 30, ambasadorul Angliei la Varșovia transmite lordului Halifax : sînt convins că ar fi imposibil să înduplec guvernul polonez a trimis pe domnul Beck sau oricare alt reprezentant pentru a discuta un acord pe baza propusă de Hitler. Guvernul polonez ar prefera să lupte și să piară decît să se supună la o astfel de umilință, mai ales după exemplul Cehoslovaciei, Lituaniei și Austriei... Dar un mesager exista, totuși : ambasadorul Poloniei la Berlin !"

Ei nu, coane, chiar așa... Cîte vorbe, cîte cunoștințe, ce memorie inimoasă... Și ce produs precar, deșuchiat izbutesc aceste grave fraze alerte să aibă ca receptor. Cît de puțin reușesc să-și decupeze din văzduh ascultătorul pe măsură ! Un cap lucios plastilină gălbuie în care dorm doi ochi sticloși, rotunzi, de somnambul și se cască sictir o gură strîmbă de silă... atît pot obține din infinitul aerian bietele patetice cadențe. Această mască absentă, șuie, încremenită în dispreț, apărată de nepăsare, gata să se spulbere la prima nouă vigulă pe care o caligrafiază, grijuliu, acest molcom glas patern, puberul pensionar conectat la vastele partituri confuze ale Istoriei...

„În seara de 30 august, Ribbentrop scoate din buzunar un lung document pe care îl citește repede, în nemțește. Convins că i se va da versiunea tradusă, Henderson nu notează puținele fraze pe care le percepuse : restituirea Danzigului Germaniei, plebiscit în Coridor, poliție internațională Cere textul... dar Ribbentrop îi spune că e prea tîrziu, deoarece reprezentantul polonez nu se prezentase pînă la miezul nopții. Bine, dar se dăduseră asigurări că nu e un ultimatum... Ribbentrop dă semne de exasperare, declanșînd obișnuita scenetă de orgoliu : niciodată nu-i va cere unui ambasador polonez să vină să-l vadă, n-are decît domnul Lipski să solicite o audiență !... Mai rămîne o zi, deci, domnule Vancea. Ce se întîmplă în 31 august 1939 știi, probabil. La ora 10, primește răspunsul de la Paris. Guvernul polonez acceptă și va confirma în scris că este gata pentru convorbiri directe cu guvernul german și se angajează a nu-și deplasa trupele în timpul negocierilor, dacă primește aceeași garanție din partea germanilor. La ora 13, Lipski are deja confirmarea Varșoviei pentru convorbiri directe. Cere imediat o întrevedere cu Ribbentrop. Trei ore nu primește nici un răspuns !... La ora 16, secretarul de stat Weizäsher întreabă telefonic : veniți ca ambasador sau ca plenipotențiar ? Vin ca ambasador, dar aduc răspunsul privitor la negocieri, spune Lipski. Este primit, în sfîrșit, abia la ora 19 și 45 minute !... Ribbentrop îl ascultă, fără să sufle vreun cuvînt despre propunerile germane. La ora 21, postul de radio Berlin transmite aceste propuneri. Un plan rezonabil, în 16 puncte. Planul — se afirma — fusese respins de polonezi. Polonezii nici nu văzuseră, însă, aceste propuneri"...

Nu, bineînțeles, placida membrană nu înregistra... iar masca de pe figura ascultătorului nu arăta altceva decît aceeași sastisealǎ cosmică.

Zadarnic se străduia minuțiosul Mauriciu să-și ritmeze însuflețirea și informațiile, zadarnic stăruia colega Gina, de la recepția hotelului TRANZIT să străpungă cu persistenta ei privire verzuie joviala apatie a gogomanului, care vedea nu vedea plicul parcă lipit pe fruntea sa pustie, cine-o ști...

Domnul Vancea nu putea oferi, oricare ar fi fost solicitarea, decît același blindaj strîmb, peticit dar util, batjocură și uimire, fandoseală și lene, cine să știe ce vrea chipul acela tras parcă simultan din toate direcțiile.

„Ascultînd la radio comunicatul german, ambasadorul polonez încearcă să intre în contact cu Varșovia. Constată că toate comunicațiile telefonice ale ambasadei fuseseră tăiate. Guvernul britanic aștepta, de asemeni, zadarnic, textul, de care a luat cunoștință doar prin comunicatul radio. ...Deci, tactica cunoscută. În 29 august, condiții inacceptabile. Apoi, pentru confuzie, alte propuneri, cu atît mai generoase cu cît nu aveau să mai ajungă la timp destinatarilor. Joi seara, în 31 august, Germania făcea cunoscut, lumii doar acest al doilea proiect. Propuneri rezonabile, modeste, pe care polonezii le-ar fi refuzat. Dar guvernul polonez nici nu le cunoscuse... Prin urmare, în zorii zilei de 1 septembrie 1939, invadarea Poloniei. Astea le știi, cu siguranță... Vineri, 1 septembrie 1939 ! Dar poate nu știi cum se desfășurase prima din acceleratele convorbiri de la sfîrșitul lui august. La întrevederea din 25 august, Hitler era calm, bîntuit de melancolie. Îi declarase lui Henderson că abia așteaptă lichidarea chestiunii poloneze pentru a-și relua viața de artist ! Regreta că Germania a devenit o cazarmă. Așa spunea. Nu voia să rămînă în istorie ca un războinic. Aștepta doar un gest prietenesc din partea Angliei, pentru a trata cu toată mărinimia chestiunea poloneză. Destinul său politic avea să se încheie apoi. Era nerăbdător să se retragă din viața politică. Germania să nu mai fie o cazarmă. Iar el să-și încheie zilele ca artist !... Ca artist, domnule Vancea ! Asta o știai, chiar o știai ?"

Asemenea lung discurs, vecinul Mauriciu îl împlinea fără grabă și fără emfază. Știa că Don Dominic nu-l va întrerupe, cît despre zîmbetul mereu plictisit, chiar nu-i păsa...

Nici măcar nu se apleca, din politețe, spre ascultător. Lung, străveziu, palidul Mauriciu avea o voce catifea, pufoasă cînd simțea aprobarea interlocutorului, cu ruperi de ritm cînd se grăbea să preîntîmpine imaginare obiecții, micșorînd amplitudinea, surdină cu tăceri timide care parcă destrămau voința, un soi de fatalistă acceptare a zădărniciei, asumată ca formă pur personală de neputință și vinovăție...

Dar rămînea mereu drept, prea înalt pentru că și slab, vorbind sau tăcînd peste capul partenerului. Nici măcar acea protectoare aplecare spre interlocutor, firesc tic al comuniunii, cerut de diferența de altitudine și caracteristic celor incomodați de caraghiosul deficit care era surplusul de lungime al unui trup ce se tot deșirase fără noimă.

„Zici că sînt prea subiectiv pentru a cerceta corect trecutul acela ? Te înșeli, Tolea, te înșeli"...

Bineînțeles, vecinul Mauriciu apela astfel, adresîndu-se domnului Dominic Vancea prin diminutivul intimilor, evitat, de obicei, cu multă grijă, cînd susceptibilitatea adolescentină pe care se încăpățîna s-o domine îl depășise, din nou. Nu mai urma decît să forțeze dovezi în exces ale absolutei imparțialități, solidarizîndu-se cu personaje adverse, de fapt, adevăratelor sale preferințe.

„Crezi, chiar crezi asta ? Pot să-ți spun că ader la destule dintre justificările lor. Nu mă gîndesc doar la faptul că nebunul a exploatat la început un firesc resentiment, pentru că Europa îi nedreptățise evident prin tratatul de pace umilitor. Dar chiar finalul noului coșmar. Chiar procesul, de pildă ...Trufașa demnitate de ofițer teuton a găsit cuvinte convingătoare. Sînt încredințat de un lucru și îl susțin cu toată tăria, spunea Jodl. Ți-amintești retorica lui Jodl ? Datoria față de popor și patrie este mai presus de oricare pentru mine... Ce poți să ceri unui militar ? În definitiv, avea dreptate. Ca militar, îl disprețuia, probabil, pe caporalul ideolog și politician, devenit șef al statului național-socialist german. Mai ales că a avut grijă să adaoge : fie ca într-un viitor

nai fericit, datoria aceasta să poată fi înlocuită :u una superioară, cu datoria față de umanitate.. A fost înlocuită ? Și-apoi, Speer, așa zisul tehnician achitat la Nüremberg, care avusese o contribuție decisivă în consolidarea puterii naziste. Nurea totalitarismul hitlerist : prima dictatură din epoca tehnicii moderne. Radio, presă, difuzoare aiulaseră unui număr de 80 milioane de oameni, așa susținea Speer, că le-ar fi anulat tuturor : facultatea de a gîndi independent.. Chiar tuturor ? Chiar facultatea de a gîndi ?".

Mai mult decît să primească din partea vecinului un grăbit salut convențional sau o neglijentă ntrebare de rutină, domnul Gafton nu se putea aștepta. Îl interesa pe vecinul Vancea subiectul ? I interesa, parcă, pe aiuritul profesor, ceva ?... Pălăvrăgeală, desigur, care trebuia, însă, să-i reamintească indiferentului... și dacă întreabă și dacă nu întreabă și dacă ascultă și dacă face pe surdo mutul... că mania de pensionar a fostului ziarist Mauriciu Gafton îl înglobează, oricum și îi va tot semnaliza această consecvență.

Așa se și întîmpla. Niciodată nu provoca întîlnirea și, cu atît mai puțin, dialogul. Dacă Don Dominic arunca doar un sec bună ziua și trecea mai departe, foarte bine ; dacă nici măcar nu-și saluta vecinul și se grăbea, îmbufnat, spre cine știe e blestemății, cum se întîmpla adesea, n-avea decît ; dacă livra, însă, neatent, aceeași paradită întrebare canonică, și asta se întîmpla inevitabil după o vreme, semn de oboseală și apatie mai curînd decît voioasă batjocură, un fel de bună ziua e mai faceți, asta însemna că cei interesați își pot permite și o traducere liberă : ce mai face chestia ceea a noastră... Atunci, Mauriciu Gafton lăsa mai întîi un calculat interval de amorțeală și tăcere, întrebarea să-și capete consistența necesară, să devină limpede că, iată, pînă la urmă, fusese produsă, deci cerea un răspuns. Întrebare uzată, convențională, fără nici un haz, aceleași cuvinte, aceeași intonație, aceeași mutră plictisită, nici un chichirez. De parcă cineva ar scuipa încă o dată, nojicește, la fel cum o mai făcuse de mii de ori. Răspunsul trebuia, prin urmare, să fie de fiecare dată altul, chiar dacă țintea mereu același loc. Un răspuns temeinic, potolit, normal, plin de noutăți de vechii teme sîcîitoare și frecată pe toate părțile, să tot fugi. Un răspuns surpriză, totuși, care să pornească de unde te așteptai mai puțin.

„Ai avut dreptate, domnule Vancea... Printre tablourile scoase din țară de Carol al doilea, era un Tizian. Chestiunea n-are, bineînțeles, legătură directă cu evenimentele pe care le urmăresc. Am găsit, însă, din întîmplare, informații de margine. Anul 40 este al preliminariilor, cum știi... Degradare, corupție, demagogie. Un escroc pe tron are ceva simpatic, din perspectiva tragediei ulterioare... Sînt 41 tablouri în cauză. Carol a avut grijă să creeze mai întîi confuzie între bunurile Casei Regale, proprietate particulară a întregii familii, nu doar a sa, și bunurile Coroanei, instituție de stat, reprezentată prin rege. A decretat administrare comună. Mare pișicher... întruchipînd deja vremuri de criză. Dar incomparabil, totuși, cu fiarele care aveau să susțină că fac ordine, după potlogăriile polanului. 41 tablouri, conform catalogului Leo Bachelin, din 1899. Mulți El Greco, într-adevăr... ar și Veronese, Caravaggio, Van Dyck, Rembrandt. Există și un mic tablou Tizian, ai avut dreptate... Sfîntul Ieronim, de Tiziano Vecello, catalog Bachelin, poziția 66. Sfîntul Ieronim, îngenunchiat în fața crucifixului suspendat pe stînci. Alături, pălăria de cardinal și o carte sfîntă. Cer înnorat, pante abrupte, marea albastră în depărtare. Sfîntul este surprins într-un moment care parcă precede chinuirea trupului. Tabloul este o replică în dimensiuni reduse, 0,53 pe 0,34 m., a tabloului din Galeria Balbi din Genova, din ea mai exista un exemplar și la Luvru... Ce să-ți spun, hoție regală ! Mascarada, măsluirile care preced barbaria. Din are pornește apoi fiara. Premize, totuși, doar premize. Infecția tot crește, dar încă poate fi oprită. Dacă ar fi existat un cod solid. Dacă am fi aparținut unei lumi care"...

Mereu același nod Gafton. Nu mai putea fi întîmplare faptul că scrisoarea îi fusese remisă vecinului Dominic Vancea de însuși amabilul colocatar. Mai sosiseră destule scrisori în lipsă, pe care Dominic le găsea strecurate, de poștaș sau de vecini sub ușa chiliei sale. De data asta, scrisoarea apăruse la vedere, pe masa din holul comun... iar vecinul avusese grijă să-i atragă atenția : „aveți o scrisoare de departe, domnule Vancea". Nu se jena, prin urmare, fapt de asemeni neobișnuit, că cercetase plicul. Domnul Vancea, niciodată prea grăbit să ia act de mesaje, nu mai fu lăsat în voia aiuritelor sale deprinderi. Degeaba lăsase Don Dominic plicul pe masa din hol, să zacă acolo, oricît, ca și cum deloc nu-l interesau asemenea agreuni în harababura sa. După două zile, mîinile grijulii ale vecinilor strecuraseră scrisoarea sub ușă.. Delicatul Mauriciu Gafton făcuse rost, cînd nu mai spera, de o dovadă pe care se grăbea s-o restituie celui vizat.

Nu degeaba sugerase, dintotdeauna, cui avea urechi și ochi și minte, că domnul Vancea se află, oricît ținea să ignore realitatea, în chiar miezul pasiunii Gafton, pentru că obsesiile documentare ale fostului ziarist nu erau, așa, o țicneală de moralist senil, nicidecum, în toată încîlceala aceea de fapte itate se află chiar viața dumitale, aiurită, oață și acest plic sosit de departe, de foarte departe, tocmai din Argentina, de la fratele gonit de cele tragice împrejurări pe care nu le-am uitat, vremuri de neuitat, chiar dacă dumneata le crezi n simplu refugiu de arhivar smintit, scotocind prin ziare, discursuri și legi pentru a dezgropa un trecut inutil, ca orice trecut. Nicidecum, țîfnosule, nicidecum, doar pentru a înțelege prezentul... Sîntem doar prezent, noi toți, nu te poți sustrage la desfîrșit. Ești între noi, prezent... prezent înseamnă acest elegant plic învelit în mărci și ștampile, venind de departe și din trecut...

Așa înțelegea, desigur, dospitul de jurnalist ratat să-și însușească treburi care nu îl priveau... la anc i-a picat pleașca asta cu scrisoarea. Ar fi fost n stare s-o și inventeze, dacă n-ar fi existat. Studizenii, hoby, rememorări... mereu sugera, cu mare finețe, mare mare finețe, abia de mai sesizai ceva, că deloc nu ești străin de soneala și mucegaiurile ii, ai putea deveni, cine știe, cîndva, chiar beneficiar, se lucrează și pentru dumneata, vecine, zadarnic faci pe nerodul și te holbezi la plicul ăsta aerodinamic, ca și cum habar n-ai și nici că te priește... artificii bune pentru spanac colega Gina au pentru celelalte iscoade de la recepția bietului

(continuare în pag. 15)

• (FRAGMENT DIN ROMANUL „ALEGORIA PRUDENȚEI", ÎN PREGĂTIRE)

ar trebui...

Iertarea stelelor născute moarte
Coboară peste noi din cînd în cînd
Sîngele infinitului — zăpada —
De-ar încerca să ne separe blînd
Cît pleoapele de pleoape să nu doară
Desprinse ca la fructe-ngemănate
Cît să rămînem două mari oceane
Sub ghețuri albăstrui înlăcrimate
Ar trebui...
Dar cine să mai știe
Pe care drum din spațiu ne-am pierdut
Cu visele-mpletite în cascada
Zăpezilor din care ne-am născut.

nerostitul

Deschide ochii să nu mă mai vezi
Sînt doar un gînd sălbatic fără trup
Un rug înalt pe care-arde un prunc
Sacrificat cumplit fără dovezi
De un popor de sclavi, de paznici muți
De care nu te temi și nu asculți
O, rege sterp iubit fără cruțare
Deschide ochii să nu mă mai vezi
Cum plîng în tine chiar dacă nu doare
Cenușa vie, gustul ei în gură
Se dăruie doar celui ce îndură

călătorind...

Să cazi în viață ca în vid
Fulger în somn incandescent
Copil în somn călătorind
Timpan de aur transparent
Pînă cînd brusc sau foarte lent
Te-mpinge timpul neatent
Și cazi din viață ca în vid
Fulger de aur inocent
Copil în somn călătorind

Alexandra SĂNDULESCU

emil brumaru

scrisoare

Lui Ion Caramitru

Mă culc noaptea-n pături grele,
Mă scol ziua tot sub ele,
Vai de cafelele mele.

Că am devenit lucid
De zăresc omul prin zid
Și-n ceasul de masă vid.

Și am început s-aud
Fluturii mari cum asud
De spaimă-n aerul crud.

Și-n nară-mi vine-un miros
De suflet întors pe dos
În mujdei și cu mult sos.

În schimb piatra-i fără must,
Roua-i zaț, piperu-ngust
Și ce gust are alt gust.

Iar cînd trec la pipăit
Simt o lamă de cuțit
De-aici pîn'la infinit...

elegie

Cișmelele picură-n van,
E-n mine un soi de alarmă
De parcă un tip, prin ochean,
Își ia, de pe casă, c-o armă
Drept țintă surîsul meu dar mă
Mai lasă s-ascult înc-un an
Cum, vai, ca-ntr-un veșnic lighean
Cișmelele picură-n van...

la o buruiană

Buruiană ruptă-n franj,
Iartă-mă că-ți fac deranj

Dar de cînd gardu-mi cutreieri
Am aprindere de creieri

De-mi trebuiesc oblojeli
În fierturi și-n abureli

Să-mi dreg tristețile grele
Cu ciorbă de ciocănele

Și absența mea-ntr-a ta
Cu supă de cercevea
Acum și de-a pururea...

necugetata dispariție...

La temelia cănii e o lumină grea.
În cană clipocește lin apa de cișmea.
Și eu încep dintr-însa încet și trist a bea.
Amurgu-mi cade-n suflet, prin geam, ca o boia.
Mai pot să flutur mîna o clipă și abia
Mă-ntorc ; oh !, totu-n casă se înverzește-așa
De mov încît cu cana mă-nalț ușor și
...pa ! !

traian olteanu

•

amintiri

În dreapta satului, la vreo două sute de metri de casa lui Grigore Stanboală, începea un cîmp peticit, ca o blană roasă de șoareci. Un ochi negru de pămînt, cîteva fire de verdeață. Cînd ploua mai mult, terenul aducea cu paleta unui pictor : fiecare pas se imprima adînc, semănînd cu o urmă de pensulă.

Roțile grele ale căruțelor lăsau tăieturi profunde care se vedeau mult timp, ca niște vene puternice ce alimentau toată întinderea asta.

Un islaz cu varice.

Țesătură inutilă. Niște copaci rătăciți, aceiași de cînd venisem în comună, mereu rușinați de existența lor. Nu luau parte la viața anotimpurilor. Aproape răsuciți, aduceau cu o vegetație pietrificată. Niște exemplare din Petrified Forest. Exemplare de import...

Mai departe, la vreo cinci kilometri, ca o centură strîngînd satul, se afla apa Siretului, cu trupul aproape îmbătrînit. Cum vedeam Siretul ?

Iarna era morocănos.

Abia se mișca între maluri, cu greu scuturîndu-si corpul prins între solzi. Uneori părea un animal uriaș, puțin tulburat, ursuz și încă nehotărît. Cînd îl găseam înaintea deșteptării, întins pînă hăt-departe, mi se părea că urmărește cu nepăsare distanțele. Atunci, toată lumina zilei se cobora peste umerii nemișcați ai apei. Înainte de-a se încredința adîncului se odihnea pentru o clipă, pe treapta aceasta netedă. Rămînea un animal obosit și temător.

Primăvara devenea cenușiu.

Aducea cu vorba unui om bolnav. Era și un pic de ură și ceva nesocotință în tot ceea ce făcea. Scînteieri haotice, multă înverșunare față de cei din jur și peste toate o mantie plumburie ca și cum cerul întreg s-ar fi întors, sfîrșindu-se într-o singură culoare.

Vara, adormea ca un șarpe.

De la un capăt la celălalt al satului se subția atît de mult încît putea fi luat drept un șarpe. Se tîra neputincios printre picioarele descărnate ale sălciilor, și respirînd greoi, părea că tremură în aburul neconvingător al zilei. Atunci semăna și cu o ciorbă, luată de curînd de pe foc. Malul galben, untos, plesnea, ca o piele prea mult întinsă. Cred că noaptea mușca cineva din pămîntul catifelat și cald.

Toamna, se prezenta cu un majordom.

Știu : în general, majordomii nu au picioarele ude dar sînt născuți într-o liniște grea, ei venind întotdeauna de foarte departe. Copii, majordomii sînt înfășați în scutece respectuoase și purtați pe la catedrale.

Revăd un chip : Petre Cimpoeșu.

Era recunoscut în sat după mers. Mai era recunoscut și după alte lucruri, dar, cel mai mult, după mers. Parcă era ultimul nepot al lui Anteu. Cînd umbla nu-și ridica pașii, ci, mai mult se tîra — hîrști, hîrști, hîrști — neluîndu-și piciorul nici cu o palmă deasupra pămîntului. Păstra o mare teamă în suflet. Era cuibărită adînc, ca o boală grea, neiertătoare.

Avusese un băiat, singurul lui copil, care căzuse pe front, undeva la granița cu Cehoslovacia, într-un orășel neînsemnat. Primise o înștiințare de la unitate dar nu-i venise să creadă, tot sperînd că, poate, cine știe... Vreo cîțiva ani nu făcuse altceva decît să poarte la piept scrisoarea aceea și, de cîte ori venea vorba de poștă (chiar dacă nu era prin preajmă cuvîntul ăsta, el făcea ce făcea, pleca după el, dispărea cîteva minute în vorbe și apărea cu EL în gură ca un ogar credincios care aduce tot ceea ce i se cere) scotea de la piept foaia de hîrtie și se apuca s-o citească, rîzînd știrb de greșeala ce i se făcuse...

Dar, fiul său, Neculai, tot nu venea.

Trecuseră ani buni, războiul se sfîrșise de mult și peste toate (adică și peste amintiri care, oricît de neînsemnate ni s-ar părea, rezistă, rezistă, ascunzîndu-se ca niște căpușe în carne, sugînd din sîngele zilelor și nopților, și ceea ce este mai rău, trăind) se lăsase încet, ca o ninsoare indecisă, de început, UITAREA.

Petre Cimpoeșu aproape că amuțise.

Acum avea în priviri o tăcere de piatră ca și cum nimic și nimeni nu ar fi putut să-l mai tulbure. Rămăsese ca un ins hipnotizat sau paralizat, care, într-un anume fel înseamnă cam același lucru.

Îl auzeam (cu toții îl auzeam) reluînd un refren amorțit, vorbe agățate mereu de dinți : — „gata —, îmi pregătesc chibritele. Și-o gură de gaz îmi pregătesc".

— La ce-ți trebuie Petre, chibritele ?, întrebau oamenii.

— Vreau să dau foc la casă. Nimic să nu rămînă după mine. Am muncit o viață întreagă să las ceva băiatului ăsta și-acum, NIMIC. Nu mai vine. S-o fi încurcat cu vreo unguroaica, că tare îi mai plăceau femeile, mai ales unguroaicele... Cum simt că mor, îi dau foc.

— Și dacă nu mori cu adevărat ? Dacă-i numai o amăgeală. Știi cum se întîmplă...

— „La mine-i altceva. Eu simt. De ani de zile simt chestia asta...

Era într-o zi de martie. O zi curioasă ca un copil care pleacă la drum cu o sumedenie de întrebări și neîncrederi. Cînd s-a întors nevasta lui Cimpoeșu, că fusese plecată la Galați, cu niște treburi, a găsit casa arsă și un morman de cărbuni pocnind obosiți. În mijlocul curții, pe un pat de fier cu niște măciulii rotunde, nichelate, în cele patru colțuri, se afla Petre Cimpoeșu. Cînd veniseră oamenii să stingă focul, așa îl găsiseră că, unul din ei, mai arțăgos și strigase : „Scoală mă, că-ti arde casa, scoală dracului mai repede"... și îi aruncase o cană cu apă în cap.

Dar și nevastă-sa și oamenii ceilalți, vecinii, ajunseseră prea tîrziu.

*

În acele zile, șezînd la marginea unui pod, pe care nemții îl aruncaseră în aer în ceasurile grăbite ale retragerii, mi se părea că Siretul este un majordom al acestui pămînt. Insemnele nobiliare ale casei pe care o slujea veneau în urma sa...

Mă retrăgeam de multe ori la marginea satului, într-un loc unde se afla o cazemată despicată în două. Un perete se răsucise spre pămînt ca o masă pătrată, neobișnuit de mare. Erau rămășițele unui meteorit din al doilea război mondial... Visam.

De cele mai multe ori aveam impresia că mă aflu în fața unei dakme : fiecare tăietură, urmele adînci ale schijelor semănau cu acele nișe pentru morți. Atunci apa suna în jurul meu, ca un cîntec și rîul înceta să se mai vadă. Cînd mă întorceam în sat eram trist și mă gîndeam la cei din jur care nu reușeau să sfarme singurătatea ce mă înconjura, așteptînd ca primele gesturi să fie schițate de mine. În ciuda anilor pe care îi luasem pe umeri, continuam să fiu un străin.

Închid pentru o clipă ochii.

Inspectorii, colegii mei, ar putea crede că sînt profund impresionat de vorbele care vin peste mine ca o ploaie călduță de vară. O ploaie tîrzie, care nu mai ajută la nimic...

Cuvintele se aud departe, la marginea gîndurilor mele.

Par bătăile unei mașini de scris. CINEVA caută niște litere. Nu cunoaște nici alfabetul, nici tainele mașinii dar insistă, îmboldit la spate de încăpățînare ca un birjar de un călător grăbit. Clapele cad, se ridică...

Mă revăd în aceeași comună în care am predat primele lecții. Umblu cu vătraiul prin jar... Îmi amintesc de una din gazdele la care am stat ; o femeie bătrînă și slabă, ca un fulg de ușoară. Rămăsese singură de cîțiva ani. Locuia într-o casă lunguiață, vopsită în albastru. Culoarea se subțiase tot mai mult ; ca și zilele femeii care trăise cîțiva ani buni, își văzuse cei trei copii plecați, împlinindu-se la casele lor și înstrăinîndu-se. Între timp îi murise bărbatul, un ins șters mărunțel la trup, un individ care de dimineața și pînă seara nu scotea decît zece, pînă la cincisprezece vorbe. Avea textul lui.

În tinerețe, femeii îi spuneau Maria-Magdalena fiindcă avea o față albă și lunguiață, semănînd cu sfînta care era zugrăvită în biserica satului cel vechi, din apropierea Siretului. Pe vremea aceea pășea ușor, dăruindu-se cu totul unui anume dans; se apropia și se depărta pe neștiute. Unul, Popovici Ciuntul (lucra la moara de lîngă podul Siretului, supraveghindu-i pe cei care veneau pentru făină, urmărindu-i să nu fure și, din cînd în cînd, măturînd încăperile cu un mănunchi de trestii ce lăsau urme adînci în pămînt, ca niște tăieturi de cuțit...) mi-a povestit că, pe vremea aceea „era soră cu Vîntul cel Ușor, pentru că EA nu călca, ci, mai mult zbura peste locuri, zîmbind și mirîndu-se continuu...".

De la un timp, însă, a început să meargă tot mai aplecată și, în loc de Maria-Magdalena oamenii din jur s-au grăbit să-i spună doar Maria, așa cum o botezaseră de fapt. Trecea dintr-un capăt în celălalt al curții ; dădea mereu din cap sfătuindu-se cu ea și spunînd o sumedenie de vorbe dintre care, cele pronunțate în a doua jumătate a zilei, nu reprezentau nimic... Seara, cînd ne strîngeam într-o singură cameră EA — împletind sau tăind cîrpe pentru țoale, EU — citind sau corectînd caietele elevilor, avea obiceiul să-mi spună că „vede numai copaci de sticlă în jur". Mărturisea că „toată curtea s-a umplut cu copaci din sticlă, unii înalți și scheletici, alții pitici, dar cu crengile bogate, ca niște burduhănoși..." Mă ruga să nu-i sfarm. „Ai grijă Domnu, îmi zicea, privindu-mă cu blîndețe și netezindu-și o șuviță albă de păr care se desprindea mereu din clamele mari, șerpuite, ai grijă să nu-i lovești, fiindcă pînă se sparg sună prelung, ca niște clopote în marginea unui ceas de sărbătoare...".

De fiecare dată, eu îi promiteam că voi umbla cu atenție, ținîndu-mă cît mai departe de ei. Într-un tîrziu, bătrîna adormea între perne, furișîndu-se în vis pe nesimțite.

Părea o făptură atît de firavă încît aducea cu experimentul unei fabrici de cristaluri. Să zicem, de Mediaș... Cuvintele se îndreptau spre ea, o întîlneau, sunau prelung și îmboboceau în aer.

În fiecare seară se pregătea să pătrundă în altă lume. Dar, îndoiala sau, cine știe ce, o trăgea de mînă înapoi, lîngă împletiturile abandonate. Aștepta un semn care nu mai venea.

Afară, sunau ușor copacii din sticlă.

mircea ciobanu

scara

Te-am auzit ieri vorbind cu privire la scări
în timp ce lumina lucra
puţina ei umbră
chiar la picioarele tale : din răsputeri, în amiază,
chiar la picioarele tale.

Sînt legi ale scării —
pe cele de vreme cu soare le ştii
dintr-un cuvînt înainte al Cărţii despre amiază.
Ce poţi să-mi spui pe deasupra ?
Cum se cuvine să număr
— acum, că se face-ntuneric —
treptele-acestea pe care încă le văd ?
Ce legi ale scării s-au scris pentru vreme de noapte ?

Scrie-le tu — şi va fi ca şi cum ţi s-ar da să le scrii pe-ntuneric.
Sînt zile de iarnă cînd pînă s-aprinzi
un capăt albastru de flacără,
s-a şi făcut întuneric.

Ştii, aşadar, ce înseamnă să stai neclintit pe-ntuneric,
nu ştii, în schimb, ce înseamnă s-auzi prin desimile beznei
glasul stăpînului, nendurător, poruncindu-ţi.
să scrii de-ntîmplările naşterii tale ceea ce nimeni
n-ar trebui să citească. Deci : scrii pe-ntuneric —

mîna se-mpiedică, mîna alunecă, mîna
— oarbă cum e şi supusă — îşi pierde încrederea-n degete,
nu se mai sprijină-n ele.

Nu se-nţelege nimic ! spune glasul stăpînului,
tot ce scrii se deşiră, ochii tăi sînt
mult prea departe de muncile mîinii,
totuşi, prietene, pune silinţă şi-n fapta aceasta.

N-ai coborît niciodată o scară pe vreme de noapte ?
Adu-ţi aminte cum pasul se-mpiedică,
adu-ţi aminte cum şovăie.
La ce depărtare se află

treapta ce vine de treapta pe care,
plin de sudoare cum eşti, te mai bizui ?
Încă nu ştii să răspunzi — şi cu toate acestea cobori,
cu dreapta te ştergi de sudoare, cu stînga

strîngi balustrada, udă şi ea de sudoare ;
teama de gol născoceşte istorii cu turnuri înalte, cu trepte
smulse anume de-o mînă dibace ;
spui în gînd un poem strălucit despre treapta aceea vicleană
— altminteri trapă ca oricare alta :
„o calci fără grijă şi scapi împreună cu ea
într-un gol vuitor şi nu tocmai fără de capăt",
tu însuţi, cîndva, ai văzut în Colhida o scară
lucrată-ntr-adins cu ocoluri şi multe
liniştitoare meandre,
scara dă spre o uşă tăiată în zid cu pricepere,
doar s-o deschizi şi să ieşi în bătaia
luminii de-afară — ah, dar afară
nu ţi se-aşterne pămîntul sub tălpi, nici sub umbra arbuştilor
tineri nu intri : afară te-ntîmpină
udă, suflarea de jos
a unui fund de prăpastie —
teama de gol are basmele ei şi poemele ei
amintiri dătătoare de friguri şi vise urîte — şi, totuşi,
nu încetezi să cobori,
pui silinţă şi-n fapta aceasta nocturnă,

dar fapta aceasta nu e dovada prudenţei, ci semnul
neîndoios al supunerii, de vreme ce gîndul
că pînă la ziuă nu-i veacul
nu-ţi trece prin minte. Astfel încît nici n-aştepţi
zorii, deşi înţelept ar fi fost să-i aştepţi
stînd pe o treaptă, şi ea cucerită din greu,
ghemuit, cu genunchii la gură. Cobori :
dai seama, cu alte cuvinte, de tine, în felul
celui ce scrie în beznă. Departe, la marginea însăşi a nopţii
se-mpiedică mîna ta dreaptă ;
dacă se-mpiedică, nimeni n-o vede,
dacă alunecă, nimeni n-o sprijină —

mîna singură scrie, acum un cuvînt, ca să-l uite
pe cel dinainte :
nici tu nu-l citeşti, nici altuia, mîine
nu-i va fi de folos. Prin urmare, cu bine.

addenda

Nu spune că uiţi.
Spune mai bine : „Mă lepăd
de multe prisosuri". Oricum
umbli cu palmele goale — şi unde ? în cîmp,
cu gîndul întors îndărătnic la ziua de ieri şi la pricina
ei de mîhnire.

Cum ai lucrat la poemul acesta,
lăsîndu-te-ncet înspre ultimul vers,
tot astfel o să te laşi la pămînt :
istovit, nici măcar cu privirea la stele.

lacrima plopului

Iar vine înspre mine lacrima grea a plopului,
doar umbra îi rămîne să curgă verde-n sus
tăind o vale seacă şi-un deal ce mă desparte
de primul vis lunatec şi ultimul răspuns.

De dincolo eu ştiu că îmi arunci cuvinte
ca bulgării de soare din ierburi să-i adun,
dar prind în palme numai cenuşa rece-a vinii
pe care n-am puterea nici dreptul să o spun.

Şi cît cadranul nopţii îl fac din nou cu gîndul
un cer de plopi se lasă înseninînd pămîntul.

pasărea gîndului

Şi ce-mi vei da mai mult decît lumina
rămasă într-o linişte de os ?
Ce-mi vei lua cînd însuţi tu ţii mîna
pe acest ochi de foc alunecos ?

Cum vei ascunde urma tălpii mele
cînd o mai ştie trecerea dintîi !
şi-n dreptul gurii se mai mişcă stele
cu sunetul rămas al nimănui ?

Mereu eşti început de-aceeaşi undă,
priveşte-n ochiul timpului şi crede
că nici o rază-n noapte nu te-ascultă
şi plînsul alb al zilei nu te vede.

Doar pasărea de gînd ce-ar vrea s-ajungă
legea lumii fără de pereche,
cu faţa soarelui în aripi vine încă
trece prin ea ca printr-o rană veche.

priveliştea din glas

Nici făcutul nu-i făcut
cît e cer pe dedesubt
şi pusul, nu este pus
cînd sînt stele mai în sus.

Ce se naşte dintr-un lut
nu-i nici pus şi nici făcut
dacă lasă peste lume
nespusul care se pune.

Gîndul ce-a pornit stingher
s-a făcut iarbă şi cer
şi pasărea de sub frunză
poartă-n ea o stea lehuză.

Ca să umple cu senin
locul gol din cerul plin —
iar, priveliştea din glas
s-a tot dus, pîn-a rămas.

ion trandafir

tineri poeţi

semnale

Trecerea anilor nu mă sperie
aplaud frunzele fiecărei toamne
atunci cînd în cădere nu produc
zgomot
acoperind sudoarea pămîntului
obosit de atît de mult rod
ce împarte
avertismente şi minuni, rostogolind
la poala lui bijuterii lipsite
de apărare —
Sub soarele uriaş
pe rampa de lansare
să scriu pe manşete :
păsările migratoare
nu pot fi confundate cu bombardiere
iar sondele ne-aduc
pîinea şi sarea,
soldaţii n-au arme cînd mărşăluiesc
la hotare
ţin ochii deschişi
lansînd semnale de pace —
atunci cînd trecerea anilor nu ne sperie
privind copiii —

gustul cunoaşterii

Tricotez vise inspirate
sfidez cu ochii lumina
rezist ispitei de a te îmbrăţişa
sînt mama tenace şi îngăduitoare
urăsc timpul invulnerabil ce-mi ascunde surîsul —
plonjez înotînd împotriva curentului
împotriva cunoaşterii de sine
prin canalul absurd
ce se află între mine şi tine
convocînd adunarea ce judecă totul
împărţind umilinţa din oglinda spartă
şi lăcomia de a şti ce se află
în spatele ei argintat — privilegiul ascuns
ce-ţi ascunde timpul fardat
şi-ţi aduce muza foarte aproape
fără să o poţi atinge —
simţind însă gustul suferinţei plăcute
al scrierii fluide —
tricotez ghiocul albinei.

insomnie

Am prejudecăţi dacă ascult pulsul vieţii
şi încerc să-i răspund cu aceeaşi bătaie de inimă ?
Am prejudecăţi dacă îmi aleg prietenii
după chipul şi asemănarea mea ?
Am prejudecăţi dacă mă adun
cu cine trebuie să mă adun
dacă iubesc pe cine ştiu să iubesc
de-a pururi şi încă o zi,
dacă fac ce trebuie să fac
atunci cînd ecoul nu-ţi răspunde ?

Hotărît lucru, e bine să mă întreb
în insomnia mea
caut punctele cardinale ale constelaţiilor !

Bianca MARCOVICI

casa de la numărul 10

dacă dai colţul străzii
la nici cinsprezece paşi
găseşti
un prun încărcat de alb
şi asta
cînd primăvara încă se zbate în cămăşile de
forţă ale mugurilor

un prun placat în oţel de ninsoarea de
astă-noapte
sau de boală
sau de îngeri

nu vă bateţi capul să aflaţi — îmi zic şi vă
zic —
unde cară buldozerele
florile grele de prun
florile grele

nu-mi amintesc ce anume s-a schimbat

să locuieşti în lumina de dimineaţă
a unui măr
cu toţi porii deschişi ca nişte guri flămînde

să ai norocul să vezi
mărul
înainte de-a avea nume
cînd
e doar minune şi-ar putea dispărea oricînd

semne

în aer pluteşte
o hieroglifă de aer mai dens —
traducerea liberă a unei inscripţii de pe inimă

în apă e o hieroglifă de apă —
iscălitura unei rîndunici în preajma ploii
peste iscălitura celui chinuit de sete

în foc
se-ncheagă o hieroglifă de foc —
fruct din frenezia minţii

dar cum să te pricep suflete
cînd ai limpezimea aerului într-o zi de
septembrie
şi sculptezi în nori statui frumuseţii reci
şi culegi din apă umbra apei şi umbra norului
şi locuieşti într-o flacără

cum să te pricep suflete

Ion Tudor IOVIAN

XXIV

La răscrucea din inimi
Înălţăm castele albastre
Răsucite în vis,
Cum o desfrunzită iubire
Desenează pe geamuri
Oarbe oglinzi.

Neliniştea sufletelor
Freamătă stelele,
Iar talazul clipelor
Îneacă lebede albe
În vîltoarea timpului
Ce curge prin noi.

XXVI

Se năruie în păsări
Primăvara unei duminici,
Aruncînd troiene nimicitoare
Peste ochiul soarelui,
Ostenit în furtună
Şi căzut mai jos,
Lîngă viforul de culoare
Ce arde universul iubirii.

Neatinse, mîinile tale
Stau semne în vîltoarea clipei,
Din oglinzile timpului,
Cînd milioane de stele
Rătăcesc înspre mine.

XXVIII

Ocrotite de stele
Crestele visului
Trec prin lumină
Muguri de lacrimă
Din curcubeul iubirii.

Dezmierdîndu-mi cărarea,
Potecile soarelui
Alunecă aievea
Peste ochiul somnului,
În cavalcade.

Dumitru UDREA

* * *

Pînă ieri
am fost primul catalog
tipărit.
Moliile
nu aveau ce-mi face
şi nici încheietoarea ruginită
de la poartă ;
ninge, ninge —
şapte copii m-au pus
în dificultate ;
nu aşa se ţine creionul
îmi zice unul,
nu aşa se merge pe drum
zice altul —
nu aşa se trăieşte într-un raft. . .
Dar cum ?, îi întreb .
Foarte simplu
îmi răspund în cor.

Uitaţi-vă la noi !

Constantin DRACSIN

a doua zi dimineaţă

Se ridică obosit şi se aşeză pe marginea patului, apoi privi o vreme în gol ca şi cum nu s-ar fi trezit. Probabil sunase ceasul pentru că zgomotul lui stăruia înfundat undeva în memorie. În cameră era frig şi murdar... Îşi simţea ochii umflaţi de somnul scurt şi adînc iar, în gură, mintea amorţită percepea un fel de coceală. Totuşi, pe neaşteptate, se ridică în el un fel de bine care-l făcu să rîdă mahmur, cu voce răguşită, spartă. Atunci se trezi şi Irina nedumerită dacă l-a auzit într-adevăr rîzînd sau a visat. El stătea mai departe pe marginea patului, încercănat şi puţin adus de spate, uitat parcă acolo, ca şi cum nu ar fi avut intenţia, cîteva minute mai devreme, să se ridice de tot, să meargă la baie ori să se îmbrace.

— Cel mai bine ar fi să faci un ceai, spuse ea. Întors pe jumătate, Vladimir o privi cu o spaimă rece pentru că vocea ei îi amintise dintr-o dată totul. Dar nu cu claritate ci foarte confuz, refuzînd să înţeleagă că lui şi nu altuia i s-a întîmplat asta. Cum ? De ce ? Alături o scrumieră plină mirosea greu. N-avea putere să-şi amintească cine a fumat atîtea ţigări. Roti încet globii înroşiţi ai ochilor : pahare, ceşti, farfurioare murdare, dincolo, prin uşa întredeschisă, acelaşi decor. „Îhîm, o petrecere...". De ce chemase atîţia musafiri ? Ca să arate că nu-i pasă, că nu l-a afectat... ? Da, dar chiar aşa credea... ieri. Acum însă îl fulgeră impresia că ştie tot oraşul, că discută, c-au să-l arate cu degetul dacă iese pe stradă. Şi trăi o panică scurtă şi înăbuşită ca a celor care se trezesc noaptea din pricina unei dureri şi se simt, fără motiv, foarte aproape de moarte. Se întoarse şi-şi privi soţia care adormise din nou. Profilul ei se desena pe pernă plăcut, liniştitor... iar el se uită lung, fiindu-i teamă să-şi mute privirea. Însă o pală de vînt zgîlţîi geamul şi vraja se rupse. Cum ? De ce tocmai lui ? Un astfel de lucru nu se poate întîmpla decît altora şi niciodată ţie, tocmai ţie...

Datorită unei sensibilităţi ascuţite pe care i-o dădea starea în care se afla gîndi că stă sub talpa evenimentelor şi ideea ridică în el un fel de bine care-l făcu să rîdă mahmur... În cameră era frig, murdar. Cînd şi cînd parchetul începea să scîrţîie singur. Se trezi şi Irina, nedumerită dacă l-a auzit într-adevăr rîzînd sau numai i s-a părut. El, cum stătea aşa pe marginea patului, încercănat, uşor adus de spate, cu bărbia sprijinită în podul palmei, adormise.

Emilia DONE

calendar

panait istrati — destinul unei opere

Cîte deosebiri între autorul Filosofiei substanței și fotograful ambulant de pe Promenade des Anglais urmărit, amendat și trecut de cîteva ori la „Maison celulaire" din Nisa, pentru lipsă de autorizație, între investigatorul unor noi structuri romanești și povestitorul întîmplărilor cu haiduci, între interpretul subtil și avizat al literaturii moderne și romanticul călător, gata s-o pornească spre promisiunile unei ținte imaginare, avid să cunoască oamenii, să cunoască viața ale cărei încercări le parcursese de la abisuri pînă la înălțimi. Camil Petrescu a scris, cu toate acestea, în mai multe rînduri despre Panait Istrati. Cu un interes și o pasiune care trădau mai mult decît simpla abordare a unui subiect de foileton. În **Teze și aniteze,** de pildă: „Am avut întotdeauna o înaltă părere despre opera unică și biruitoare a acestui geniu dezaxat". Și, în același loc, într-un articol deplîngînd moartea prematură a autorului **Chirei Chiralina,** conchide în disputa asupra literaturii căreia i-ar aparține Panait Istrati: „Panait Istrati e într-o nebănuită măsură un scriitor al specificului românesc, fiindcă de altfel orice scriitor mare, **fiind,** trebuie să fie național".

Lucrurile par simple, privite astfel, de la o distanță care estompează acuitatea polemicilor de altădată. Cu toate acestea nu putem lăsa deoparte un asemenea motiv de dispută care a făcut, cel puțin într-un anumit moment, să se scrie mai mult despre apartenența lui Panait Istrati la literatura română sau la literatura franceză decît despre opera lui propriu-zisă. Cazul e într-adevăr singular. Prozatorul nu s-a considerat niciodată asimilat spațiului cultural care l-a dat pe Voltaire, deși acest spațiu l-a consacrat ca scriitor. Spre deosebire de un Joseph Conrad, cu care de altfel a și fost în mai multe rînduri asemănat, autorul n-a încetat nici o clipă să se simtă scriitor român și ultima parte a vieții și-a dedicat-o transpunerii cărților sale în limba maternă. Ceea ce dovedește — și nu mi se pare un lucru prea puțin important pentru a fi subliniat — că nu despre o simplă traducere era vorba (de o transpunere a unui stil și a unei mentalități „străine" în românește) ci de reconstituirea expresiei originare a unui mod de a simți și de a gîndi. O altă echivalență decît aceea aparținînd autorului mi s-ar părea asemănătoare bizarei situații a traducerii unui scriitor în... românește fără a cunoaște originalul.

Nu poate fi la mijloc doar obișnuita teamă a scriitorului de a nu-și vedea trădate intențiile de un traducător neinspirat. În **De ce scriu și despre cine scriu...** (citez după utila antologie a lui Alexandru Talex, **Panait Istrati — cum am devenit scriitor,** pe care o voi folosi și mai departe) autorul mărturisea: „...majoritatea eroilor mei sînt români, ori din România, ceea ce pentru mine e același lucru: că acești eroi au gîndit și au grăit, — în sufletul meu, timp de ani îndelungați, — în românește, oricît de universală ar fi simțirea lor redată în artă. Iată cîteva motive, care adăugate la cutezanța mea de-a scrie românește, precum și la numărul cititorilor mei din România, îmi dau dreptul de-a fi scriitor român...". Dacă desprindem din cele de mai sus că personanejele sale au fost gîndite și exprimate în sufletul autorului în limba noastră, urmează, logic, că edițiile franțuzești ale operelor sale, chiar dacă au fost anterioare, sînt ele „traducerile" unei opere concepute în românește — iar traducerile sale de autor nu sînt altceva decît încercarea de a reconstitui originalele.

Discuția asupra acestui subiect într-adevăr puțin obișnuit în literatură se poate însă prelungi cu argumente pro și contra. Rămînînd numai la fapte, ceea ce se impune de la început este realitatea că Panait Istrati e scriitorul român care a cunoscut, prin cărțile tipărite în Franța și prin numărul impresionant de traduceri care s-au făcut după acestea, audiența cea mai largă. Cu totul neobișnuit este faptul că literatura care-l născuse începe să se ocupe în mod serios de el după ce numele său făcuse înconjurul globului. Studiul acestui „impact" mi se pare a fi cît se poate de interesant. Și alți scriitori de pe aceste meleaguri aspiraseră la o asemenea glorie — ceea ce este în aceeași măsură firesc și de înțeles. „Expediția" lui Macedonski întru cucerirea Parisului e numai unul din exemplele care ne arată dificultățile întreprinderii, independente de talentul cunoscut și recunoscut la noi al inițiatorului.

Acceptarea lui Panait Istrati în literatura patriei sale n-a fost în unanimitate spontană și entuziastă. Dacă unii dintre scriitori, și încă dintre marii scriitori ai epocii (l-am amintit pe Camil Petrescu, căruia i s-au adăugat Sadoveanu, Mircea Eliade, Gala Galaction ș.a.) au recunoscut de îndată în el un confrate, anumiți publiciști, uimiți de fenomenul care-i lua pe nepregătite, dar și critici de dimensiunile lui G. Călinescu, și-au exprimat pe față rezervele.

Să fie vorba doar de iritarea în fața refuzului de a aștepta mai întîi binecuvîntarea prețuitorilor de valori locali, așa cum crede Tudor Arghezi, un alt admirator al său? („Iritarea multora vine de-acolo că dl. Panait Istrati dovedea în ziua înfățișării la rampa literaturii, că existase dincolo de cuiburi și în afară de Parlamentul literar. Criticii, care păzesc cu galoane și cu sculare în picioare porțile literaturii în București, au rămas, într-adevăr, neplăcut impresionați. Ignoranța acuză totdeauna obiectul iscat pe neașteptate de nedelicatețe.")

Avînd în vedere psihologii nedispărute din viața literară nici astăzi, afirmația va fi fost valabilă pentru un număr de comentatori. Dar ezitarea nu se poate reduce numai la atît. Fenomenul Istrati producea contrarietate și din alte pricini. În momentul în care literatura noastră se sincroniza într-o parte a ei cu ultimele căutări din beletristica europeană, cînd romanul tradițional începea să pară desuet, interesul mergînd către analiza psihologică, obiectivizare, cînd se ițeau semnele avangardismului, Parisul și Europa, în loc să-i aplaude pe cei care trăgeau tare din urmă, sau înaintau, de pe acum, umăr la umăr cu ei, își întoarce privirile către un povestitor interesat „numai" de viață, de bucuriile și de dramele ei și căruia părea să nu-i pese deloc de ultimele noutăți literare.

Fascinație a pitorescului — s-au grăbit să-i motiveze scepticii impresionanta popularitate. Dar dacă de scriitori profilați pe această direcție n-au dus lipsă nici literatura franceză, nici alte literaturi în ale căror limbi îi fuseseră traduse operele, ne putem întreba, cunoscînd efemerul succes al unor astfel de scrieri și presupunînd că numai exotismul a fost sursa audienței lui Panait Istrati, cum de nu s-au plictisit încă de așa ceva cititorii care arată astăzi un interes crescut numeroaselor reeditări din opera prozatorului român?

Explicația ecoului operei nu este, evident, nici pe departe atît de simplă. El însuși un personaj fascinant, Panait Istrati a atras prin acea intensitate a trăirii care captează întotdeauna interesul, dincolo de granițele geografice și de granițele limbii. Este ceea ce exprimă, cu claritate, G. Ibrăileanu: „Afară de talent, bineînțeles, și de faptul că opera sa e prima fereastră deschisă în Occident asupra unui original aspect al vieții europene, (...) cred că pricina hotărîtoare a succesului d-lui Istrati e naturalul operei sale. (...)

Ceea ce în adevăr este deosebit de «exotic» la Istrati și place prin acest exotism — și nu numai în Franța, dar și la noi, — este impresia de adevăr ce o dă opera sa, de lucru trăit, de lucru «adevărat». Prin acest caracter, opera d-sale seamănă cu literatura rusească mai veche, cu Dostoievski ori Tolstoi. (...)

Istrati, biograficește, n-a ieșit din viață. E în viața reală de toate zilele; e întîi, un om și apoi un scriitor".

P. CONSTANTIN

fundoianu sau „universul patetic"

Cu cîteva luni înainte de sfîrșitul războiului, în octombrie, acum 40 de ani, a murit în camerele de gazare de la Birkenau, Benjamin Fondane, poet, prozator, eseist și critic literar, cineast și gazetar, cetățean francez originar din România (se născuse la Iași în 1898). Avea, așadar, 46 de ani, vîrstă împărțită egal în două existențe, una în țara natală, cealaltă în emigrație, la Paris și, pentru scurte perioade, în Argentina. Biografia lui Fondane e dramatică nu numai prin finalul abrupt, dar și prin desfășurarea ei agitată, prin senzația continuă, dureroasă a neîmplinirii. Condiția dezrădăcinatului și a peregrinului damnat e motivul unic al confesiunilor din **Ulysse** (volum apărut în 1933 la Bruxelles). Autoportretul are o tragică autenticitate: „Je suis un chercheur d'or et je n'ai pas de racines / je mange tous les jours le pain de mon angoisse". Starea de provizorat e, ca să spunem așa, definitivă și gravează în operă nostalgia, sobră ori patetică, după o existență dacă nu calmă sau lesnicioasă, cel puțin ocrotită de demonii plecărilor fără sfîrșit. Instabilitatea creează o stare de neliniște, insinuează mereu o amenințare, o catastrofă ce stă să se producă.

Pentru literatura română, B. Fundoianu a rămas un scriitor foarte tînăr. Poetul precoce, prezent în presă de la vîrsta adolescenței, este secondat de gazetarul energic, implicat, la nici 20 de ani, în confruntări literare majore, în care susține, cu remarcabilă intuiție a valorii stabile, cauza literaturii de avangardă. Încă din 1921 el vede în Arghezi un reper ce trebuie așezat imediat după Eminescu.

Tinerețea scriitorului și anii relativ puțini (vreo opt) de carieră literară în țară au condus la o oarecare circumspecție în evaluarea operei, văzută ca necristalizată (motiv suficient pentru a fi marginalizată în contextul atît de pretențios al literaturii interbelice). Cu toate acestea volumul **Privelişti** (1930) a dobîndit în posteritate legatari numeroși și importanți. Numai Blaga va fi fost mai generos. Bunăoară, pentru poetul tînăr de azi (cel care a debutat după 1970) Fundoianu pare a fi mai actual decît Arghezi ori Bacovia.

S-a observat că **Privelişti** e o carte antitradiționalistă, mai puțin prin limbaj și mai mult prin reevaluarea motivelor. Peisajul rural își păstrează datele consacrate, dar ele sînt puse în relație nouă. De pildă, imaginea boilor înhămați la plug nu mai reține efortul herculean ci truda sisifică. Poetul modern vede clișee acolo unde cel clasic vedea embleme. Natura își pierde armonia originară, ochiul ignoră legi sacre și ritmul unic al firii, distinge, în schimb, o infinitate de înfățișări divergente. Detaliile din peisaj nu se completează ci distonează („Mîncați de ploaie pomii se usucă, / ca după o năvală de omizi — / și liniștea e tare ca o nucă, / și soarele s-a spart în cărămizi"), ciclurile vegetale sînt discordante, incompatibile („Cînd crinii mor palizi și-nvolți / Se-naltă bețivi trandafirii"), cele meteorologice, de asemenea, stau sub semnul anomaliilor („A prins din nou să cadă bruma-n munți — / Și-i vară totuși, după calendare"). Ca și la Bacovia, tîrgul, provincia, apare ca un spațiu hibrid în care părțile (satul și orașul) exercită una asupra celeilalte o agresiune devoratoare („Pămîntul iese-n față, se strecoară, / crește-n spărturi, se cațără prin zid, / și, gras, se-ntinde pentru-a doua oară / peste asfaltul biruit").

Fundoianu substituie armoniei întregului dezordinea părților disjuncte. Viziunea fărîmițată are la început corespondențe mai puțin sensibile în imagine (o rigoare parnasiană îi însoțește pînă la un punct poezia, însoțire binevenită, aș spune), perspectiva e dezmembrată în volume ferme, net individualizate (ca în pictura lui Cézanne) și aflate într-o expectativă provizorie. Mișcarea e imanentă și iminentă; în cele din urmă, e atotstăpînitoare. În **Ulysse** vorbește poetul modern, fascinat de peisajul urban, de tehnică, de călătorii.

Acest univers dislocat, înfățișat caleidoscopic, acest „univers patetic" (cum îl definește însuși poetu invadat de detalii prozaice, agresat de o mișcare halucinantă face carieră în poezia românească începînd cu suprarealiștii, continuînd cu iconoclaști sentimentali de felul lui Stelaru ori Geo Dumitrescu și ajungînd la „farurile, vitrinele și fotografiile" lui Mircea Cărtărescu. Inregistrar a minuțioasă a obiectelor banale, plonjarea în cotidian și inserția faptului divers, evocarea insistentă a amenințărilor iscate de civilizația tehnologică, sînt realități care se precipită ciclic în mode poetice fals novatoare, în „revoluții" purtate cu arme din panoplia bunicilor. Precursorul, modelul complet al acestor tîrzii revelații, este, indiscutabil, Fundoianu.

Și **refugiile** sale (pe care spiritul migrator le dorește cu o intensitate ce atinge disperarea și durerea) sînt importante în ordinea unor anticipații. Într-adevăr, Fundoianu are obsesia unui adăpost, rîvnește la o intimitate protectoare, e ceea ce se vede limpede încă din primele **Privelişti.** În acest context trebuie plasată evocarea universului casnic. Viziunii miniatural artizanale argheziene îi „opune" discripția senzuală și vag ironică. Bucătăriile și magaziile sînt sanctuare ale anodinului. Divanele au moliciuni de fruct, în sticle zac reverii și tăceri, pianul stă în patru labe, mesele au picioare de ciută, casa e o „fructă cu omizi în blide", lumea vegetală din preajma gospodăriilor e înfățișată cu minuție și plăcere franciscană. Această privelişte feerică a cotidianului domestic se regăsește azi la un Emil Brumaru ori Gheorghe Azap, iar în variantă mai austeră în introspecțiile lui Mircea Ivănescu. Și, important lucru, analogiile pot fi extinse dincolo de un nume sau altul căci, în general vorbind, rafinamentul senzitiv al lui Fundoianu, aristocrata lui voluptate, surprinsă deopotrivă în rigori și evanescențe, se „repetă" (uneori în deplină ignoranță a priorității) în elegiacul manierist al modei poetice de la începutul deceniului trecut. Indiferent dacă vorbim de filiații sigure, de redescoperiri lucide ori de întîmplătoare reveniri, cert este că perspectiva lirică a lui Fundoianu a depășit **priveliștile** unei epoci. Voite sau nu (de către autor, desigur) acceptate sau nu ca atare (de către urmași, se înțelege) profețiile există. Poezia ultimelor cinci decenii e serios marcată de ele.

Daniel DIMITRIU

întîiul scriitor din viața mea

Pe cînd eram de-o șchioapă și nu mai pridideam să mă minunez de realitatea imediată, astfel că, epuizat de munca de peste zi, abia mai apucam, seara, să prind începutul emisiunii de povești cu Feți-Frumoși și Zmei fățarnici, alcătuită și prezentată de bunică-mea la căpătîiul patului, întîmplarea a făcut să-l cunosc, în casa părintească, pe Valentin Silvestru. Era primul scriitor pe care-l vedeam în carne și oase, dar în mintea mea de atunci nu era deloc limpede cu ce se ocupă. Tata îmi spusese că scrie „cărți", ceea ce mi se părea de neconceput. Cărțile erau niște obiecte miraculoase, din unele mi se citeau întîmplări nemaivăzute, pe altele mi se îngăduia să le răsfoiesc după ce mă spălam bine pe mîini, pentru că aveau preafrumoase poze, cum să fie ele „scrise" de niște oameni care nu se deosebeau prin nimic de ceilalți? Și, apoi, cine a mai văzut scriitor tînăr? Scriitorul e, prin definiție, bătrîn, un moșneag cu părul alb și mustăți groase, cu ochelari și baston. Oare unde-și va fi ascuns, dacă e scriitor, Valentin Silvestru mustățile și bastonul și ochelarii? Cînd, la răstimpuri, îl revedeam, îi cercetam pe furiș înfățișarea, doar-doar voi descoperi semnele distinctive ale scriitorului, de a căror existență nu mă îndoiam nici o clipă. Nu mai știu dacă le-am dat de urmă, presupun că da, însă, multă vreme după aceea, cînd auzeam că cineva e scriitor, îl comparam, ca să văd dacă are înfățișarea corespunzătoare acestei îndeletniciri, cu Valentin Silvestru. Și, de obicei, nu avea. Adolescent fiind, îmi făcusem un obicei din a-i asculta duminică de duminică vocea inimitabilă, egală și placidă, înmuind cuvintele într-o pronunție de moldovean iremediabil, la **Poșta veselă.** Și în timp ce mă amuzam de savuroasele-i răspunsuri, încercam să mi-l închipui citindu-le dinaintea microfonului, cu o mină serioasă, însă de o seriozitate — cum să spun? — fragilă, de parcă abia ar aștepta să se destindă într-un zîmbet. Au trecut ani de atunci, ne întîlnim destul de rar, schimbăm impresii fugare, ne întrebăm de sănătate, dar de fiecare dată nu mă pot opri să închid pentru o clipă ochii și să ascult curgerea domoală a vocii care, pentru mine, e definitiv legată de acea rubrică radiofonică. Iar cînd îi deschid, regăsesc chipul lui Valentin Silvestru din îndepărtata-mi copilărie, poate că mai împlinit, dar același. I-am citit, între timp, cărțile, și pe acelea de ficțiune, revărsînd din pagini un umor sănătos și o ironie mușcătoare, și cercetările de istorie a teatrului, și foiletoanele dramatice, despre cîteva mi-am îngăduit să formulez unele păreri, e drept că sumare, și nu din lipsă de timp, ci dintr-o reținere afectivă. Fără să o știe, Valentin Silvestru mi-a marcat definitiv existența și oricît de mari sînt meritele prozatorului, istoricului și criticului teatral, ale animatorului cultural, ele sînt covîrșite de titlul întîiului scriitor din viața mea. Întîiul, adică, sentimental vorbind, unicul. La mulți ani!

Al. DOBRESCU

vocația istoricului

Prin tot ce a dat pînă acum culturii românești, Alexandru Zub a cîștigat un loc de seamă în istoria istoriei. Faptul nu decurge atît din cantitatea impresionantă a contribuțiilor sale, cît din conținutul lor, unul ce îndreptățește plasarea autorului în seria spiritelor alese ale gîndirii istorice românești de la Miron Costin și Dimitrie Cantemir la M. Kogălniceanu, A. D. Xenopol, N. Iorga, V. Pârvan ș.a. Despre toți, Al. Zub a scris pagini memorabile, într-un efort sistematic de recuperare a valorilor istoriografiei românești, cu alte largi deschideri ce derivă de aici pentru istoria culturii și a ideilor. Mărturia acestui efort stau cărțile sale despre istoricul Kogălniceanu (1974), despre Vasile Pârvan (1974 și 1983), „Junimea" (1976), istoriografia postpașoptistă (1981), fără a mai aminti eseurile în limbile de circulație, biobibliografiile, edițiile îngrijite, coordonate sau acelea datorate sugestiilor sale. Lista în sine de titluri arată o prezență dintre cele mai active în viața cultural-științifică. Dar, inevitabil, restituirile științifice ale autorului trădează propriile-i preferințe și atitudini istoriografice. Cartea sa mai recentă despre istorismul românesc, **Biruit-au gîndul,** a îngăduit poate cea mai largă expunere a crezului împărtășit în această materie de istoric.

Crezul trădează însăși vocația istoricului riguros, hotărît să respecte adagiul justițiar **suum cuique** într-un domeniu vast ca acela al istoriei ideilor. Pe această cale, Al. Zub a putut îndrepta mai mult atenția pe marginea relației dintre tradiție și inovație sau a modelelor culturale, îmbogățind istoria istoriei și a culturii cu un mod de analiză problematizant. El avantajează, desigur, justa circumscriere în timp și spațiu a contribuțiilor culturale de valoare, ca acelea datorate lui M. Kogălniceanu, A. D. Xenopol, V. Pârvan, dar, în acest fel, Al. Zub a făcut din ancheta istoriografică o parte mai activă a conștiinței sociale, în raport cu nevoile culturale ale societății. Pilda predecesorilor se resimte și în această rîvnă. Cărțile despre Vasile Pârvan, spre exemplu, i-au îngăduit lui Al. Zub să-și mărturisească crezul despre muncă și viață, identificîndu-se aproape cu „modelul" său, așa cum Vasile Pârvan se identificase cu Anaxandros.

Rîndurile de față nu pot să fie însă a analiză corectă a istoricului. Vecinătatea este adesea stînjenitoare pentru judecăți care să nu pară emanația adulației interesate. Istoricii au însă datoria să reflecteze mai mult la valoarea reală a unui model ce ar părea coborît din ceața altei lumi. Ținînd seama de raportul dintre om și epocă, s-ar înțelege atunci drumul unui destin ambiționînd să înfrunte timpul pentru a sluji pînă la capăt deviza istoricilor de seamă care s-au dorit mereu folositori neamului lor.

Generația „mea" a avut privilegiul să asiste la afirmarea rapidă în constelația istoricilor a lui Al. Zub. După lungi preparative științifice au urmat cărțile: prima în 1971, următoarele două în 1972, cînd tocmai pășeam în anii studenției. Nu i-am ascultat vocea în amfiteatre, dar, cu toate acestea, cuvîntul scris și apostolatul peripatetic sau între pereții biroului său, mereu neîncăpător de cărți, de la Institut au înlocuit ceea ce ar fi putut oferi o catedră.

Azi, am privilegiul să știu că Al. Zub mai are cîteva cărți sub tipar sau în lucru, una chiar despre geneza spiritului critic în istoriografia română, alta despre direcțiile istoriografice actuale din lumea întreagă. Nimeni nu va putea separa însă din biografia sa intelectuală efigia primei tinereți, așa cum am putut să o văd într-un număr al unei gazete din 1956. Este chipul studiosului la masa de lucru a bibliotecii de istorie și cine îl vede regăsește în el chipul cercetătorului de astăzi.

Ștefan LEMNY

panoramic editorial

CORNELIU LEU :
„romanul unei zile mari"

Motivele pentru care consider că **Romanul unei zile mari** de Corneliu Leu (ediţia a doua, revăzută şi adăugită, Albatros, 1984) este cea mai bună carte literară despre evenimentele acelui August '44 şi, în genere, una din cele cîteva cărţi româneşti de mîna întîi cu subiect istoric — sunt, pe scurt, următoarele :

1. Documentarea pe care o vădea autorul încă de la prima ediţie (1979) era copleşitoare — şi ediţia nouă încă o augmentează. Am făcut, ca simplu test, confruntarea primelor 150 de pagini, în care am găsit (la pp. 11, 41, 44, 93, 97, 102, 106, 109, 134 ale ed. a I-a) adaosuri masive şi funcţionale, chiar capitole întregi, care nu încarcă, ci nuanţează, elucidează, înviorează. Stenograme, declaraţii, cuvîntări, studii istorice, amintiri ale participanţilor, afişe, programe radiofonice sau fragmente de presă sunt, cu iscusinţă de bun povestitor şi analist, topite într-un flux omogen. Ca **diavolul** şchiop al lui Lesage, Corneliu Leu dă cu egal aplomb la o parte, în faţa cititorului, acoperişuri de palat regal sau casă conspirativă. Aş utiliza, ca termen de comparaţie, o lucrare literară situată pe linia de mijloc dintre **Caragiale** al lui Şerban Cioculescu şi **Un om între oameni** al lui Camil Petrescu.

2. Şi-n bine, şi-n rău, istoria e făcută de oameni — şi aceştia **există** şi **trăiesc** în paginile **Romanului unei zile mari.** Militanţii Partidului Comunist (Nicolae Ceauşescu, Elena Petrescu, Lucreţiu Pătrăşcanu, Gh. Gheorghiu-Dej), generalii armatei române (Anton, Dămăceanu, Teodorescu), liderii partidelor „istorice" (Maniu, Mihalache, Brătianu), cei doi Antoneşti, potentaţii regimului (Piki Vasiliu, Eugen Cristescu), regele şi anturajul său, Hitler şi ştabii din România ai Reichului (Friessner, Gerstenberg, von Killinger) sunt prezenţi în carte prin vorbele, atitudinile, gîndurile, faptele lor, fiind realmente **personaje de roman.** Autorul are, aici, o imaginaţie sobră şi plauzibilă. El ştie să transforme o stenogramă într-o scenă vie, cu indicaţii de gestică, mimică, vestimentaţie, ton, mişcare, fără să dea impresia că literaturizează, că romanţează. Intuiţia psihologică a lui Corneliu Leu e remarcabilă, figurile care apar în paginile sale nu sunt doar nume, ci capătă „volum", relief, pentru că autorul — sprijinit pe document — le recompune fondul sufletesc, moral sau mental al acţiunilor. Fără a cădea în maniheism, Corneliu Leu evidenţiază nobleţea lăuntrică a celor ce au lucrat întru binele ţării, evitînd însă a-i glorifica bombastic — după cum cei care au jucat un rol mai mult sau mai puţin nefast nu sînt caricaturizaţi, şarjaţi cîtuşi de puţin. Aici găsesc eu meritul esenţial al cărţii. Nu e rejetat aportul portretistic al anecdotei, dar, aş zice, într-un spirit lovinescian, pentru marcarea unei dominante, deloc pentru pitoresc.

3. Cartea e trainică şi prin arhitectura ei. Desfăşurarea epică a secvenţelor e abil coordonată, cîmpul se lărgeşte sau se îngustează, investigînd amplu strada, locurile publice şi starea lor de spirit sau, dimpotrivă, în profunzime, frămîntările, dilemele unui personaj ; capitolele se încheie uneori, cinematografic, în puncte de vîrf, pentru a schimba planul, ele se succed întru-n montaj nervos şi limpede convergent, există un crescendo al tensiunii pe măsura apropierii de „ora H", ca zgomotul tot mai acut al unui rîu ce vine spre cascadă.

MIHAI STOIAN :
„o zi pentru nemurire"

Cartea lui Mihai Stoian **O zi pentru nemurire** (Ed. Militară, 1984), este şi ea consacrată aceluiaşi eveniment istoric, fiind subintitulată însă „roman-colaj". Genul — dacă există unul — este specialitatea autorului. Succesul unora din titlurile sale le-a confirmat valoarea, într-un plan sau altul **(Reabilitarea unui haiduc, Eroare judiciară, Moartea unui savant).** Nu înţeleg însă de ce volumul de faţă se vrea **roman.** Doar fiindcă acest gen proteic fascinează, preponderent, marele public ? Pentru că **O zi pentru nemurire** nu e în nici un fel roman, în ciuda paragrafelor seriale, cam rebarbativ numite **Sine, Retro, Engramă.** Sau, dacă e, atunci totul e roman : **şi România pitorească, şi Bunul simţ ca paradox** şi **Mărturia unei generaţii.** Romanul, oricît de elastic l-am dori, rămîne încă o construcţie epică, narativă, cu personaje, acţiuni, psihologii, conflicte, intrigă, simboluri etc. Presimţind parcă obiecţia, autorul afirmă, în „Cuvîntul de încheiere", că „personajul central [al cărţii sale] nu-i altul decît Istoria". Formularea e, totuşi, retorică : istoria e, cum chiar Mihai Stoian bine zice, „scriere de suflet a oricărei naţiuni", dar personaj de roman n-o putem socoti, dacă nu pulverizăm noţiunile. În acelaşi „Cuvînt...", autorul mărturiseşte că scopul i-a fost „a Repovesti [majuscula aparţine lui M. S.] contemporanului adevărul istoric în necurmata-i curgere". Tocmai aici e hiba. Plină de documente interesante, foarte multe tipărite şi cunoscute, altele de circulaţie mai restrînsă, bogată şi ambiţioasă, ramificîndu-şi intenţiile mult dincolo şi dincoace de urmărirea clară a drumului genezei, organizării şi realizării „zilei pentru nemurire" (începutul, adică, al Revoluţiei de eliberare socială şi naţională, antifascistă şi antiimperialistă), părînd, pe porţiuni, un almanah de materiale jurnalistice, literare, intime, istorice asupra perioadelor pre- şi post-belică, comentînd (sarcastic deseori, inadecvat ici şi colo) documentele — cartea lui Mihai Stoian, profitabilă, repet, pentru amatorul de istorie, **nu povesteşte** şi nu face sensibilă „necurmata curgere a timpului". Montajul componentelor e foarte zig-zagat, relaţia dintre ele e de multe ori incertă, şocul nădăjduit prin **juxtapunere** se produce rar, fragmentele reproduse sunt folositor alese, sunt adînc relevante pentru ambele „tabere" (josnicia monstruoasă a hitlerismului şi, opusă acestuia şi dictaturii interne, strădania patriotică a forţelor progresiste, în frunte cu Partidul Comunist), zguduitoare chiar, dar nu se leagă epic, nu fuzionează într-o fluenţă romanescă ci, înşirîndu-se într-o patetică formulă de „magazin istoric", avem de-a face, în fond, cu un **eseu-colaj istoric,** cu intercalări strict subiective, memorialistice; nu e un film, ci o suită de **diapozitive** cu facsimile — aşa încît, dacă setea de informare a cititorului e suficient potolită, apetitul său estetic rămîne neîndestulat.

George PRUTEANU

ION LAZU :
„curtea interioară"

Cu romanul **Curtea interioară** (Ed. „Albatros", 1983), Ion Lazu se află la cea de-a cincea sa carte de proză. Redactat, pare-se, mai demult („ianuarie 1971 — ianuarie 1973", cum aflăm de pe ultima filă), acest din urmă volum este, valoric, inferior precedentelor două **(Blana de viezure** şi **Rămăşagul)** ; prea multe pasaje discursive în care personajele se întrec în a-şi etala cunoştinţele de specialitate (Radulian, de medicină, şi Emil de geologie), insistenţa naratorului asupra unor stări simple, cu accente melodramatice şi graba de a le expedia pe cele complexe, numeroase idei interesante, nefinalizate însă din cauza inconsistenţei edificiului epic propriu-zis — iată cîteva elemente care subţiază structura romanului şi coboară cota valorică stabilită de Ion Lazu prin cărţile sale anterioare. „Intriga" cărţii se coagulează în jurul faptelor dar, mai ales, al gîndurilor medicului Radulian (un personaj care îşi gîndeşte lumea-curtea interioară dar făptuieşte prea puţin), al cărui statut epic se defineşte între limitele **dialogului** cu destinul şi întîmplările sale, intenţia naratorului fiind aceea de a-şi urmări protagonistul pe parcursul a ceea ce s-ar putea numi traiectul maturizării sale sentimentale ; viaţa afectivă a medicului se află mereu în prim-planul textului, experienţele sale erotice pendulînd între romanţios, copilărire şi eşec : prin studiul legăturilor lui Radulian cu două femei, ca şi prin modul de rezolvare a unor situaţii epice din planul secundar al romanului (menajul geologului Emil), prozatorul face explicită problematica volumului : **cuplul** şi datele existenţei afective a protagoniştilor săi. „Relaţia" destinului lui Radulian este aceea a dorinţei „autoexprimării", iar „mobilul" este crearea unei „imagini favorabile" despre sine ; din eşec în eşec (personajului îi lipseşte atît luciditatea necesară împlinirii amintitei dorinţe, cît şi abilitatea manevrării relaţiilor sociale şi afective). Radulian se „maturizează" totuşi, învăţînd să primească „loviturile vieţii", depăşind adică pragul fragilităţii vîrstei adolescentului : iată punctul final al acestei maturizări care înseamnă **conştientizarea** propriului statut social şi afectiv ; „Iar eu, îşi spunea Radulian, eu folosesc un film voalat. Trăirile mele nu se răsfrîng asupra nimănui, nu se reflectă în faţa cuiva, din preajmă; nu se raportează la cineva anume, nu i se adună în minte, închegînd un ins plauzibil, închipuind un destin de om. Sînt lipsit de martori, care să mă vegheze dintr-un alt punct de vedere decît al meu, şi să mă confirme. Cineva care să mă ierte, mizînd pe mine încă şi încă o dată, pînă la capăt". Filmul voalat al unei existenţe ratate şi „moralismul" de bună calitate, pe care l-am remarcat şi în cărţile precedente, reprezintă singurele fapte notabile din **Curtea interioară** a lui Ion Lazu...

Ioan HOLBAN

ANA ŞOIT :
„risipa"

După volumele de versuri **„Ţipătul păsării Ibis** (1976), **„Planeta albastră"** (1978), **„Cîntece de Ană"** (1981) şi valoroase culegeri de folclor mineresc (versuri şi proză), noile poeme apărute sub titlul „Risipa" întregesc profilul poetic al Anei Şoit. Apreciată, la debut, de către Demostene Botez şi Aurel Martin, apoi de către Ştefan Aug. Doinaş, poeta a evitat cu obstinaţie orice prezenţă în reviste, faptul atrăgînd, după cum se pare, şi indiferenţa cronicarilor literari faţă de creaţia ei.

Înrudită prin sensibilitate cu Otilia Cazimir şi Magda Isanos, poeta îşi dezvăluie înclinaţia spre meditaţie : „Plopul e de-al casei... — Stăm de vorbă plăsmuind cîntece. / Nu ştim niciodată / De unde vin şi unde se duc / Vibrările imensităţii". **(Eu şi plopul),** din vol. **„Ţipătul păsării Ibis".**

Alteori notaţia apare expurgată de sentiment, precum în **„Vis de scoică",** din acelaşi volum : „Plecasem din anotimpul galben / Al arborilor în delir, / Cu frunzele crispate, / A mai rămas regretul, un fior ? // Cuţit înfipt în spate... // Timpul s-a scurs peste noi solitar; / Aştept ca rana să se închidă, / Rotunjind noul mărgăritar". Iată şi virtuţi pastelistice, în aceeaşi exprimare condensată : „Munţi înşeuaţi cu mesteceni / Şi vînt. Adîncimi neatinse de buza securii... / Ce mînă din sceptrul cel verde te-a frînt, / Os din altarul cel sfînt al pădurii ?" **(Furcă de tors, în Apuseni).** Tonul elegiac, învăluitor prin autenticitatea trăirii şi gravitatea rostirii, aduce acorduri proaspete : „Ascult buruienile simple / Cum putrezesc într-o vară, / Un frig imens îmi strînge / Mîinile frăgezite de ceară. / Adun tăria de-a rămîne om, / De-a conduce ca fulgerul / Orice gînd... // O, de n-aş mai simţi / tăiş de sabie sub umărul stîng !" **(Ascult buruienile).**

Aceeaşi tentă de mare sinceritate predomină şi în noul volum **„Risipa"** (1983), în care neliniştea existenţială se rosteşte cu simplitate : „Vulturii sînt atraşi de-nălţimi maiestuoase, / Pe cînd salcia către apă se-nclină... / Moarte, ia-mi pumnul acesta de oase, / Pentru un fir de albastră lumină !". **(Pentru o vreme, zborul).** Aici, în cele mai împlinite poeme, versul Anei Şoit devine lapidar, eliberîndu-se de retorism. Poeta apelează mai mult la metafore cu funcţii de simbol, precum : **mierla neagră, pinul sumbru, iarba înnădită, parcul bătrîn şi resemnat, revolta rădăcinii-n humă,** etc., fiecare sugerînd declinul, tristeţea declanşată de trăirea acută a sentimentului timpului. Este evident că în poezia de atmosferă şansele de a obţine efecte notabile (şi chiar memorabile), cresc simţitor. Poemele intitulate: **Ca frunza, Visul, Tril, Pinul, Unde am greşit ? Să-mpărţim duios amintirile** şi **Floare albă** atestă prezenţa unui lirism elevat şi a unei expresivităţi moderne. Sentimentul cosmicului se alătură celui al timpului : „Mi se zbate inima ca frunza / În voia vîntului, / Vin păsări rătăcite şi-mi împînzesc / Ţinutul ; / Stau credincioasă la rădăcina / Pămîntului, / Plătindu-i în dragoste / Tributul". **(Ca frunza).** Sau în acest poem de şase versuri : „Cred că mă voi trece / În salcîmul cu crengi diafane / Ce dăinuie ca o fantomă / În inima satului. // Va fi o amiază cu fruntea rece / Predestinată parcă plecatului".

Volumul **Risipa** i-a deschis, prin ce are mai bun, un orizont de sărbătoare poetei de la Cluj.

Haralambie ŢUGUI

ION TUDOR IOVIAN :
„pădurea de pini"

Am în faţă volumul de debut **(Pădurea de pini,** C. R., 1983) al unui poet despre care n-am auzit pînă acum nimic. Vreau să spun, de la început, că e un poet serios, care cunoaşte bine legile scrise, dar şi pe acelea abia intuibile ale poeziei, capcanele şi slăbiciunile ei. Ion Tudor Iovian poate să trezească încredere chiar şi cu poemele nereuşite (inevitabile între cele 115 pagini, ba chiar necesare) ,astfel probînd că nu e deţinătorul unei... reţete (!) infailibile. Temele şi „categoriile negative" cultivate de el : realitatea / visul, moartea, înstrăinarea (care revine mereu) lipsa de sens, „blestemata frumuseţe", nevoia de puritate — sînt aceleaşi pe care le întîlnim, mai tranşant sau mai voalat, la orice poet. Nici la nivelul formei, deci al modului **cum** spune, nu există semne prea vizibile care să-l detaşeze net de tinerii poeţi apreciaţi azi. Sau e vorba doar de o similitudine a unghiurilor de vedere ? Iată de pildă : la fel ca la mulţi alţii, şi la Iovian **realitatea** are drept atribut esenţial agresivitatea („în ţîrîitul greierilor deja se aude cîntecul metalic / al realităţii pe şenile / care ne va înghiţi, ne înghite ne-a înghiţit" — **L'enfant maudit** ; „dacă în loc să-ţi ascunzi faţa în palme primeşti / în plin pumnul realităţii" — **Dincolo de strigăt începe lumea) visul** e salvator, oferă posibilitatea de de a-ţi crea un univers familiar — contaminat totuşi şi el de „negru" („dar peste partea din mine care VEDEA visul / şi-a pus sigiliul greu / gheaţa") ; **verbul poetic** are ştiuta putere magică de a crea şi de a restrucutra universul („şi te întorci fără să ştii de ce / la o floare care numai prin cuvinte există" — **o casă anume)** ; **ninsoarea** e simbolul purităţii dar şi al iluziei dorite să acopere urîtul... etc. Da, este un unghi de vedere comun multor poeţi. Şi totuşi, la I. T. Iovian există un fel propriu de a privi „prostit în jur". Este reacţia celui contrariat, „înstrăinat" de un univers nerecognoscibil, un univers la fel de labil ca şi firea omenească. Labil ca şi poetul însuşi care neagă şi proslăveşte concomitent acelaşi lucru. Spre exemplificare : realul real e discreditat, lui preferîndu-i-se un... „real (al imaginaţiei)". În acelaşi timp, peste tot apar dovezile unei cramponări febrile de existent, chiar dacă numai de unele semne ale acestuia (creanga de merişor sălbatic — „ideogramă a speranţei" —, un întreg arsenal de flori, aburul serii etc.) ; tot el este cel care respinge „otrava imaginaţiei" („dar iese / în lumina sură şi grea / şi o gheară / care se înfige cu lăcomie în crengile merişorului sălbatic // singurul care nu e încă atins de otrava imaginaţiei — **s-au rupt).** Însă dincolo de statistica, avînd întotdeauna ceva meschin cînd e vorba de artă şi nefiind concludentă decît în vagi proporţii, există la poetul în cauză inefabilul dintr-un poem ca acesta : „crud la trup îmi număram anii / după dispariţia prunilor din faţa casei, a colinei / cu împărăţii de şofran. // mi se amesteca sîngele vărsat pe mărăcinişuri /cu mierea nucilor în martie. // (nesfîrşită-i bucuria călătoriei) // îmi desluşeam zvîcnetul inimii / în oul de pitulice încins de fierbinţeală, // astfel dăinuiam — în eternul prezent : cerească povară îmi era cîntecul". **(Vîrstă).**

Mariana CODRUŢ

VASILE IONIŢĂ :
„nume de locuri din banat"

Editura Facla din Timişoara a publicat cartea lui Vasile Ioniţă **Nume de locuri din Banat,** lucrare ce se înscrie în sfera cercetărilor de toponimie şi reprezintă un rezultat cu totul remarcabil al lor. Cunoscut prin studiile publicate în ultimul deceniu, Vasile Ioniţă se preocupă de mult timp de culegerea (prin anchete proprii sau prin corespondenţi) şi de interpretarea numelor topice din Banat. Bun cunoscător al terminologiei păstoreşti şi al celei agricole, stăpîn pe mari zone ale terminologiei de botanică populară, autorul acestei cuprinzătoare scrieri pune baze mai solide cercetărilor toponimice din partea de sud-vest a ţării, recomandîndu-l ca un specialist în materie.

Vasile Ioniţă porneşte de la ideea că toponimia reprezintă o „expresie a legăturii dintre om şi pămînt" şi admite constatarea lui Nicolae Drăganu cu privire la dificultăţile şi riscurile stabilirii corecte a originii unor nume topice. Ca şi alţi lingvişti, Vasile Ioniţă consideră că numele de munţi, de ape mari, de aşezări omeneşti şi de cîmpii constituie **macrotoponimia** sau **toponimia majoră** şi că numele de văi, de rîpe, de şesuri, de dealuri, fîneţe, păduri, izlazuri şi altele constituie **microtoponimia** sau **toponimia minoră.** Între elementele acestor compartimente există unele deosebiri importante. Toponimia majoră a suferit numeroase schimbări, pe cînd celelalte nume topice s-au păstrat în afara influenţelor străine, mai aproape de graiurile populare.

Vasile Ioniţă are meritul de a face, cu multă prudenţă, aprecieri interesante privind originea unora dintre numele topice pe care le discută, punînd în mai multe rînduri la îndoială soluţiile la care au ajuns alţi învăţaţi. Cînd însă, lipsa de dovezi stînjeneşte formularea unei concluzii, autorul arată aceasta şi lasă chestiunea în seama unor cercetări viitoare, adică procedează aşa cum se cere, fără să forţeze lucrurile.

Cititorii mai puţin familiarizaţi cu scrieri de felul acesteia, dar şi lingviştii specializaţi în toponimie, fiecare în felul său, au de dobîndit informaţii de mare însemnătate şi pot reţine multe interpretări valoroase, constatînd în acelaşi timp că lucrarea lui Vasile Ioniţă este rezultatul unei mari pasiuni şi al unei foarte solide pregătiri de specialitate.

Lucrarea prezintă un interes aparte pentru înţelegerea unităţii toponimiei **româneşti** şi, în plan mai larg, a **limbii române** şi a continuităţii, de aceea, va fi primită cu acelaşi interes şi de către istorici.

Ion POPESCU-SIRETEANU

contexte

plăcerea lecturii (II)

G. Călinescu, tînăr, glosa într-un număr din 1928 al revistei **Viaţa literară,** cunoscuta publicaţie a lui I. Valerian, pe tema — **Cum se citeşte o carte.** Nu e lipsit de interes să ne amintim ce scria marele profesionist şi performer al lecturii, care avea să mărturisească apoi că el nu citeşte cărţi, ci literaturi. Un orgoliu în care există, în fond, şi destulă umilinţă. Orgoliul şi umilinţa celui care, nu fără cinism, îl sfătuia pe un candid şi insistent cercetător de la Institutul al cărui director era, să nu mai încarce rafturile şi aşa doldora de cărţi cu încă un op ; ale celui ce consideră ridicolă şi lipsită de orice filozofie deplîngerea celebrei Biblioteci din Alexandria dispărută în flăcări. Însetat de absolut, genialul cărturar avea un acut simţ al relativului. Semnul marilor spirite. Revenind, să vedem ce scria criticul, la vîrsta de 29 de ani, în **Viaţa literară :**

„Cărţile nu se citesc în public ; cu ele te închizi în casă, în singurătate. Poziţia în care consulţi o carte este de o însemnătate capitală.

Versurile, spre pildă, se recitesc umblînd în jurul odăii, pentru a le da un ritm declamator. (Pentru cine l-a auzit pe G. Călinescu citind romanţa **Pe lîngă plopii fără soţ** — în româneşte sau în versiune italiană, ca să nu mai vorbim de propriile-i poeme, această „recomandare" nu e deloc surprinzătoare — n.n.).

Romanele de acţiune le citesc întins jos cu capul în mîini, ca un şef de stat major deasupra unei hărţi strategice pe care îmi studiez mişcarea eroilor.

Literatura de analiză se gustă, culcat pe spate. După fiecare moment psihologic, ai astfel prilejul să laşi cartea jos şi să urmăreşti cu ochii în tavan perspectivele sufleteşti ale cărţi". (Cine spunea că lectura criticului este o **lectură gînditoare ?).**

Sigur, toate aceste confesiuni ale unui incomparabil cititor, cum era autorul lui **Şun,** care, se ştie, nu dispreţuia şi nici nu putea să ocolească lectura rapidă, în diagonală, conţin nişte — cum să le zic? — principii privind cititul izvorîte dintr-o invidiabilă experienţă a lecturii, ce nu pot căpăta un caracter general aplicabil. Cu atît mai mult cu cît, de la o epocă la alta, se schimbă nu doar gusturile, dar, odată cu civilizaţia, şi habitudinile cititorului, ale cititorului de rînd şi ale criticului. Nimeni nu mai este astăzi mirat dacă-l surprinde pe un critic citind un roman serios, de analiză profundă, cu dese şi derutante alternanţe şi întretăieri de planuri, în tramvai, în autobuz sau în metrou. Chiar la orele de vîrf, cînd acestea, de altfel peste tot în lume, sînt mai mult sau mai puţin aglomerate. Aş putea da aici destule nume. Trăim într-un secol care se grăbeşte, cînd biologic durata vieţii a crescut, dar psihologic este mult mai scurtă. Criza de timp e acută. Şi totuşi se mai scriu şi, ceea ce e şi mai important, se citesc şi astăzi romane de peste 500 de pagini, clasicii sînt mai actuali ca oricînd, cartea rămîne aşa-zicînd pe piedestalul ei a cărui înălţime n-a fost, din fericire, tulburată de explozia mijloacelor moderne, electronice de comunicare în masă : cinematograful, radioul, televiziunea. Iluzia triumfului, a cîştigării supremaţiei pe care acestea din urmă au avut-o la un moment dat, a fost, se pare, spulberată, deşi competiţia continuă. Atîta timp cît cartea îşi va păstra acest loc înalt, privilegiat, iar cititul va rămîne o dimensiune principală a vieţii noastre, omenirea nu-şi va pierde, dacă nu altceva, măcar speranţa.

În ipostaza de cititor, chiar şi scriitorul, care, se ştie, ca orice artist, e subiectiv, iritabil şi vanitos, devine inocent şi pur, lăsîndu-se subjugat de lumea cărţii, absorbit în universul lecturii, înfrîngîndu-şi ideosincraziile, uitînd avatarurile şi meschinăriile vieţii literare. Un prozator român de azi, după ce a citit **Un veac de singurătate** de Gabriel Garcia Márquez, a scos un strigăt de bucurie şi totodată de disperare care îl înnobilează (citez din memorie) : dacă aş fi scris eu această carte, m-aş fi sinucis. Iar Márquez însuşi mărturiseşte, la rîndul lui — relevînd cum se poate mai convingător plăcerea lecturii şi fascinaţia, miracolul irezistibil al literaturii —, că, aflîndu-se pe la jumătatea unui roman ce-l acaparase total, era stăpînit de teama că moare înainte de a ajunge la final.

Că scriitorul contemporan are şansa de a dialoga cu un cititor mult mai cult, mai experimentat, mai problematic, şi mai exigent ca în trecut este dincolo de orice îndoială. Din păcate, încă se mai aud opinii, exprimate direct sau indirect, conform cărora în plăcerea lecturii s-ar manifesta de fapt dorinţa de evadare dintr-o lume contradictorie, ameninţată de multe pericole, o lume în care, e drept, există destulă confuzie, îndeosebi în planul valorilor. Viaţa, realitatea culturală însă infirmă asemenea aserţiuni, le denunţă, în fond, graba, superficialitatea. Cum se împacă tendinţa de evaziune a cititorului cu interesul său enorm, în proporţii de masă, pentru literatura-document ? Am în vedere nu hibridul beletristic pe care unii îl aşează sub această denumire, de-altminteri o formulă destul de vagă, dacă nu total improprie, ci cărţile-document referitoare la evenimente şi personalităţi istorice, jurnale şi memorii ale unor oameni politici, diplomaţi, reporteri etc. Cum se împacă, în fine, o aşa-zisă dorinţă de evadare a cititorului cu succesul extraordinar înregistrat în vremea noastră în însemnate şi întinse spaţii spirituale, şi tocmai acolo unde te-ai aştepta mai puţin, cărţile de ficţiune realistă, în speţă de romanele în care meditaţia socială şi politică este dublată de reflecţia filosofică generată de istoria prezentă, de epoca noastră, de istoria umanităţii în ansamblu, o literatură de tipul celei a lui Marin Preda ? Este simptomatic că şi într-o carte de critică, cititorul contemporan nu mai caută atît judecăţi de valoare estetică, clasificări şi abstracte consideraţii, ci mărturia sau portretul moral, deci documentul. Aceasta nu înseamnă, e o evidenţă, tendinţă şi dorinţă de evadare din realitatea imediată sau mai îndepărtată, ci, dimpotrivă, implicare.

Trăim într-o vreme cînd nu doar se vorbeşte mult despre conştiinţă, dar cînd conştiinţa tinde să devină măsura şi izvorul tuturor lucrurilor. Şi literatura adevărată a fost şi este ea însăşi o conştiinţă. În acest sens, plăcerea lecturii e o expresie a libertăţii şi este sinonimă cu plăcerea şi demnitatea de a fi om. În nobila postură de cititor, omul devine mai puternic, aproape intangibil. Aşa cum scrie **Constantin Ţoiu** într-un foarte frumos şi subtil eseu despre lectură : „Greu să ataci un om citind. Greu, cum l-ai ataca în somn ori în vis..."

Constantin COROIU

o instituţie fanion a muzicii româneşti

Joi, 17 septembrie 1981, ora 19,30 — la Iaşi, Duminică, 20 septembrie 1981, ora 20 — la Bucureşti, în cadrul Festivalului internaţional „George Enescu" aveau loc două reprezentări unice, în concerte-spectacol, ale operei „OEDIP" — tragedie lirică în patru acte (şase tablouri) de George Enescu. Acele momente de înaltă cutezanţă artistică rămîn, alături de alte memorabile prezenţe, date de aur în cartea de onoare a Filarmonicii „Moldova" din Iaşi, iar pentru noi, publicul, aprigi iubitori de muzică, amintiri de neuitat.

Leagăn, din vechime, al vieţii şi culturii pe pămîntul patriei, Iaşul constituie în istoria poporului român, mediul în care întotdeauna artele s-au confruntat înţelept, devenind bunul spiritual cel mai de preţ pentru înălţarea edificiului culturii noastre naţionale. În acest consens, Filarmonica „Moldova" — instituţie fanion a artei muzicale din România — a îndeplinit de-a lungul anilor cu acea tenacitate proprie trudei şi pasiunii, prin susţinerea unui impresionant număr de concerte, acele deziderate de a propaga creaţia muzicală românească şi universală, de-a educa şi forma generaţii şi generaţii în spiritul unei personalităţi complexe a omului modern. Dimensiunile vieţii muzicale se pot extinde numai în condiţiile existenţei unor instituţii de un înalt profesionalism şi fără îndoială, Filarmonica ieşeană se înscrie cu „brio" la acest parametru.

Există personalităţi cărora eroziunile fireşti ale scurgerii anilor nu le ştirbesc cu nimic atributele care i-au definit, culmi ale gîndirii proiectate definitiv în conştiinţa umanităţii, momente de sinteză ale unor îndelungi gestaţii, adevărate efigii ale unor semnificative date evolutive în care, după cum ar spune regretatul compozitor Mihai Moldovan „realul se amestecă cu legenda în retorta anilor, chipul, opera, viaţa fiind investite cu atribute noi, mult mai semnificative, mai sugestive". Astfel de personalităţi au cimentat şi au concretizat, în timp, şi orchestra simfonică ieşeană. Dintre acestea amintim cu mare cinstire pe Enrico Mezzetti (primul dirijor al orchestrei), Antonin Ciolan, Emanuel Elenescu, Achim Stoia, Radu Botez la care se adaugă contemporanii noştri Ion Baciu şi George Vintilă.

În viaţa noastră muzicală Filarmonica „Moldova" este o instituţie complexă, are funcţia unei şcoli alese, care atrage şi educă generaţii nesfîrşite de iubitori şi de profesionişti ai muzicii. Prestigiul şi experienţa dobîndită în deceniile anterioare, tendinţele şi aspiraţiile prezente, situează filarmonica ieşeană la înalte cote ale măiestriei artistice. Grupînd valoroase talente ale artei interpretative, muzicieni cu o serioasă pregătire profesională, orchestra simfonică, corul academic „Gavriil Musicescu", cvartetul „Voces" şi trio „Concentus Musicus" reprezintă componente ale unui templu în care desfătarea şi meditaţia artistică reunesc într-un gînd şi un sentiment compozitor, interpret şi public.

Ascultînd această minunată orchestră, nu ştii ce să admiri mai mult şi mai înainte: disciplina extraordinară a membrilor ei, tehnica ireproşabilă, personalitatea în unitate a compartimentelor, precizia ritmică, acordajul şi acurateţea intonaţiilor, respectarea cu pioşenie a „textelor" muzicale, serioasa pregătire profesională şi probitatea artistică individuală, maleabilitatea, dozarea şi echilibrul armonios al ansamblului în sfîrşit, acele calităţi de omogenitate şi de coeziune, care dau adevărata „greutate" a unui aparat orchestral de o incontestabilă valoare. „Adevăratele nestemate se află — chiar pe tărîm muzical — adeseori acolo unde cei mai mulţi nici nu o bănuie. A trebuit să vină aici, din românescul Iaşi, o orchestră simfonică pentru a demonstra o astfel de interpretare a muzicii lui R. Strauss şi Ravel, încît auditorul a fost smuls de pe locuri"... Iată o consemnare într-un cotidian german, (la care comentariile sînt de prisos), cu prilejul unui turneu de concerte al Orchestrei Filarmonicii „Moldova" în R.F.G.

Gîndurile mele s-au dorit a fi de inimă, gînduri pornite de la acele memorabile concerte de care pomeneam la început, fără a stopa în timp ceea ce este şi înseamnă pentru mine această orchestră de prieteni, fără de care viaţa muzicii nu poate exista. Deşi, nu ne găsim într-un moment aniversar, doresc să închei aceste cîteva modeste însemnări amintind cuvintele marelui Enescu: „Urez Filarmonicii „Moldova" să trăiască veacuri pentru a-şi îndeplini prea frumoasa misiune ce-i este încredinţată".

Vasile SPĂTĂRELU

cotele filarmonicii ieşene

Un gînd despre Filarmonica „Moldova" îmi solicită redacţia revistei Convorbiri literare...

În faţa colii de hîrtie mi-e frică de subiectivism.

Ansamblul simfonic al Iaşului este în mine din copilărie. Preşcolar, în anii dinainte de război, auzeam în casa părintească zeci de muzicieni vorbind despre decenala lor luptă pentru ctitorirea unei formaţii simfonice ...

În toamna anului 1942, de la galeria Teatrului Naţional, ascultam cu răsuflarea tăiată, primul concert simfonic al ansamblului ce a luat fiinţă spre fericirea tuturor acelora care se iubeau cu arta sunetelor. Din primăvara anului 1945 veneam alături de tatăl meu, violist de bază al orchestrei, la fiecare repetiţie, la fiecare concert, întîi în Sala din Armenească, apoi în cea din Cuza Vodă...

Garabet, Acker, Burada, Cătulescu, Bild, Isar, Ionescu, Repta, Horceag, Dimitriu, Ciornei, Vurpăreanu, Hariton, Stanciu, Bălănescu, Leonte, Moş Arbore, străluciţi instrumentişti ai Filarmonicii — aşa s-au numit zeii, eroii tinereţii mele.

Pînă în 1951, cînd am plecat spre Universităţile Bucureştiului am trăit cu emoţie fiecare acţiune, fiecare act, fiecare luptă a unor muzicieni ca George Pascu, Serafim Antropov, Achim Stoia, Gh. Vintilă care şi-au asumat sarcina conducerii instituţiei şi au fost cu toţii directori de linie, de putere, de perspectivă şi înainte de toate de suflet ...

Am ascultat în sălile lor, marile Filarmonici ale lumii de la Şanhai la Havana şi de la Stockholm la Roma ... Nicăieri sunetele nu aveau pentru mine, normal, bogăţia celor ascultate la Iaşi în sala Teatrului Naţional în anii copilăriei.

Peste decenii, departe de Iaşi, m-am bucurat mereu de forţa, de virtuţile imprimate Filarmonicii „Moldova" de un ardelean ieşenizat in toto — Ion Baciu.

Cunosc toate drumurile colectivului ieşean şi ale lui Ion Baciu în lume, din S.U.A. în Suedia. Ştiu cîtă putere au dobîndit filarmoniştii Iaşului confruntîndu-se cu marile ansambluri simfonice ale continentelor. Ştim ce mult a însemnat pentru istoria muzicală a Iaşului nevoia lui Ion Baciu de a dărui cetăţii, prin continuă întinerire, o formaţie de altitudine europeană.

În faţa maşinii de scris mi-e frică de subiectivism...

Desfăşurîndu-mi gîndul am însă, mai mult decît în oricare altă mărturisire sau analiză muzicologică, certitudinea că rămîn în teritoriul celei mai aspre obiectivităţi.

Sînt de multe ori vrăjit de echipa de suflători ai Filarmonicii bucureştene, de forţa lecturii la prima vedere a Orchestrei radioteleviziunii, de elasticitatea ansamblului clujean, de puterea de pătrunderea sonoră a Filarmonicii din Tg. Mureş... Îmi plac tot mai mult sonorităţile orchestrelor de la Botoşani, Bacău, modelate de virtuozi ai expresiei ca Ovidiu Bălan, Modest Cichirdan...

Cred însă că de mulţi ani, cotele înaltei calităţi muzicale sînt atinse, înainte de toate, de Filarmonica din Iaşi...

Un înalt coeficient de omogenizare, sonorităţi de mare farmec, ştiinţa dozajului, capacitatea de adatpare la acustica diverselor săli, adînca cultură a stilurilor, puterea de rapidă înţelegere a oricărei baghete — rămîn atributele de prim ordin ale ansamblului simfonic ieşean la această oră.

Amintiţi-vă concertele în care sub bagheta lui Ion Baciu au răsunat Oedip-ul lui Enescu, opera lui Pascal Bentoiu Amorul doctor, Simfonia a 9-a de Sostakovici, Simfonia 1 de Anton Zeman, suita lui Prokofiev, Romeo şi Julieta, Simfonia 9-a de Beethoven, Simfoniile lui Brahms, poemele lui Richard Strauss... Veţi găsi toate calităţile pe care le-am notat şi care plasează deodată colectivul simfonic ieşean prin puterea prestaţiilor sale artistice în fruntea ansamblurilor simfonice ale ţării.

De un veac în casele Iaşului suflete deschise luminilor sonore au visat o orchestră demnă de puterile locului ...

Cum să ne explicăm priorităţile dobîndite acum de Filarmonica Iaşului? Pe ce drumuri au mers muzicienii Iaşului pentru a atinge aceste cote?

Voi încerca să răspund la aceste întrebări într-un volum intitulat Muzicieni ieşeni în care voi încerca să discut pe parcursul a 300—400 de pagini cu profesorul George Pascu, creator şi martor a 6 decenii de viaţă muzicală ieşeană...

Mă bucur de pe acum că în noiembrie voi păşi pentru primul colocviu cu profesorul Pascu în casa de pe strada N. Gane ...

Iosif SAVA

c. agafiţei 75: cu inima

În viaţa cea de toate zilele bărbatul cu trupul fibros, ca un carpen e un hîtru. Nu este însă rîsul batjocoritor, în derîdere, ci acel umor cu o dulceaţă de blajinătate, propriu ţăranului de la Moldova, căruia i-a dat strălucirea nestematei Ion Creangă. Viţa lui e ţărănească. Locul de baştină se cheamă Prigoreni, aşezare de rezonanţă prin Ion Neculce. În faţa şevaletului devine însă grav şi lirismul ce vibrează în străfundurile fiinţei sale este atotstăpînitor. Nu întîmplător în autoportrete el ia o ţinută marţială. Într-unul din acestea pictorul ţine, şi cu sfială, dar şi cu dîrzenie, degetele în dreptul inimii. Pictorul Costache Agafiţei îşi mărturiseşte astfel un crez. El socoteşte că nu poate zugrăvi decît cu inima, cu înfiorarea întregii fiinţe, căci bătăile inimii se răsfrîng în trupul omului ca undele pe suprafaţa unei ape.

Aşa porneşte la truda sa, pe care o face cu o mereu proaspătă plăcere, de peste cincizeci de ani, de cînd, aproape zi de zi, se aşează în faţa şevaletului, în atelier sau în natură, la peisaj adică. Nu este un spirit inventiv, sau mai bine zis nu caută cu orice chip originalitatea subiectelor. El pictează ceea ce au pictat şi înaintaşii săi: peisajele ce-l înconjoară, oameni cu care se întîlneşte pe stradă, florile din glastre şi de pe cîmpuri şi scene din istoria noastră, acele scene cu pecete simbol că pentru destinul poporului român. Desigur, toate acestea sînt văzute într-un fel anume, ce-i individualizează opera. E întîi şi-ntîi desenul, trasat cu siguranţă, cu nedisimulat simţ al echilibrului. Apoi e culoarea. Aici Costache Agafiţei realizează o sinteză între cromatica mai păstoasă a profesorului său Băncilă şi luminozitatea crepusculară a lui Ştefan Dimitrescu, în preajma căruia s-a găsit la începuturi. Pe acest fond cromatic Costache Agafiţei nuanţează, şi atunci cînd îi reuşesc proporţiile culorilor, tablourile sale capătă o străluminare de frescă. Este evident acest lucru mai ales în cele mai izbutite dintre scenele istorice. Culorile au o paloare de vechime, o expresivitate ce e lăuntrică.

Acesta-i zugravul ce-şi asumă cu gravitate menirea. Cînd a isprăvit lucrul, după ce şi-a trecut mîinile pătate de vopsele peste halatul de doctor îşi poate îngădui nu numai un zîmbet, ci şi un hohot de rîs.

Lîngă şevalet îl aşteaptă o halteră mare, un fel de boghiu de la un vagonet de mină. Îl întreb care-i rostul, nu cumva să sugereze greutatea muncii artistului. Mă priveşte lung şi cu subînţeles.

— Nu, să-mi aducă aminte ce-am fost pînă aproape de 75 de ani, cînd ridicam, nu chiar ca pe un pai, haltera asta.

Costache Agafiţei nu mai ridică zilnic haltera aidoma unui boghiu de vagonet de mină. Dar nu e zi în care să nu trudească, ca întotdeauna pînă acum, la şevalet. În atelier, pînze mari şi mici aşezate pe şasiuri. Miroase a culori ca într-un cîmp intrat în pîrg. Cu gravitate şi înfiorare lirică şi cu patimă tinerească se îndeletniceşte cu zugrăvirea lor.

Gr. I.

meşterul ion baciu

Îl ştiu de vreo douăzeci de ani. Cam de atunci de cînd a venit la Iaşi. Era în primăvară, acum străbate ţinuturile toamnei. A trecut, ca să folosim o formulă sportivă, de la categoria uşoară la cea grea, i s-au argintat tîmplele, dar mie nu mi se pare altul, ci acelaşi dintotdeauna, chiar dacă a mai pierdut ceva din sprinteneala mersului. Nu este unul din acei oameni despre care se poate spune că nu are vîrstă. Semnele trecerii anilor, cum spuneam, se văd cu ochiul liber. Sporindu-şi înţelepciunea, cum era şi firesc, şi-a păstrat neatins focul lăuntric, continuă să iradieze entuziasmul cu care a venit de la Ploieşti la Iaşi pentru a face ceva, ca să încălzească cu suflarea simţirii sale ardente întinderile muzicii ieşene. Bătea un vînt prielnic şi el, împreună cu alţi muzicieni, dintre care se cuvine să nu-l uităm în primul rînd pe Achim Stoia, a înţeles că nu avea dreptul să piardă această şansă. Se reînfiinţase Conservatorul din Iaşi, pe frontispiciul căruia se înscrisese numele lui George Enescu. Se putea treptat, treptat, să se alcătuiască la Iaşi o orchestră simfonică care să intre în competiţie cu marile orchestre ale ţării şi lumii. Trebuia însă acel artist cu vocaţie de animator, capabil să stringă într-un singur şuvoi elanurile tinereşti, să le canalizeze spre acele piscuri ale muzicii, stimulatoare ale aspiraţiei spre perfecţiune în interpretare. Entuziasmul dirijorului Ion Baciu era de-a dreptul contaminant. Îl însoţeau ştiinţa, întinsa cunoaştere şi dîrzenia muncii. El propusese tinerilor abia ieşiţi din Conservatorul ieşean nu o miză oarecare, ci cea mai mare cu putinţă şi singura cu care se poate face muzică — măiestria. Pentru aceasta, lăsa tot timpul să se înţeleagă prin exemplul personal, că merită să-ţi dăruieşti întreaga fiinţă. Aşa a pornit la drum Filarmonica din Iaşi, sub bagheta lui Ion Baciu, avînd clare orizonturile spre care se îndrepta, platourile înalte ce trebuiau atinse. Aparent boem, rupt de cele ale realităţii, Ion Baciu era de fapt un lucid, căruia îi plăcea, ca şi astăzi, să viseze cu ochii larg deschişi. Cine şi-ar fi închipuit pe atunci că orchestra Iaşului va izbuti într-un scurt timp să impună respectul lumii muzicale de la noi, şi de pretutindeni, să scoată pur şi simplu exclamaţii de uimire atunci cînd a fost invitată să concerteze la Festivalul „George Enescu"?

Astăzi, Filarmonica din Iaşi reprezintă unul din punctele de sus ale artei interpretative de la noi. Este, fără îndoială, şi meritul acestui artist proteic, Ion Baciu, care pentru lumea muzicală, şi nu numai pentru aceasta, se confundă cu orchestra simfonică a Iaşului.

I. GRIGORE

inscripţii

primele trei minute ale universului

— Mereu îmi aminteşti de "The First Three Minutes", cartea despre universul timpuriu pe care a scris-o celebrul fizician Steven Weinberg, laureat al premiului Nobel, cu o pană de mare om de ştiinţă...

— Şi totodată de autentic poet, mă completă prietenul meu, Marele Melancolic.

— Ai înţeles ceva din ea? mă avîntai acuzator şi ironic. Doar nu eşti fizician. Iartă-mă, dar sunt convins că ai făcut salturi olimpice peste paginile în care ecuaţiile matematice şi formulele fizice...

— N-am sărit nici un „pi", nici un „radical din", îmi riposta tăios Marele Melancolic, pentru că „oamenii nu se mulţumesc să-şi ridice moralul cu poveşti despre zei şi uriaşi, ori să-şi închidă gîndurile luîndu-se cu treburile zilnice", ci trebuie să depună efortul suprem de a înţelege universul, acest efort fiind „unul dintre foarte puţinele lucruri care ridică viaţa omului deasupra condiţiei sale de simplu participant la o dramă, conferindu-i în schimb ceva din măreţia unei tragedii". Un om care-şi încheie astfel epilogul referitor la viitor nu poate fi decît un mare liric.

— Mie îmi şi sună în ureche primele cadenţe ale unui poem...

— Da, Orfeu poate învălui în cîntec tranziţia dintre o eră dominată de radiaţie, în care partea cea mai mare a energiei universului exista sub formă de radiaţie, şi o eră, cea prezentă, dominată de materie, în care cea mai mare parte a energiei este localizată în masele particulelor nucleare, se grăbi Marele Melancolic să-mi explice doct şi să-mi legitimeze aspiraţiile mele.

— Nu înţeleg bine din ce Big Bang ai pornit, mărturisii într-un tîrziu, cu umilinţă.

— Big Bang-ul meu, explozia primordială, a fost romanul „Orfeu în Paradis", pe care l-am scris în 1971. Într-un capitol, Euridice vorbeşte despre o particulă elementară, lirionul (latinescul lyra preluat de la greci, cu terminaţie greacă însuşită de fizicienii moderni), particulă care-i mai uşoară ca leptonii (neutrinii, miuonii, electronii), n-are masă, e neutră electric, dar „scaldă" întregul univers, întreaga noastră făptură, trecutul, prezentul şi viitorul nostru, existenţa cosmică şi umană.

„Lirionul" e asociat unei unde date, unda poeziei, deci este o cuantă.

— Ştiu că în mecanica cuantică particulele şi undele sunt două aspecte de aceleaşi entităţi...

— Vezi că ştii? mă apostrofă Marele Melancolic. Entitatea de care vorbeşti, nu-i altceva decît lirismul la o temperatură de un milion de grade sentimentale Kelvin. Auzi-l pe Weinberg: „Imaginaţia poetică a fizicienilor teoreticieni a devenit cu adevărat sălbatică (eu aş zice „puternică") cînd s-au dat nume diferitelor feluri de cuarci. Cuarcii există în cîteva tipuri sau „gusturi" ce poartă denumiri ca: „sus", „jos", „straniu" şi „fermecat". Fiecare „gust" se prezintă în trei culori distincte"... Ascultă, mă sfredeli cu o privire atotdominatoare Marele Melancolic, „lirionul" meu e „fermecat" Antilirionul, adică antiparticula, e „joasă"... Şti care e caracteristica fundamentală a lirionului meu?

— Nu ştiu, recunoscui eu, strivit de argumentele prietenului.

— Ei, află acum: prin ciocnirea lirionului cu antilirionul, particulele acestea nu se anihilează reciproc ca de pildă protonul cu antiprotonul. Antilirionul (antipoezia), prin ciocnirea lui cu lirionul (poezia), dispare în neant, în vid. Numai aşa, chiar din primele trei minute ale universului, poezia adevărată rămîne tutelară în cosmos. Numai aşa se pot descifra uşor ecuaţiile matematice şi formulele fizice. Numai aşa am devenit un fizician sui-generis pornit în marea aventură a cunoaşterii.

Nicolae ŢAŢOMIR

brize

starea de veghe (II)

■ E mai fericită starea de după ivirea ideii, pînă să începi lucrul, decît cea de materializare a ei, stare rutinieră şi, la urma urmei, comună.

■ Urc încet şi atent cărarea care desparte întinderile de iarbă aspră, bătută de vîntul de la 2 000 de metri. Dintr-o dată, soarele scapără ascuţit într-o spinare de insectă. Pun piciorul în faţa gînganiei cafenii, care încercase să traverseze cărarea lată şi aştept. Gîngania aşteaptă şi ea, încremenită, după care face cale-ntoarsă. O opresc să se întoarcă, nu vreau să-i fi stricat cine ştie ce expediţie proiectată. Nu, nu mai vrea. A renunţat definitiv. Chiar de-aş strivi-o, tot nu mai vrea să-şi reia drumul început.

■ Tot amînată, întîlnirea cu C. rămîne stabilită pentru vineri dimineaţă, la atelier. Va aduce caseta cu vocea lui Ernst Jünger. Se uită la mine lung, zîmbitor, ca de obicei, încercînd astfel să se asigure de punctualitatea mea: deci, pe vineri dimineaţă, bătrîne, repetă el.

Dar ieri, bietul C. a fost omorît pe loc de o maşină, în momentul cînd cobora din tramvai...

■ Spectaculoasă, curba moralităţii lui Scott Fitzgerald, de la aiuritul fără scrupule al anilor 20, la aproape puritanul şi moralistul (bine mascaţi) ai anilor 30. În zece ani, playboy-ul se converteşte în Pascal, unul monden, totuşi Pascal. Asta nu-l împiedică însă pe incorigibilul scandalagiu să-i administreze poliţistului francez sau italian, după caz, cîte o directă de dreapta. P.S. Azi dimineaţă, după ce ieri făcusem apropierea Scott-Pascal ajung cu lectura monografiei lui Le Vot la capitolul: Experienţa pascaliană. Satisfacţiile intuiţiei.

■ În satul B., într-un loc de eres, cu iaz şi cu sălcii, un edificiu straniu. Prin simplitate modernă, prin singurătate. Ceva între capelă şi mausoleu. Poveste în varianta femeii care ţine cheile lăcaşului: început de I. în preajma războiului e abandonat odată cu sinuciderea celor doi soţi (sinucidere cu ouă alterate, nu cu otravă, ca sinucigaşii să poată fi îngropaţi creştineşte), înfricoşaţi de iminentele pericole decurgînd din situaţia antebelică a lui I. Fiii lor fug; unul moare, celălalt revine, termină construcţia, aduce cu el şi un pictor, care acoperă interiorul cu o frescă de o tulburătoare originalitate (descopăr undeva, cu plăcută surprindere, semnătura reputatului Ştefan Constantinescu).

O dramă necunoscută. La numai cîţiva paşi de Iaşi. De revenit.

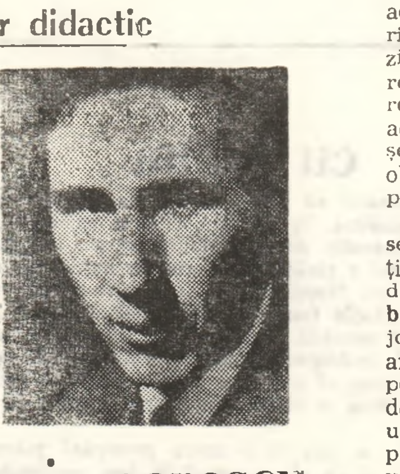
■ Intrăm cu maşina în curtea spitalului. Ea ne-a văzut de la fereastră şi apare în uşă. Se apropie de maşină, R. coboară, încercînd un gest de tandreţe, dar mîinile lor, care nu mai ştiu să se întîlnească instinctiv, ca în anii cînd erau amîndoi frumoşi şi se iubeau, ratează mereu atingerea, lovindu-se caraghios una de alta.

■ Pe peronul staţiei de teleferic, cîinele casei, lup cu părul roşu, doarme cît e de lung în soarele alb şi puternic. Forfota de drumeţi nu-l deranjează. Din cînd în cînd, spasmodic, una din labe i se zbate în cadenţa cine ştie cărui vis cu urşi.

■ Nu ştiu situaţie în care, reluînd o lucrare, făcînd deci o copie, inefabilul, neprevăzutul, starea de graţie să se fi transmis şi noii lucrări. Singurul beneficiu: perfecţiunea.

Val GHEORGHIU

fişier didactic

marin sorescu

Singur printre poeţi (1964) ; Poeme (1965) Moartea ceasului (1966) ; Unde fugim de acasă ? (1966) ; Poeme (1967) ; Iona (1968) ; Tinereţea lui Don Quijote (1968) ; Există nervi (1968) ; Teoria sferelor de influenţă (1969) ; O aripă şi-un picior (1970) ; Paracliserul (1970) ; Tuşiţi (1970) ; Unghi (1970) ; Suflete, bun la toate (1972) ; Ocolul infinitului mic pornind de la nimic (1973) ; La lilieci (1973) ; Astfel (1973) ; Setea muntelui de sare (1974) ; Norii (1975) ; Descîntoteca (1976) ; Poeme (1976) ; Matca (1976) ; Starea de destin (1976) ; Trei dinţi din faţă (1977) ; La lilieci (II) (1977) ; Sărbători itinerante (1978) ; Ceramică (1979) ; Teatru (1980) ; La lilieci (III) (1981) ; Viziunea vizuinii (1982) ; Fîntîni în mare (1982) ; Ieşirea prin cer (1984) ; Drumul (1984).

Ceea ce se remarcă mai întîi la Sorescu e mobilitatea poetului. Sorescu scrie despre orice, cu spontaneitate, cu vervă ; de aceea poeziile sale nici nu obligă ; cine-i citeşte poemele, departe de a se simţi înmărmurit de pietate, ca într-un templu, are, dimpotrivă, senzaţia că a intrat cu totul accidental în compania poetului, aşa cum se întîmplă într-un compartiment de tren. Interlocutorul găseşte că partenerul său are farmec şi treptat îşi dă seama că mai nimic nu este atît de grav pe cît ni l-am închipuit, nici atît de neînsemnat pe cît l-am sperat.

Dramele şi interogaţiile sînt convertite în previzibil şi regulă, în timp ce obişnuinţele, presupoziţiile sînt înfăţişate cu obsesia că totuşi „ne scapă ceva". De aici, trecerile de la joc la parabola brusc gravă, de la banalităţile şi automatismele faptului de viaţă la faţetele lui surprinzătoare, excepţionale, absolute.

Pentru că transcendentul i se refuză poeziei, Sorescu îşi concentrează atenţia la cele ce se petrec pe pămînt, dispus să cunoască lumea şi să trăiască viaţa aşa cum e : „Am zărit lumină pe pămînt, / Şi m-am născut şi eu / Să văd ce mai faceţi...". Numai că posibilitatea de a stabili relaţii cu realitatea este limitată de cunoaşterea umană, imperfectă, fragmentară, de condiţia umană însăşi. Limitele cunoaşterii, fie naturale, fie generate de dialectica lucrurilor, de „întunericul" milenar care zace în ele, de sensurile lor multiple, fac ca omul să nu mai fie raportat la idilica vîrstă de aur, la un ideal intangibil ; scepticismul nu înseamnă însă dezarmare, ci luciditate mereu iscoditoare, mereu trează. Există, ce-i drept o continuă ezitare venită din dezechilibrul dintre finitudinea dată şi infinitudinea descoperită, prima fiind a noastră, a doua a şansei ; libertatea se confundă în cele din urmă cu posibilitatea de a alege între alternative false (**Simetrie**). Poetul ştie că sensul unui lucru nu este şi adevărul lui ; perturbarea semnelor e o caracteristică a universului. De aici, relativizarea oricărui reper : „Dacă te-ntîlneşti cu un scaun /, E semn bun, ajungi în rai. / Dacă te-ntîlneşti cu un munte, / E semn rău, ajungi în scaun. /.../ Dacă te-ntîlneşti cu un şarpe, / E semn bun, moare şi tu ajungi în rai. / Dacă şarpele te întîlneşte pe tine, / E semn rău, mori şi el ajunge în rai. / Dacă mori, / E semn rău. // Fereşte-te de acest semn, / Şi de toate celelalte" (**Semne**).

Ca şi tragicul, absurdul e o inserţie a exteriorului în viaţa spiritului. Şocul tragic devine în cea mai mare măsură previzibil, cel provocat de absurd — dimpotrivă. Prin tragic omul îşi depăşeşte propria condiţie, prin absurd, abia o realizează. Sorescu nu afirmă însă despre om că este prin esenţa sa o fiinţă absurdă ; căci, altminteri, cum ar putea ea percepe dezacordul dintre sine şi lume ? Ideea de absurd nu e identificată nici cu omul nici cu lumea ; absurdul rezidă în contrastul dintre dorinţa de raţional a omului şi lumea care nu răspunde acestei dorinţe.

La Marin Sorescu, uimirea e **jucată, jocul** — mirat. Realitatea se dezvăluie în două sensuri : fie printr-o presiune a vieţii asupra inautenticului, asupra „scenei", fie printr-o presiune a teatralităţii asupra vieţii ; în primul caz omul e autentic, actorul, însă, — „fals" (nu are mască, el **spune adevărul**) ; în al doilea caz „actorul" e autentic în schimb omul apare ca inautentic : omul e **jucat**, nu îşi cunoaşte **rolul** în viaţă.

Într-o asemenea viziune, lucrurile serioase, „grave", sînt discutate cu aerul aproblematicului : „Cu simţurile, cele cinci continente / Descriu zilnic două mişcări : / O mişcare de rotaţie în jurul soarelui / Şi una de revoluţie / În jurul morţii..." ; „ochii aceştia i-am văzut, dacă nu mă înşel, / Mirîndu-se pe nişte lucruri obişnuite, / Pe tristeţe, pe noapte, pe spaimă".

La Sorescu **jocul** insinuează presentimentul morţii, gîndul dispariţiei capătă în schimb aparenţă ludică : orice **ping-pong** devine un **bing-bang**, şi invers... Omul este un jongleur. El poate controla într-o anumită măsură existenţa, dar nu poate evita moartea : „Jongleurul de circ mi-e tată, / A fost chemat urgent pînă-n noapte / Şi m-a lăsat pe mine / Să-i ţin locul // Tot ce vezi în jur / Nu-s decît bile şi cercuri / Mi-a spus, ţine bine minte : / Bile şi cercuri /.../ Jocul e amuzant / Stăpînesc cum pot / Lumea de bile şi cercuri, / Dar uite, e foarte tîrziu / Şi jongleurul-tată / Nu se mai întoarce" **(Bile şi cercuri).**

Fireşte, unei idei sau alteia i se pot găsi diverse provenienţe. Relaţia viaţă-moarte, bunăoară, aşa cum apare la Sorescu, poate trimite la creaţia populară, cum tot atît de bine la Montaigne, la Jacopone da Todi, Goethe, sau, mai încoace, la Heidegger. În măsura în care o idee e reconstruită, reformulată,— cum se întîmplă nu de puţine ori la Sorescu — ea este, evident, deja o **altă**, idee.

Ironia (spiritul intolerant, „negator") fuzionează aici cu umorul (spiritul comprehensiv „afirmator"). Dacă ironia „detaşează" poetul, umorul îl reintegrează în ceea ce vede ; fără umor, ironia ar dispărea într-o autooglindire solipsistă, fără ironie, umorul s-ar trivializa prin pierderea într-un spaţiu fără „delimitări". Ironia „taie", elimină, umorul „leagă". Modalitatea ironică e cunoscută cititorilor mai mult în latura sa bătînd spre amuzament, nu şi în ipostazele deschizîndu-se terifiantului, la fel de îndreptăţite interesului : „Cînd omenirea a ieşit din apă, / Plină de mîl, de alge şi de sare, / Pe ţărmul celălalt urcau, / Suindu-se unul în spinarea celuilalt / Şi alunecînd în mare, / Dar slătîndu-se / cu valul următor, / Pe iarbă / racii. // Raci înfiorători, / Plini de picioare ca de negi, / Verzi de mătasea broaştei şi roşii, / Turbat de roşii pe pîntece. // Oamenii au început să meargă / Încercînd să se acomodeze cu lumina din apă. / Racii au început să alerge / În direcţia opusă, / Bătînd tactul cu cataligele lor pe glob / Ca într-un piept de bărbat doborît. // Într-o zi primii oameni s-au întîlnit / Cu primii raci, / Fiecare cu al său /.../ cei care reuşeau să se desprindă / Din cleştele ruginite de fier / Au ieşit istoviţi pe mal, / Plini de mîl, de alge şi sare. // Respirînd adînc, ei pornesc obosiţi înainte, / Dar iată pe ţărmul opus, / Pe furiş, din umbra nămolului planetei, / Apar înfiorători racii, / Pornind din direcţia cealaltă" **(Gura Racului).**

Poezia e lipsită de „simboluri", adică de acele semne care închid un sens intraductibil integral în vreo echivalenţă logică. Departe de a solemniza, poetul va lăsa cuvintele să fie cum sînt, fără sarcini magice, fără ermetism, fără ornamentaţii, fără să le lustruiască ori diafanizeze. Cuvintele lui sînt cuvintele faptului cotidian. Cuvintele oricui. Ca nişte oameni de rînd, racolaţi întîmplător de un regizor, de undeva de pe stradă ori dintr-un autobuz, într-o zi obişnuită de lucru.

Cititorul, puţin obosit, puţin sceptic, poate să-şi recapete însuşirea de a rîde, însuşire de care l-au despuiat micile necazuri cotidiene. Formă a adevărului esenţialmente intimă, rîsul scapă individul de **marele cenzor dinlăuntru**, de teama cultivată în sufletul lui, teamă de ceea ce e dincolo de sine, imuabil, etern, incomensurabil. Rîsul nu creează reguli şi nu recurge la atitudini autoritare, nu contestă seriozitatea, ci o purifică şi o completează ; e singurul fel prin care seriozitatea se sustrage închistării, păstrînd unitatea ambivalentă, deschisă, a vieţii.

M.D. LESOVICI

„Marin Sorescu are o capacitate excepţională de a surprinde fantasticul lucrurilor umile şi latura imensă a temelor comune [. . .]. Perspectiva inedită devine un regim normal".

G. CĂLINESCU

„. . . poezia se iveşte ca un efect derivat şi, în aparenţă, întîmplător şi nescontat al unei situaţii existenţiale, tratate familiar şi neglijent, cu o voce normală şi în limbajul cel mai curent cu putinţă".

Lucian RAICU

„Poezia lui Marin Sorescu este, în fond, o meditaţie tristă, însă [. . .], meditaţia îmbracă o haină de fantezie înşelător surîzătoare".

Eugen SIMION

„. . . în lucruri se ascund sensuri profunde, dar lucrurile n-au nici un sens ; trecutul se anulează prin viitor, începutul prin sfîrşit ; existenţa este un joc, orice joc devine o existenţă".

Nicolae MANOLESCU

convorbiri cu şcoala

cezar petrescu în corespondenţă

Din corespondenţa inedită a lui Cezar Petrescu (1892—1961), prozatorul în care G. Călinescu vedea expresia cea mai desăvîrşită a prolixităţii literare, încredinţăm acum tiparului trei scrisori, aparţinînd unor epoci diferite din prodigioasa activitate a autorului vastei **Cronici româneşti a veacului XX.**

Cea dintîi epistolă datează din perioada începuturilor revistei „Gândirea". În numele solidarităţii de breaslă, Cezar Petrescu, „unul din redactorii" revistei, se adresează „înaintea tuturor" lui Mihail Dragomirescu, reputatul estetician, teoretician al literaturii şi critic literar al epocii, cu rugămintea de a colabora la această nouă publicaţie, unde s-au grupat mai ales scriitori tineri.

Cluj 4 Septembrie 1921

Mult stimate Domnule Dragomirescu,

Revista „Gândirea" care a reusit să adune în jurul său majoritatea scriitorilor tineri, crede sosit momentul să apeleze la cei mai de frunte îndrumători ai generaţiei noastre literare, cerîndu-le o binevoitoare colaborare, în mod firesc, gîndul nostru s'a îndreptat înaintea tuturor la D-voastră.

Nu am făcut aceasta decât atât de târziu, fiindcă doream ca atitudinea revistei şi gruparea elementelor din jurul ei, să se precizeze în mod natural, fără a îngădui marelui public cititor şi confraţilor, bănuiala unui spirit de bisericuţă literară. Astăzi ne putem număra, cu mulţumirea sufletească atât de rară, că ne-am adunat şi suntem atâţia, din propriul nostru îndemn şi fără gândul ascuns al vr'unei tactice literare, care să ne treacă gruparea în bloc, la nemurire.

Ne aflăm în faţa unor probleme de cultură, de literatură, de întrepătrundere intelectuală între vechea Românie şi nouile ţinuturi, pe cari tinereţea noastră nu ne permite a le ataca cu îndestulă autoritate. Întru aceasta „Gândirea" vă deschide primele coloane, mulţumindu-vă din timp pentru bunăvoinţa D-voastră.

Primiţi expresiunea celor mai deosebite sentimente,

Cezar Petrescu
unul din redactori

Celelalte scrisori sînt adresate distinsului institutor Ilie I. Mirea (n. 1904), autor a numeroase cărţi pentru copii, publicist şi folclorist, care, cu sprijinul unor personalităţi de seamă ale vremii, a iniţiat un ciclu de conferinţe publice, în scopul strîngerii de fonduri pentru Şcoala primară din Pisc-Brăila, unde era director. Cezar Petrescu acceptă invitaţia animatorului cultural brăilean.

În pofida unor întîmplări neprevăzute ce s-au ivit ulterior (îmbolnăvirea scriitorului, plecarea în străinătate ş.a.), care ar fi putut amîna data Conferinţei, Cezar Petrescu reuşeşte totuşi să vorbească în urbea dunăreană la data stabilită iniţial (2 februarie 1936) despre **Actualitatea lui Eminescu**, în sala Teatrulu Comunal din Brăila. Facem loc, mai departe, scrisorii lui Cezar Petrescu din 30 ianuarie 1936, care explică detaliat „toată istoria" faptelor anterioare deplasării sale în oraşul de la Dunăre :

'936 Ianuarie 30
Bucureşti, str. Dr. N. Tomescu 4

Stimate domnule Mirea,

Despre scrisoarea d-tale din 30 Dec. cu fixarea datei pentru conferinţă şi celelalte puncte, n'am luat cunoştinţă decât astăzi, în urma telegramei cu răspuns plătit.

Şi iată cum s'a întîmplat toată istoria :

La începutul lui Decembrie m'am îmbolnăvit, am fost operat într'o clinică din Braşov, apoi am plecat în străinătate, de unde m'am înapoit abia pela 20 Ianuarie. Între timp s'a aglomerat în desordine o groază de corespondenţă, care în lipsa mea, fiind aciuiată de servitoare prin diferite sertare şi rafturi din bibliotecă, mi-a scăpat din vedere. Aşa că numai la primirea telegramei, cu cererea atât de imperioasă şi urgentă a unui răspuns, m'am luat de gând, am lăsat toate laoparte şi am revizuit sertarele. Am dat peste scrisoarea din 30 Dec. trecut, despre care habar n'aveam.

Ştiu prea bine ce se întîmplă în asemenea situatie şi care va fi fiind starea d-tale sufletească. Ai angajat sală, plasat bilete, etc., etc.

Deci, deşi mă încurcă data de 2 Februarie — pentru mine şi din vina mea — căzută plocon oarecum pe neaşteptate, n'am încotro. Mă voi prezenta la datorie.

Plec cu acceleratul 801 — care ajunge la Brăila la 10,20 dimineaţa, în ziua de Duminică 2 Februarie, urmând să mă întorc cu un accelerat de după amiază, căci timpul îmi este foarte măsurat după atâta lipsă din ţară şi „vacanţa" neaşteptată şi cam inoportună lucrului meu, impusă de boală. Conferinţa rămâne aceiaşi. Am vestit de altfel şi telegrafic în acelaş sens. Rostul acestei scrisori a fost numai pentru a lămuri tăcerea mea, care va fi părut bizară, fără explicatia de mai sus. Am mai pus şi o altă ipoteză. Mi-am spus că poate d-ta, aflând despre boala şi lipsa mea din ţară din cine ştie sursă, văzând pe deasupra că nu am dat nici un semn de viaţă, ai stat la îndoială asupra datei si nu ai mai închiriat sala pentru 2 Februarie, în aşteptarea unui răspuns amânat din zi în zi. În acest caz, lucrurile s'ar schimba. Vesteşte-mă cu o telegramă să nu mai vin si vom fixa altă dată în cursul lui Februarie ori Martie. Bine înţeles că această ipoteză n'are nici 2 la sută sorţi să corespundă realităţii. Dar când din vina ta şi a împrejurărilor se produce o încurcătură, eşti gata la ipotezele cele mai absurde.

Deci, dacă până în seara de Sâmbătă 1 Februarie, nu primesc o telegramă dela d-ta în sensul vr'unei schimbări, Duminică la 10,20 sunt la Brăila.

Cu bune salutări,
Cezar Petrescu

P. S. Celelalte proiecte ale tale atât de binevoitor intenţionate — fotografii, vitrină, clişee — cad în orice caz dela sine, din pricina timpului prea scurt. Îţi mulţumesc pentru ele. Dar ce-i de făcut când lipseşti de acasă şi... servitoarele îţi joacă pe masă ?

După aproape două decenii, Ilie Mirea, dorind să participe la concursul literar al revistei „Ştiinţă şi tehnică", coordonat de fecundul prozator, solicita redacţiei unele lămuriri suplimentare. Deşi se afla din nou bolnav de cord la Buşteni, sub supravegherea strictă a medicilor, Cezar Petrescu îi răspunse „personal" la scrisoare.

30 Ianuarie '955
Buşteni

Iubite prietene de odinioară,

Bolnav şi refugiat aici, departe de Bucureşti, pentru a mă restabili, acum două zile s-au prezintat la mine doi redactori ai revistei „Ştiinţă şi Tehnică" aducînd scrisoarea d-tale ca să iau cunoştinţă de ea şi să-mi dau avizul înainte de a răspunde. Din nefericire, prescripţiile riguroase ale medicilor, m-au împiedicat să iau contact direct, căci criza mea de cord nu-mi permite momentan să vorbesc, să gesticulez etc., etc. Aşa că au plecat cu angajamentul să dea dînşii din partea redacţiei toate lămuririle necesare, ceeace că vor face ori au şi făcut cu toată solicitudinea cuvenită.

Totuşi, făcînd abstracţie de rigorile medicilor, nu mă pot abţine să nu adaog şi eu personal aceste cîteva rînduri. Căci n-am uitat activitatea d-tale inimoasă şi atmosfera în care am ţinut pe vremuri conferinţa de la Brăila. Acestea, pentru om şi scriitor, constituie unicul său tezaur de amintiri preţioase, mai ales de la un număr de ani înainte şi mai ales pe patul de boală.

Sper că relaţiile transmise de redacţie te vor satisface la rîndul lor, deplin.

Cu bune amintiri şi sentimente,
Cezar Petrescu
Buşteni
Str. Tudor Vladimirescu 1

Textele integrale ale scrisorilor publicate mai sus, respectînd particularităţile lingvistice şi ortografice ale originalelor, care se află — primul — la Biblioteca Centrală de Stat (Fond Saint-Georges, înregistrată sub nr. 18 399), iar celelalte, în colecţia particulară a lui Ilie I. Mirea.

Gh. S. ŞTEFĂNESCU

de gustibus

nostalgii autumnale

La sfîrşitul primei ore de franceză, trecută aidoma după tipicul celor aproximativ douăzeci-douăzeci şi două din anul precedent (Deschideţi cărţile! Vali, — singura cu meditator la respectiva disciplină — citeşte! Molnar, — temerară concurentă la filo sau muzeografie — tradu! şi Pentru data viitoare răspundeţi la întrebări !), elevul Vasilescu ţîşni cu un icnet dureros (Ah, picioarele astea care cresc în neştire !) din banca de lîngă uşă, oprind astfel imperturbabil-maiestoasa retragere a profesoarei :

— Spuneţi-mi, vă rog, în timpul domniei Bourbonilor, pictorii curţii îşi aveau atelierele şi locuinţele la Luvru ?

— Poftim ?

După o clipă de insesizabilă descumpănire (trecerea de la „Au fil des eaux courantes" — ilustrată cu hidrocentrale de pe Lotru, Bistriţa şi case noi în Voineasa — la Poussin etc., a fost oarecum bruscă) vocea albă a profesoarei sfîşie liniştea încremenită :

— Élie Faure, „Istoria artei", volumul IV. Bună ziua !

După închiderea uşii cei din jur îl zgîlţîiră cu „Ce te-a apucat cu pictorii tăi ? Ai enervat-o şi o să ne dea lucrare, ai să vezi ! Rezumat neanunţat, deşteptule ! Ce-ţi veni dom' le ?" Dînd din umeri a „Ce vă pasă ?" băiatul întoarse ochii spre albastrul de porţelan chinezesc al petecului de cer tăiat de perdeaua apretată. „Nişte ignoranţi ! Tehnocraţi ignoranţi, asta vreţi să fiţi. Dacă dăm la Maşini unelte sau Electronică să ne **mulţumim** doar cu filme şi cărţi **poliţiste**, cu discotecă şi... muzică tînără ? Are dreptate bunica, o limbă străină nu serveşte doar la foiletarea tratatelor, a revistelor de specialitate, ea te ajută să-ţi lărgeşti cunoaşterea, să devii mai om, nu ? Adică, eşti de atîtea ori om cîte limbi ştii... Dacă aş fi avut îndrăzneala — şi timpul — să-mi formulez neinhibat rugămintea-propunere, aflam şi noi cîte ceva despre filozofia, literatura, pictura, sculptura, arhitectura, muzica franceză, cum ştiu cei de la B, unde tovarăşa vine cu albume de artă, cu diapozitive, cu discuri, cu liste de lecturi, iar pe cei interesaţi îi mai cheamă şi la cerc, unde reiau detaliat şcoli, curente artistice. În august, înainte de a intra la videotecă, premianta lor, Oana, conferenţia despre descătuşarea luminii la Turner şi rafinamentul policromic la Whistler de parcă ne-am fi aflat la un vernisaj, nu agăţaţi de fierul gardului din faţa teatrului. Şi cînd ne-a întrebat şi ea despre pictorii găzduiţi la palat, despre Descartes şi regina-filozof Cristina, despre vechiul nou val şi Nathalie Sarraute, despre festivalul de la Avignon, despre plafonul Operei din Paris pictat de Chagall, am hohotit gros ca nişte ... De fapt habar n-aveam. Noroc de acele ceasornicului... Să nu uit". Îşi scoase febril din sacul de fîş un fel de agendă, o deschise cu infinite precauţii, îşi notă citeţ data pe foaia velină şi, după o scurtă ezitare, continuă : Vezi Ist. art. de Eli For. „Aşa se aude, văd eu cum se scrie".

Virginia FABIAN

convorbiri—1884

Din nou peniţa critică a lui Petru Th. Missir îşi îndreaptă ascuţişul după cunoscutul model filipic maiorescian, împotriva stricătorilor de limbă şi a impostorilor — îndeosebi — pe tărîm literar. Demascînd consecvent „boala autorlîcului", ca întotdeauna ironic — şi acum puţintel autoironic, Missir trece în revistă un număr de periodice „pe fruntea cărora surîde cel întîi an al existenţei lor", dar temerea imediată „că mă expun să-mi aprind pae-n cap, din partea unor scriitori care-şi vor da aerul că sînt obijduiţi, numai ca să spună lumii că au fost luaţi în seamă" îşi face simţită prezenţa. Într-adevăr, numărul „obijduiţilor" sporeşte cu fiecare paragraf, căci nu numai „traducătorii ignoranţi care procură cu cinci bani rîndul drame şi comedii scenelor noastre" (B. Lambru : „Eu tocmai mîncam o bucăţică de capră. . . nu mai am o picătură de sînge în vinele mele. . ."), ci în primul rînd autorii „originali", dornici de a fi luaţi oricum în seamă, se înşiruie de-a dreptul năvalnic. Ceea ce îl supără pe junimistul proaspăt profesor de drept la Universitatea ieşeană este că pretenţiile programatice (pompoase) ale acestora de a „sluji" prin scrierile lor „redeşteptarea" şi „cultu'" vieţii naţionale... au „acoperiri" de soiul : „Nu opri plînsul meu, lasă lacrimile să ude acest mormînt singular, nu voiu a se curma furtuna naturei, pentru că se va împreuna cu furtuna inimii mele. . ." ; „Nu voi să am avere, ori să-mi cîştig renume / Să trec la nemurire, cînd viaţa va-nceta / Nu, căci astea toate sunt vanităţi pe lume / Dar am, am o dorinţă : să fiu iubit de ea. . ." ; „Este constant că munca unui şir de generaţiuni — continuă autorul — a născut cultura şi civilizaţia, a formulat mersul vieţii popoarelor şi naţiunilor , de care azi toţi se bucură. În ori şi ce secol civilizaţia şi cultura a înflorit graţie diferiţilor bărbaţi iluştri, ce s-au născut. Fiecare a stabilit fundamentul civilizaţiei. . . unii prin spiritul lor cel îndrăzneţ, alţii prin sacrificii imense. . ." ; „Cîmpul literaturii române este imens — înapoi e un vast ocean unde literatura este fragmentată — înainte e o livadă încîntătoare unde literatura se găseşte oarecum completă..." ; „Cu aceasta se poate conchide că ori şi ce articol ce va cuprinde coloanele revistei noastre : de vor fi şi mice, mai fără stil şi fără cugetări, să le considere fiecare şi să le balanseze cu etatea noastră. . .". Asemeni mentorului Maiorescu, Missir reaminteşte tuturor „condiţiunile ce le cerea răposatul Bărnuţiu", — ca fiind minimale (şi în domeniul publicisticii) — : înzestrare, onestitate, muncă.

Strunele ironiei şi ale umorului îl ispitesc şi pe N. Volenti într-o încercare în proză **(Istoria a doi cai).** Calif, armăsarul pur sînge arab, cumpărat de cuconul Iordache, „înavuţit din munca plugăriei" de la contele parisian Lagrange „care, după cum se ştie, n-a fost un giambaş vulgar", îşi duce viaţa într-un asemenea „grajdiu" : „Ieslele sunt o adevărată lucrare de artă, judecînd după arabescurile sculptate. Săceala şi periile sunt înadins făcute pentru o piele subţire. Orzul şi ovăsul cel mai ales, fînul parfumat, toate sînt pentru întreţinerea dulcei sale vieţi. Păcat că nu bea vin, căci desigur ar avea o pivniţă anume, cu cele mai alese vinaţiuri indigene şi străine, care i-ar înlesni acele ceasuri de plăcută beţie, păstrate numai pentru om, regele creaţiunii".

Studii de istorie (D. Onciul în primul loc), continuarea traducerii „Don Chisot de la Manşa" (de către St Vîrgolici), „poesii" de N. Gane, Ollănescu Ascanio, B. P. Haşdeu (o **Zilele Babei. . .** serioasă), Duiliu Zamfirescu, V. Pogor şi X. (A. D. Xenopol) întregesc sumarul.

Lucian DUMBRAVĂ

pro juventute

PREMIUL REVISTEI „CONVORBIRI LITERARE" LA FESTIVALUL NAȚIONAL „NICOLAE LABIȘ" SUCEAVA, 1984

Luminița POTÎRNICHE
(Galați)

legendă

— în memoria bunicilor mei —

Umbra bunicului nu s-a întors din război,
mai rătăcește pe ici și colo
printre urmele bombardamentelor...

Umbra bunicului a rămas pe cîmp
să vegheze morții și
să are pămîntul cu baioneta...

Umbra bunicii mai întîrzie încă pe deal
plîngînd bărbații altor femei
și pe copiii altor mame...

Umbrele lor nu se-ntîlnesc
printre atîtea alte umbre.

In amintiri se mai aude bubuit de tun ucigaș
cînd pe cîmp mor din nou morții,
de 40 de ani o tot fac
pînă cînd nu se știe.

rugă pentru viitor

Strigați-mă munților
pe nume de copac milenar
încrustat în bazalturi...

Strigați-mă dealurilor verzi și rotunde
pe nume de muguri la gîndul rodului
tainic închis în culori și în umbre...

Strigați-mă cîmpiilor largi la orizont
pe nume de grîu semeț
desenat cu aripa întinsă a ciocîrliei...

Strigați-mă oameni harnici și frumoși
cu nume de patrie neuitată
în istorie pentru viitor.

datorie

Am rupt definitiv cu neliniștile.
Nu e nici-o îndoială că am schimbat
amenințările cu valută forte...

Singurătatea îmi umple odaia
cu praf de aur
in ochii lacomi de căutări care nu dor.

Nici minciuna nu mă mai doare.
Doar mireasma tăcerii rotunde
îmi amintește cînd și cînd
că sînt datoare să ard pînă la capăt.

descîntec de dragoste

De șapte ori sărută luna din geam
apoi rotește-ți inima
de pe o parte pe alta...

De șapte ori ascultă pulsul pămîntului
apoi din gîndurile mele să-ți faci casă
acoperindu-te cu pletele mele.

In nopțile în care cîntă cucuveaua
calcă pe jăratec.
În fiecare noapte cu lună
bea din izvorul caprelor mute
ceasul hărăzit spre uitare
sărutîndu-ți imaginea din ape,
apoi cu gîndul la noi mîngîie
pînzele abandonului ars cu iluzii.

De șapte ori strigă-ți numele
împrăștiindu-ți degetele
și numai o dată ,reține o dată,
să te gîndești la mine prin tine.

PREMIUL REVISTEI „CONVORBIRI LITERARE" LA FESTIVALUL „VASILE ALECSANDRI" – IAȘI, 1984

Nicolae MIHAIL
(Bacău)

rostind cuvîntul patrie

Am semănat în inimă cuvîntul
Cel mai curat ce crește pe la noi,
Și l-am vegheat de-atîtea ori hrănindu-l
Cu soare ca pe glie și cu ploi.

Am semănat cuvîntul cu răbdare
Și azi cînd țara este o grădină,
Ieșim la poarta clipei viitoare
Cu brațul plin de stele și lumină.

Priviți cum rîde bucuros pămîntul,
E cerul plai cu zîmbet de trifoi
C-a înflorit în inimă cuvîntul,
Cel mai curat ce crește pe la noi.

cu blitz-ul

Cînd cariul nopții își taie drum prin gînduri
Iar liniștea o fărîmițezi încet cu mîna
Peste catarge verzi cu stele poleite
Din ce în ce mai rar se aude luna.

Acolo, seara, piraiele de umbră
Pe tîmplă le simți ca pe-o arsură.
La adăpost de aripi licuricii fură,
Cu blitz-ul, somnul ierbii de pe gură.

alungat cu pietre

Mă furișam noaptea și mă minunam
de tot ce visai,
Și alte vorbe de dragoste părul tău
născocea ;
În fugă, iți copiam pe o pernă, visul,
Pînă cînd cineva dintr-acolo, hohotind
zvîrlea după mine cu pietre...

lîngă noi

De-i amforă piciorul tău, Marie
Și ochiul, flămîndul de jafuri se apucă,
Voi aștepta satîrul îndurător să cadă,
Pe strigătul ce urcă din priviri, nălucă.

Și fulgerul țîșnit din glezna ta, Marie
E lanțul greu legat ca o altiță
În jurul gîndului numit mereu, dorință
Cînd lîngă noi cad greieri de cîntece beți criță.

femeia de serviciu

I-am zărit glasul la capătul scării.
Oboseala îi asfințea oare palmele ?
Un tînăr zeu trecu aproape, zburlindu-i
mirarea pe buze.
Fereastră rămasă pe gînduri îi era privirea.
Acolo, la capătul scării bălăcea dimineața
intr-o căldare.

„convorbiri literare" prin corespondență

■ **David ALEXANDRU — Dumbrava Roșie (Neamț).** Elegiile nu au forța de expresie pe care o impun dimensiunile textului.

■ **Ștefan BALAU — Bacău.** Se reține **Acolo cel puțin voi fi singur,** care e de departe cea mai inspirată. Evocările diligenței sînt diluate. În general, inegalitățile derutează.

■ **Alin BIDU — Brașov.** Benzile desenate cer o tehnică îngrijită care să permită menținerea intactă a fizionomiilor de la o secvență la alta, sugestia mișcării etc. Sînt lucruri care lipsesc desenelor dv. Oricum, vă mulțumim și așteptăm sugestii în continuare. Proza e remarcabilă prin fantezie, dar, din nou, lipsesc elementare cunoștințe ce privesc meseria, în cazul de față dezvoltarea firului narativ.

■ **Sorin BRADEAN — Arad.** V-ați diagnosticat corect : poemul e naiv. Și iarăși aveți dreptate, ideea „întîlnirii între geniu și moarte" nu e originală. Fiți ceva mai puțin pretențios și veți fi mai puțin prolix. Există fragmente notabile. Încercați și în poezie „genul scurt".

■ **Dumitru C. BUCA — București.** E prea puțin.

■ **Ioana Roxana COBEANU — Breaza (Prahova).** O serie de formule ce aparțin stilului oral (cum ar fi : „pe cuvîntul meu"), alăturate cugetărilor pretențioase, exprimate convențional reduc emoția lirică la zero. Cînd credeți că ați scăpat de asemenea „necazuri", mai trimiteți.

■ **Nuța CRACIUN — Orăștie (Hunedoara).** Nu știu dacă veți găsi în cele de mai jos „cea mai dreaptă părere". E limpede că știți regula jocului poetic, practic însă realizați prea puțin. Am observat o oarecare timiditate a gestului care fixează emoția în imagine. E foarte probabil s-o fi observat și dv., de vreme ce uneori vă încumetați să fiți mai îndrăzneață, numai că atunci forțați nota. Alăturările de cuvinte devin neinspirate („pulberea de braț"), artificioase („secundele în plus de lut"). Cea mai puțin vulnerabilă este **Surîs** : „Clepsidre / răsturînd muzica țărînii ; / cerne pînă departe / ochiul golit de zbor / ca un geam / golit / de așteptare / Privirea fixă a pereților / sparge osatura timpului / cu surîsul tău". Totuși, de ce „osatura timpului" și nu „oasele timpului". Să mai vedem.

■ **Alma DELAMOR — Constanța.** Deși apar improprietăți (vorbiți undeva de „petalele ierbii") și o nestăpînită grandilocvență („privesc — hipnotizată de o durere voluptuoasă — / soarele incandescent renăscînd din propriul meu trecut"), versurile au atmosferă și chiar o oarecare originalitate. Încercați să renunțați la epic și să vedem ce va ieși.

■ **Ecaterina GH. — Craiova.** Notația („Neînțeles / impresionism / aruncă / aurul nopților de vară"), e formula care sugerează cît de cît o emoție.

■ **Ion GHEORGHIAN — București.** La dv. banalitatea nu e un stil, ci un cusur. Cusur amplificat de reflecții „abisale" și de o retorică ce sfîrșește în grandilocvență : „Și durerea, / unde va fi ea încremenită ? / durerea va fi încremenită / în suflete / și dorul, va fi și el încremenit ? / atunci nu vom mai / putea sufla prin nimic [! ! !] soare stătut / timp stătut / fără o putere de-a plînge / fără gustul de amintire măcar..."

■ **Mădălina GIMINIUC — Iași.** Scrisoarea mi-a fost înmînată mie. Nu înțeleg de ce vă interesează publicarea versurilor, din moment ce nu citiți revista. Nu răspundem prin poștă. Textele sînt declarative.

■ **Vasile IFTODE — Piatra Neamț.** Ceea ce mă nemulțumește cel mai mult sînt licențele de ortografie și acord. Limba scrisă cere să fim impecabili din acest punct de vedere.

■ **G. T. IRODIAN — Timișoara.** Sînteți un poet autentic, cu prestanță. Ar fi de reproșat unele intercalări forțate, mai ales de nume proprii („Îmi numeri stările de grație, de zbor / de Platon, de Pitagora, de larvă, / Zvîcnind într-un Vezuviu fără spor" etc.). Aștept cu interes un nou plic pentru a putea face o selecție care să vă reprezinte cel mai bine.

■ **Emil MIȚU — București.** Limbajul colorat al tatălui e singură calitate literară a prozei dv. Să vedem și altceva.

■ **Cătălin MIINESCU — Balș.** Versificați corect, cuminte, nepretențios. Vreau să spun că emoția lirică e săracă. Atenție la nonsensuri : „O inimă caldă pulsează departe / Ce grele și reci sînt bătăile ei !..." Ar trebui să mai adaug și eu cîteva semne de exclamare.

■ **Otilia NEMINOVICI — Iași.** Confruntînd grafiile mi s-a adeverit bănuiala că (din ce motive ?) două semnături diferite aparțin aceleiași persoane. Căutați, așadar, la celălalt nume răspunsul la problemele de fond, răspuns valabil și pentru anonimul autor al unui al treilea plic.

■ **Alexandru S. PETRIA — Cluj-Napoca.** Aveți stil, știți să găsiți drumul cel mai scurt dintre două cuvinte, dar această simplificare nu duce la concentrare, ci la stilizare, adică la o reușită strict formală. Să mai vedem și altceva, în speranța unei caligrafii mai accesibile.

■ **Lucian POP — Baia Mare.** Am primit ilustrațiile, le-am reținut și le voi programa pentru unul din numerele viitoare ale „Argonautului".

■ **Elena PRUTEANU — Piatra Neamț.** Am luat act de observațiile dv. și vom consulta ca să zic așa o parte neutră. În ce privește colaborarea (în limba română) cu persoana atît de aspru sancționată de dv., lăsați-ne pe noi să apreciem. Vă mulțumim pentru intervenție.

■ **Cristina RADULESCU — Iași.** Nopțile nu pot fi înveșmîntate decît în albastru. La nivel, poetic, o atare imagine e tautologică. Dar cînd spuneți (am exclus ce era de prisos) : „Vorbesc cu nopțile... / de plecarea ta / odată cu frunzele / la capătul timpului" realizați o simplificare inspirată care surprinde emoția pricinuită de o absență ireversibilă. Din păcate, o astfel de reușită apare ca un accident. E rîndul dv. să mă convingeți de contrariul.

■ **C. S. ROIBU — Trestiana (Galați).** Poeziile au savoare lexicală și, pe fragmente, stringență. Din nefericire, la nivelul fiecărui text aceste calități nu fac un tot. Exercițiul dv. la „trapezul" poeziei e temerar ; pînă la un punct e bine condus, dar de la acel punct încolo o mișcare greșită vă e fatală. De pildă, în **Trapezul nopții** strofa finală (unde spuneți, între altele, inexplicabil de neinspirat : „Ozonul de sirenă instinctual mă soarbe") strică totul. Aveți o imaginație lexicală care, necontrolată, sucombă în grandilocvență și nonsens.

■ **Decebal Alex. SEUL — Izvoarele Sucevei (Suceava). Moartea șarpelui** și **Ploaia șuierînd sălbatică...** au un tîlc bizar, ca să nu spun confuz. **Bradul ramîne** tînăr n-are nici un fel de tîlc. Frazele sînt adesea croite defectuos : „Vila între timp cuibărită pe pat tresări oarecum șocată de prospețimea imaginii panoramice ce parcă o înconjoară fără posibilitate de scăpare. Întrevedea parcă oamenii ce-și întindeau brațele spre cer după picătura de ploaie și cărora li se sfida categoric speranța din suflete cu sulițele de foc ale soarelui". În economia unui text de o pagină și jumătate asemenea deficiențe cîntăresc greu. În concluzie, se cer mai multă consistență la nivelul sensului pe care îl urmăriți și o strașnică disciplină a limbajului. Ceea ce nu-i puțin lucru, recunosc.

■ **Emil SIMA — Nedea (Prahova). Accidentul** are observație bună în ordine realistă și un dialog expresiv. Din păcate, scrieți tot ce știți, neputînd evita detaliile nesemnificative. Faceți, în dese rînduri, precizări inutile. Senzația e a reproducerii, nu a transfigurării.

■ **Constantin VIERU — București.** Atît relatarea autobiografică cît și versurile echivalează strict evenimente și sentimente a căror semnificație o respectăm indiferent dacă ele devin sau nu literatură.

■ **Maria Mirela ZLEI — Dorohoi.** Cele patru plicuri nu schimbă situația. Avînd totuși mai multe texte la dispoziție, am putut descifra cîteva scăpărări. Bunăoară, eliminînd un vers (mă voi referi la el mai încolo) **Alb** faceți simțit un firav palpit liric. La fel se întîmplă cînd spui : „și-n urma ta răsare (...) / fînul dulce al vorbelor". De regulă, asociezi, la nivelul senzațiilor, realități incompatibile. Vorbești de un „gust de minerale topite" sau de „gustul armelor" nu se poate **asculta** „dîra murmurelor de la stînă" etc. Poezia acceptă asociații dintre cele mai bizare, paradoxale, dar întotdeauna între termeni există, mai la suprafață ori mai în adîncuri, o legătură, o analogie secretă. Arbitrarul nu are ce căuta aici. Îți spun toate acestea și cu gîndul că o experiență serioasă de lectură te-ar putea lămuri în mai mare măsură.

D. D.

plecarea lui mal

(urmare din pag. 16)

stîncă din lut ars. Fiecare vatră părea mai subțire decît cea de deasupra pînă cînd, pe măsură ce groapa se adîncea, straturile se făcură tari ca piatra și nu cu mult mai groase decît coaja de mesteacăn. Cel nou termină de supt, căscă și se tîrî de-a bușilea pe pămînt. Se prinse de piciorul lui Mal, se săltă în picioare, aplecîndu-se înainte, și se uită lung, fără să clipească și cu multă veselie, la foc. Apoi căzu înapoi, îi dădu grăbit ocol lui Mal și cercetă groapa. Se răsturnă în ea și se tîrî scîncind pe pămîntul moale, pe lîngă mîinile lui Lok. Ieși singur, cu fundul în sus, o zbughi înapoi la Nil și i se ghemui pe genunchi.

Lok se îndreptă din șale cu un icnet. Sudoarea îi curgea șiroaie. Bătrîna îi atinse brațul.

„Sapă ! Nu este decît Lok !"

Vlăguit, se întoarse la groapă. Scoase un os vechi și-l aruncă departe, în lumina lunii. Se aruncă din nou asupra pietrei, apoi căzu cu fața în jos.

„Nu pot".

Apoi, deși aceasta era ceva nou, femeile luară pietre și săpară. Liku le urmări cu privirea, se uită la groapa din ce în ce mai adîncă și mai întunecată și nu spuse nimic. Mal începea să tremure. Stîlpul de lut al vetrelor se îngusta o dată cu săpatul. Pornea de undeva de departe, dintr-o adîncime uitată a stîncii. Cu fiecare strat de lut, pămîntul devenea mai ușor de săpat. Începură să păstreze cu greutate pereții drepți. Dădură de oase uscate și fără miros, oase de-atîta vreme despărțite de viață încît nu mai aveau nici un înțeles pentru ele și erau azvîrlite afară, oase de picioare, coaste, oasele desfăcute și zdrobite ale unui cap. Erau și pietre, unele cu margini care puteau tăia sau vîrfuri care puteau găuri și ele le foloseau un timp, acolo unde trebuia, dar nu le păstrau. Lîngă groapă, pămîntul săpat se transformă într-o piramidă iar micile avalanșe de fire cafenii cădeau înapoi în timp ce ele ridicau alt pămînt în căușul palmelor. Laturile piramidei erau pline de oase. Liku se juca alene cu oasele capului. Apoi Lok își recăpătă puterea și sapă și el așa că groapa se adînci mai repede. Bătrîna făcu focul din nou și dimineața apăru cenușie dincolo de flăcări.

In cele din urmă, groapa fu terminată. Femeile turnară iar apă pe fața lui Mal. Era numai piele și os acum. Gura îi era căscată ca și cum ar fi vrut să muște aerul pe care nu-l putea respira. Oamenii îngenuncheară în semicerc în jurul lui. Bătrîna îi adună din ochi.

„Cînd Mal era puternic, găsea multă hrană".

Liku se așeză pe vine lîngă piatra de la marginea stîncii, strîngînd-o la piept pe micuța Oa. Cel nou dormea sub părul lui Nil. Degetele lui Mal se mișcau fără țintă iar gura i se deschidea și se închidea fără încetare. Fa și bătrîna îi ridicară partea de sus a trupului și-i sprijiniră capul. Bătrîna îi vorbi blînd la ureche.

„Oa este caldă. Dormi".

Mișcările trupului lui Mal deveniră spasmodice. Capul îi căzu într-o parte, pe pieptul bătrînei, și rămase acolo.

Nil începu să bocească. Sunetul umplu stînca, vibră peste apă, îndreptîndu-se spre insulă. Bătrîna îl lăsă jos pe Mal, pe o parte, și-i strînse genunchii la piept. Împreună cu Fa, îl ridică și-l coborî în groapă. Bătrîna îi puse mîinile sub față și avu grijă ca picioarele să-i rămînă pe fundul gropii. Se ridică în picioare și ceilalți nu-i văzură nici o expresie pe chip. Se îndreptă spre o ieșitură din piatră și alese o halcă de carne. Îngenunche și o puse în groapă, lîngă fața lui.

„Mănîncă, Mal, cînd ți-e foame".

Le porunci din ochi să o urmeze. Coborîră la rîu, lăsînd-o pe Liku cu micuța Oa. Bătrîna luă apă în căușul palmelor iar ceilalți își afundară și ei mîinile. Se întoarse și turnă apă pe fața lui Mal.

„Bea cînd ți-e sete".

Unul cîte unul, oamenii picurară apă pe chipul mort, cenușiu. Fiecare repetă cuvintele. Lok fu ultimul și, în timp ce apa cădea, se umplu de un mare simțămînt pentru Mal. Se întoarse și aduse un al doilea dar.

„Bea, Mal, cînd ți-e sete".

Bătrîna luă pămînt în căușul palmelor si i-l presără pe cap. Ultima veni Liku, sfioasă, și făcu întocmai cum îi poruncîră ochii ei. Apoi se întoarse la piatra de la marginea stîncii. La un semn al bătrînei, Lok începu să împingă piramida de pămînt în groapă. Căzu cu un foșnet ușor și curînd Mal își pierdu forma. Lok împinse pămîntul cu mîinile si picioarele. Bătrîna privi cum se schimbă si dispare forma, lipsită de expresie. Pămîntul se înălță și umplu groapa, se înălță și mai mult pînă cînd acolo unde fusese Mal rămase doar o moviliță pe stîncă. Mai era încă destul pămînt. Lok îl îndepărtă de movilă, apoi bătători movila cu picioarele din toate puterile.

Bătrîna se ghemui lîngă pămîntul proaspăt bătătorit și așteptă pînă cînd o privîră toți.

Vorbi :

„Oa l-a lua pe Mal în pîntecul ei".

scrisoarea

(urmare din pag. 9)

dumitale loc de giumbușlucuri și salariu, nu pentru discretul observator Mauriciu Nu e greu să reziști privirilor bănuitoare, insistente, obrăzniciei precare, naturale cu care te onorează colectivul de reeducare ; altceva, însă, cînd ai de a face cu distinșii vecini, oameni de caracter și complicații. Domnul Mauriciu Gafton n-ar coborî la aluzii prea simple, cu atît mai puțin n-ar ceda, ferească Domnul, vreo grosolănie. Doamna Veturia Gafton n-ar fi în stare de atenții lingușitoare, nici o grijă. Surpriza excesului de bunăvoință, cînd ți s-a atras atenția asupra plicului și asupra interesului pentru asemenea noutate, n-a fost decît o glumă subtilă, copilărească, de oameni bătrîni...

Să tot stai, impenetrabil, în fața plăcintei ăsteia extraplate, foietaj elegant, din Argentina. Degeaba te tot provoacă lunecoasa colegă, sucindu-se, să treacă prin dreptul pupitrului, pardon, să atingă din greșeală registrele, hîrtiile, corespondența, scuză-mă, vai, scuză-mă, să te atingă, eroare, electrică atingere, cotul fragil, tăios, oh, scuzy, să-ți ofere privirea ei sfidătoare, șmecherească, doar-doar ai să dai semne de luare la cunoștință, să spui ceva, orice, acolo, să faci ceva cu obiectul acela uitat. Nici o șansă, însă ! Gingașa Gina și binevoitorii colegi de serviciu n-au nici o șansă...

andrei voznesenski

romanță

Să nu uiți clipa asta. Nici înflorind măceșul
Pe umerii Tăi tineri de vreme altoit.
Iubitul Tău sînt veșnic și-Ți sînt pe veci
poetul.
Și altceva-nimic.

Să nu uiți lumea asta cit poți să mai ții
minte.
Iar peste un mileniu, sau poate mai tîrziu,
Te vei trezi în strigăt, Te va-nțepa măceșul...
Și altceva-nimic.

observatorul

Locuim între turme și stele, bordei în grădina
din clopot de sticlă, sub un telescop.
O bătaie în geam, într-o zi, și porunca :

„Stingeți lampa aceea-nu văd steaua
de foc !"

Stingeți iute lumina-n fereastra cu storuri
de sînge,
aveți dreptul s-alegeți o singură stea.
Dacă vreți să-nflorească cireșii-n grădina
Getsemani,
stingeți lampa din geam.

Și lumina am stins-o. Cezarul primit-a
ofranda.
Dar prin duse milenii — cît timp a trecut! —
se strecoară lumina de noi răstignită,
sfioasa.
Stingeți steaua pe cer — nu văd bine
fereastra.

Traducere din limba rusă de
Livia COTORCEA

v. șklovski

(n. 1893)

Personalitate polivalentă, de o extraordinară vitalitate a spiritului, V. Șklovski este astăzi nu numai teoreticianul prin excelență al formalismului rus, depozitarul unor amintiri inestimabile despre momentul de glorie al științei literare ruse din anii '30, dar și o prezență activă și plină de originalitate în viața literară și artistică sovietică. Deceniile șapte și opt înregistrează frecvente apariții de studii și articole semnate de marele poetician în reviste de specialitate. În 1979 Șklovski primește Premiul de stat pentru lucrarea **Eisenstein**, dar se poate considera că înalta distincție încununează întreaga lui activitate de prozator. Proza lui Șklovski însumînd povestiri cu subiect istoric (**Marco Polo**, 1936, **Minin și Pojarski**, 1940), **Poveste despre pictorul Fedotov**, 1955), lucrări memorialistice (**Voiaj sentimental**, 1923, **Zoo sau scrisori de dragoste**, 1923, **A fost odată**, 1966), este prea puțin cunoscută la noi. Traducerea în limbi de largă circulație a operelor **Voiaj sentimental** și **Zoo** este ea însăși un comentariu în acest sens. O proză ritmică, iluminată de metafore neașteptate și de rupturi tonale frecvente, un stil aforistic și liric deopotrivă — iată ce ne oferă, de pildă, **Scrisorile de nedragoste**. Genul epistolar în răspăr, construit parcă după capriciile și legile muzicii atonale, surprinde convulsiile momentului istoric de după Revoluție, drama înstrăinării celor emigrați, fulgerată de chipuri martirizate de artiști și prelungită în imaginea amar-ironică a omului sedus de mirajul „lucrurilor". Din două-trei linii Șklovski știe să construiască portrete memorabile, să sugereze situații de viață de un intens dramatism. Acest laconism conferă prozei lui virtuți poematice.

scrisori de nedragoste

Scrisoarea a patra (fragment)

Despre Velimir Hlebnikov[1] și moartea lui. Despre inscripția de pe mormîntul poetului. Va mai fi vorba : despre dragostea lui Hlebnikov, despre cruzimea celor care nu iubesc, despre cuie, cupă și despre întreaga cultură ridicată pe drumul iubirii.

Iartă-mă, Velimir Hlebnikov, că mă încălzesc la focuri străine.

Iartă că-mi public cărțile mele și nu pe ale tale. La noi, învățătorule, e climat continental. Vulpile își au vizuina lor, pușcăriașului i se dă un pat, cuțitul odihnește în teacă — numai tu n-ai avut unde-ți pune capul.

Într-o utopie pe care poetul a scris-o pentru revista „Vzeal" printre alte fantezii se spune : fiecare om are dreptul la o cameră în orice oraș al lumii.

Este adevărat că utopia prevede ca omul să stea într-o cameră cu pereții de sticlă, dar cred că Hlebnikov s-ar fi mulțumit și cu una obișnuită.

A murit Hlebnikov, iar un ins șters, cu verbul flasc, a scris ceva despre ratare în revista „Însemnări literare".

Artistul Miturici a săpat pe crucea poetului aceste cuvinte : „Velimir Hlebnikov — Președintele Globului Pămîntesc".

Iată că s-a găsit și pentru pribeag un adăpost, e adevărat, nu de sticlă.

Și nu cred, Velimir, că ai fi dorit să învii pentru a-ți relua pribegia.

Pe cealaltă cruce stătea scris : „Isus Hristos, regele iudeilor".

Greu ți-a fost să străbați stepa, să fii soldat, să păzești depozite noaptea, să participi, semi-prizonier în Harkov, la zgomotoasele întruniri ale imaginiștilor.

Iartă-ne pentru noi înșine și pentru alții.

Iartă-ne că ne încălzim la foc străin.

Credeam cîndva că pe Hlebnikov nu-l interesează cum trăiește, că nu observă că mînecile cămășilor sale sînt rupte pînă la umeri, că pe plasa patului nu este saltea, credeam că-și pierdea manuscrisele cu care-și îndesa fața de pernă. Dar înainte de moarte Hlebnikov și-a amintit de manuscrise.

A avut o moarte cumplită. A murit de septicemie.

I-au acoperit patul cu flori.

În jur nici un doctor, doar o femeie medic pe care n-a lăsat-o să se apropie de el.

Depăn amintiri.

S-a întîmplat la Kuokkala[2], toamna cînd nopțile albe se sfîrșiseră.

Toată iarna îl întîlnisem pe Hlebnikov în casa unui arhitect.

Casă bogată, mobilă de mesteacăn de Karelia, gazda — un om inteligent cu fața albă și barba neagră. Avea cîteva fete. Aici venea Hlebnikov. Gazda îi citea versurile și-l înțelegea. Hlebnikov era ca o pasăre bolnavă.

Stătea așa, ca o pasăre ostenită, în surtucul lui vechi și se uita la una din fetele gazdei.

Îi aducea flori și-i citea versuri.

A renunțat la tot pentru „Zeul-fată".

O întreba cum să scrie.

S-a întîmplat la Kuokkala, toamna.

Hlebnikov locuia împreună cu Kulbin și Ivan Puni.

Am venit acolo, l-am căutat și i-am spus că fata s-a căsătorit cu un arhitect, ajutorul tatălui ei.

Totul era atît de simplu.

Mulți trec prin asta. Viața e bine orînduită, ca un neseser, dar noi tot nu ne putem găsi locul în ea. Ne potrivește pe măsura cuiva, și rîde cînd tragem spre cel care nu ne iubește. Totul e simplu, ca o marcă poștală.

Și valurile golfului erau la fel de simple.

Tot așa sînt și astăzi. Erau ca o placă de fier zincată, cu multe nervuri. Din aceea pe care se freacă rufele. Norii — ca lîna. Hlebnikov mi-a spus :

— Știți că m-ați rănit ?

Știam.

— Spuneți-mi, ce le trebuie ? Ce vor femeile de la noi ? Ce doresc ? Aș fi făcut totul. Aș fi scris altfel. Poate voia glorie ?

Marea era ca întotdeauna. În vile dormeau oameni.

Ce-aș fi putut eu răspunde la această Rugă a Cupei ?

Beți, prieteni, mari și mici, cupa amară a dragostei ! aici nimeni nu are nevoie de nimic. Intrarea este admisă numai cu bilet de favoare. Și e ușor să fii crud, trebuie doar să nu iubești. Dragostea nu înțelege nici limba aramaică, nici limba rusă. Ea este cuiele cu care te străpung.

Coarnele îi sînt de folos cerbului, în luptă, privighetoarea nu cîntă în van, doar cărțile noastre nu ne pot ajuta cu nimic. Rana este de nevindecat.

Ne rămîn pereții galbeni ai caselor în lumina soarelui, cărțile și cultura omenirii ridicată de noi pe drumul iubirii.

Iar testamentul este să fii nepăsător.

Dar dacă te doare peste poate ?

Ridică totul la scară cosmică, ferecă-ți inima, scrie o carte.

Dar unde este aceea care mă iubește ?

O văd în vis, îi iau mîinile într-ale mele și o numesc Liusea, căpitan cu ochi albaștri al vieții mele. Cad în leșin la picioarele ei, și mă trezesc.

[1] Velimir Hlebnikov (1885—1922) — poet sovietic futurist. A scris poezie, proză și teatru. Dintre volumele de poezii : „Reav" (1913), „Izbornik stihov" (1907—1914), „Lesnaia deva" (1911). Roman Jakobson a consacrat analizei poeziei lui Hlebnikov studiul „Noveișaia russkaia poezia" (Praga, 1921). În proză, Hlebnikov a scris, între altele, utopiile : „Truba Marsian" și „Lebedia budușcego". A scris un teatru în care grotescul și liricul configurează texte stranii, profetizînd revolta lucrurilor.

[2] Kuokkala — mică localitate pe malul Golfului Finic. Din 1948 se numește Repino, în memoria pictorului I. E. Repin.

Prezentare, traducere și note de
L. COTORCEA

velimir hlebnikov

* * *

Nu ca un diavol mic și murdar
Mă umflu în pene
Pînă la țipătul caraghios
Și mutra plîngăcioasă a pruncului de sîn
Nu, eu sînt din groapa comună
. . . .
Clopot al libertății
Mîna mi-o ridic
Să vă spun de pericol.
Lungă și palidă-i calea
Pe care v-am arătat-o.
Și nu-i cu focuri de tabără
— Știute vouă și îndrăgite —
La care să fierbeți bovina
Pe-a voastră covertă.
Știu, eu am avut surpări și căderi,
Mă acopereau norii,
M-acoperă și acuma.
Căderi am avut și mai tîrziu.
Dar oare nu voi cu rotiri
De pietre... din umbra pămîntului
Chipul meu modelați ?
Pentru că pomeneam de stele
Și eram boarea de aer a existenței
acestor golani.
Și oare nu voi m-ați părăsit
Furîndu-mi îmbrăcămintea
Cînd eu traversam înot strîmtorile poeziei
Și rideați în hohote că sînt dezbrăcat.
Voi înșivă peste cîțiva ani
Vă despuiați
Fără a desluși în mine
A-nfăptuirilor piscuri,
Pana din mîna vremilor
Sub cugetul de scriitor.
Eu, singuratecul medic
În casa de nebuni,
Purtam cîntul meu de tămăduitor.

* * *

Elefanții se băteau în fildeșe-așa
Încît păreau o albă piatră
În mîna artistului

Renii își împleteau coarnele-așa
Încît se părea că-i unește o ancestrală
căsnicie
Cu reciproce pasiuni și infidelități reciproce

Rîurile se vărsau în mare așa
Încît părea că mîna unuia
sugrumă gîtul celuilalt
(1911)

numerele

O numere mă uit atent la voi
Și-mi apăreți în blănuri de jivine
Cu mîna sprijinită pe stejarii smulși
Și unitatea ondulării de șarpe a spinării
universului
Cu dansul cobiliței voi ne-o dăruiți
Voi faceți cu putință priceperea veacului
ca un sălbatec rîs al dinților

Să aflu ce va fi acest Eu cînd deîmpărțitul
lui e unitatea
(1913)

În românește de
Alexandru IVĂNESCU

william golding

plecarea lui mal

fragment din romanul „Moștenitorii"

(Un grup de oameni de Neanderthal își are sălașul într-o peșteră, în vecinătatea unei cascade. Oa este Zeița-Mamă. Unul din ei i-a zărit pe „ceilalți", primii oameni văzuți vreodată în afara colectivității lor : pînă la urmă se dovedește că aceștia sînt reprezentanții unei specii mai evoluate, homo sapiens).

x

Cu mai puțină teamă dar încă amorțiți de frig porniră să coboare pe dibuite povîrnișul din ce în ce mai abrupt, către zgomotul cascadei care se înalță să-i întîmpine. Aceasta îi aduse lui Lok imagini de la stîncă. Începu să-i explice lui Fa.

„Celălalt este pe insulă. Este un săritor puternic. A fost pe munte. S-a urcat pe stîncă și a privit în jos".

„A căzut în apă".

„Unde este Ha ?"

Ea lăsă în urmă un nor de abur din care vocea-i răzbi pînă la Lok.

„Nici un om nu cade în apă. Ha este pe insulă".

O vreme Fa tăcu. Lok își dădu toată silința să și-l închipuie pe Ha sărind peste prăpastie spre stîncă. Nu putea vedea această imagine. Fa vorbi din nou.

„Cealaltă trebuie să fie o femeie".

„Miroase a bărbat".

„Atunci trebuie să fie o altă femeie. Poate un bărbat să iasă din pîntecul unui bărbat ? Poate că a fost o femeie și apoi o femeie și apoi o femeie. Singură".

Lok cîntări spusele lui Fa. Atît timp cît exista o femeie, exista și viață. Dar care era rostul unui bărbat decît să adulmece în jur și să aibă imagini ? Cu umilința din nou confirmată, nu-i conveni să-i spună lui Fa că îl văzuse pe celălalt sau că o văzuse pe bătrînă și că se știuse nevăzut. Deodată pînă și imaginile și gîndul vorbirii îi pieriră din minte, căci acum ajunseseră la partea verticală a drumului. Coborîră în tăcere și vuietul apei se năpusti asupra lor. De-abia cînd ajunseră pe terasă și se îndreptară cu pași mărunți spre stînca lui Lok îi veni în minte că plecase să-l găsească pe Ha și acum se întorcea fără el. Urmăriți parcă de groaza ce-o simțiseră în sanctuar, cei doi o luară la fugă.

Dar Mal nu era omul nou la care se așteptau. Zăcea istovit și răsuflarea îi era atît de slabă încît pieptul de-abia i se mișca. Văzură că fața îi era măslinie și îi lucea de sudoare. Bătrîna se îngrijise ca focul să ardă cu flacără vie iar Liku se trăsese mai departe de el. Bătrîna mînca din cînd în cînd din ficat, încet și grav, și era mereu cu ochii pe Mal. Cele două femei erau ghemuite la stînga și la dreapta lui, Nil stînd aplecată și ștergîndu-i sudoarea de pe frunte cu părul ei. Aici, la poalele stîncii, vestea despre celălalt îi părea lui Lok nelalocul ei. Cînd îi auzi, Nil ridică privirea, nu văzu nici urmă de Ha și se aplecă să zvînte iar fruntea bătrînului. Bătrîna îl bătu ușor pe umăr.

„Fă-te bine și puternic, bătrîne. Fa i-a adus o jertfă lui Oa pentru tine".

Auzind aceasta, Lok își aminti de groaza pe care o încercase sub femeile de gheață. Dădu să vorbească dar Fa îi împărtăsise imaginea și îl pocni cu mîna peste gură. Bătrîna nu băga de seamă. Mai luă o bucățică din vînatul aburind.

„Stai în capul oaselor acum și mănîncă".

Lok îi vorbi lui Mal.

„Ha s-a dus. Mai sînt și alți oameni în lume".

Nil se ridică în picioare și Lok știu că ea avea de gînd să jelească dar bătrîna vorbi așa cum făcuse și Fa.

„Să taci !"

Împreună cu Fa, îl ridică pe Mal cu multă grijă, pînă cînd acesta ajunse în capul oaselor, sprijinindu-se de brațele lor și cu capul căzîndu-i pe pieptul lui Fa. Bătrîna îi puse bucățica de carne între buze dar acestea i-o refuzară din nou cu un mormăit. Vorbea.

„Să nu-mi desfaceți capul și oasele. N-ați gusta decît slăbiciune".

Lok aruncă o privire în jur, la fiecare femeie în parte, cu gura deschisă. Un rîset involuntar îi țîșni din ea. Apoi începu să-i tururie lui Mal.

„Dar mai e unul. Și Ha s-a dus".

Bătrîna își ridică privirea.

„Adu apă".

Lok coborî în goană pînă la rîu și aduse apă în căușul palmelor. Stropi cu ea, încet, fața lui Mal. Cel nou apăru, căscînd, pe umărul lui Nil, se cățără deasupra și începu să sugă. Văzură că Mal încerca să vorbească din nou.

„Așezați-mă pe pămîntul cald de lîngă foc".

În zgomotul cascadei se lăsă o mare tăcere. Pînă și Liku se opri din mîncat și rămase cu privirea încremenită. Femeile nu se clintiră, ci rămaseră cu ochii pe chipul lui Mal. Tăcerea îi umplu pe Lok, se prefăcu într-o apă care i se ivi deodată în ochi. Apoi Fa și bătrîna îl așezară ușor pe Mal pe o parte. Îi împinseră imensele oase sleite ale genunchilor la piept, îi înveliră picioarele, îi ridicară capul de la pămînt și-i puseră mîinile sub el. Mal era foarte aproape de foc și ochii îi priveau în flăcări. Părul de la sprîncene începu să i se încrețească dar el nu păru să bage de seamă. Bătrîna luă o așchie și trase o linie pe pămînt, în jurul lui. Apoi îl ridicară din nou, cu aceeași liniște solemnă.

Bătrîna alese o piatră netedă și i-o dădu lui Lok.

„Sapă !"

Luna era în drum spre partea de apus a prăpastiei dar lumina ei de-abia se mai zărea pe pămînt din pricina strălucirii arămii a focului. Liku se apucă să mănînce din nou. Se furișă prin spatele celor mari și se așeză lîngă o piatră, la marginea stîncii. Pămîntul era tare și Lok fu nevoit să se lase pe piatră cu toată greutatea, înainte de a-l putea scormoni cît de cît. Bătrîna îi dădu o bucată ascuțită de os din căprioara pe care o vînaseră și Lok descoperi că ocum putea sfărîma suprafața cu mai multă ușurință. Dedesubt, pămîntul era mai moale. Stratul de deasupra se arăta a fi gresie dar cel de sub ei i se fărîmița în mîini și putu să-l răzuiască cu piatra. Așa că Lok continuă să sape pe măsură ce luna își urma drumul. În minte îi apăru imaginea unui Mal mai tînăr și mai puternic, făcînd același lucru dar de partea cealaltă a vetrei. Lutul vetrei se rotunjea ca o umflătură pe o parte a gropii de formă neregulată pe care o săpa. Curînd dădu mai jos de o altă vatră și apoi de încă una. Era o mică

(continuare în pag. 15)

Traducere de Petru **IAMANDI**

Redacția : Iași, str. Gh. Dimitrov nr. 1, telefon (981) 16242 ● Administrația : București, Calea Victoriei nr. 115, tel. (90) 506618.

● Prețul unui exemplar : lei 5.
Abonamente : 6 luni, 30 lei ; 1 an, 60 lei

Pentru străinătate abonamentele prin ILEXIM — departamentul export-import presă, București, str. 13 Decembrie nr. 3.
P. O. BOX 136—137, telex [illegible]126.